

Översyn av vallagen 1

Ref

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

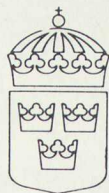
Översyn av vallagen 1

Ref

253
64

Statens offentliga utredningar

1978:64

Justitiedepartementet

Översyn av vallagen 1

Delbetänkande av 1978 års vallagskommitté

Stockholm 1978

Omslag Håkan Lindström
Jernström Offsettryck AB
ISBN 91-38-04430-7
ISSN 0375-250X
Gotab, Stockholm 1978

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Regeringen bemyndigade den 8 december 1977 chefen för justitiedepartementet att tillkalla en kommitté med uppdrag att göra en översyn av vallagen. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 3 januari 1978 som ledamöter riksdagsledamoten Sven-Erik Nordin (c), tillika ordförande, sekreteraren Erik Eriksson (c), ombudsmannen Ronny Karlsson (fp), riksdagsledamoten Holger Mossberg (s), organisationssekreteraren Lars Pettersson (vpk), ombudsmannen Kerstin Schultz (s) samt riksdagsledamoten Per-Olof Strindberg (m).

Till sekreterare åt kommittén förordnades den 7 februari 1978 hovrättsassessorn Bengt-Åke Nilsson.

Kommittén har antagit benämningen 1978 års vallagskommitté.

Kommittén har med förtur behandlat vissa frågor som väckts i samband med uppföljning av valen 1973 och 1976. Detta har skett med sikte på att ändringar i valförfattningarna skall kunna träda i kraft före de allmänna valen 1979. Nu nämnda frågor behandlas i delbetänkande "Översyn av vallagen I", som härmed överlämnas.

Kommittén fortsätter arbetet med en allmän översyn av vallagen. Avsikten är att återstående delar av uppdraget skal redovisas i ett slutbetänkande.

Stockholm i september 1978

Sven-E. Nordin

Erik Eriksson

Ronny Karlsson

Holger Mossberg

Lars Pettersson

Kerstin Schultz

Per-Olof Strindberg

/Bengt-Åke Nilsson

Innehåll

<i>Förkortningar</i>	9
<i>Sammanfattning</i>	11
<i>Lagförslag</i>	15
1 <i>Utredningsuppdraget och arbetets bedrivande</i>	29
1.1 Direktiven	29
1.2 Utredningsarbetets bedrivande	31
2 <i>Valförfarandet i huvuddrag</i>	33
2.1 Författningar	33
2.2 Tiden för val	33
2.3 Valkretsar och valdistrikt	33
2.4 Valmyndigheter och deras uppgifter	34
2.5 Rösträtt och röstlängd	34
2.6 Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater	35
2.7 Röstkort	35
2.8 Valsedlar	35
2.9 Röstning	36
2.10 Röstsammanräkning och mandatfördelning	37
2.11 Valbesvär	38
2.12 Kostnader för val	38
3 <i>Statistiska uppgifter angående val</i>	39
3.1 Antal röstberättigade, valdeltagande m. m.	39
3.2 Röstning i vallokal	39
3.3 Röstning på postanstalt	39
3.4 Röstning hos utlandsmyndighet och på fartyg	43
3.5 Invandrarna i valet 1976	44
4 <i>Föreslagna ändringar i valförfarandet</i>	45
5 <i>Framlagda förslag och pågående utredningar</i>	53
5.1 Personval- och valkretsutredningen	53
5.2 Kyrkoministernas stat-kyrka grupp	54
5.3 Indelningslagskommittén	54
5.4 Kommittén för fortsatt utredning av vissa kommunaldemokratiska frågor	54
5.5 Länsdomstolskommittén	54
5.6 Utredningen om översyn av lagen om församlingsstyrelse	55

6	<i>Allmänna synpunkter på behovet av ändringar i vallagen</i>	57
7	<i>Tid för öppethållande av vallokal</i>	59
7.1	Gällande bestämmelser	59
7.2	Historik	59
7.3	Behandlingen av frågan om vallokalernas öppethållande i samband med ValL:s antagande	60
7.4	Senare framlagda ändringsförslag	61
7.5	Valdistriktens storlek	63
7.6	Kommitténs överväganden och förslag	64
8	<i>Röstning på vårdinrättningar och vårdanstalter</i>	67
8.1	Historik och gällande bestämmelser	67
8.2	Röstningens omfattning och genomförande på institutioner	67
8.3	Synpunkter på institutionsröstningen	69
8.4	Postverkets och berörda myndigheters erfarenheter av institutionsröstningens genomförande	70
8.5	Polisanmälningar angående brott mot 17 kap. 8 och 9 §§ brottsbalken	72
8.6	Institutionsröstning i andra nordiska länder	73
8.7	Kommitténs överväganden och förslag	75
9	<i>Röstning på fartyg</i>	79
9.1	Gällande bestämmelser och historik	79
9.2	Fartygsröstningens genomförande och omfattning	80
9.3	Erfarenheter av fartygsröstningen och framförda förslag till ändringar	80
9.4	Bestämmelser i andra nordiska länder om röstning på fartyg	82
9.5	Kommitténs överväganden och förslag	83
10	<i>Frågor angående valbesvär</i>	85
10.1	Bakgrund och gällande bestämmelser	85
10.2	JO:s framställning till regeringen	85
10.3	Remissinstansernas synpunkter	87
10.4	Kommitténs överväganden	90
11	<i>Övriga frågor</i>	93
11.1	Partiernas rätt till kostnadsfria valsedlar	93
11.2	Handikappanpassade vallokaler	97
11.3	Röstmottagning utanför vallokal	99
11.4	Utdelning av valsedlar utanför vallokal	100
11.5	Invandares röstning hos svensk utlandsmyndighet	102
11.6	Försegling av valförsändelser och valurnor	103
11.7	Återstående frågor	107
11.7.1	Förfarandet vid anmälan av kandidater	107
11.7.2	Värdepostnummer på ytterkuvert	108
11.7.3	Tid för översändande av ytterkuvert från valnämnd till valförrättare i valdistrikt	108
11.7.4	Röstkort, valkuvert och omslag	109
11.7.5	Tid för preliminär rösträkning hos valnämnden	110

12	<i>Kostnader</i>	111
13	<i>Genomförande</i>	113
14	<i>Specialmotivering</i>	115

1001

1002

1003

1004

1005

1006

1007

1008

1009

1010

1011

1012

1013

1014

1015

1016

1017

1018

1019

1020

1021

1022

1023

1024

1025

Förkortningar

FL	Förvaltningslagen (1971:290)
JO	Riksdagens justitieombudsmän
KfvL	Lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval
KL	Kommunallagen (1977:179)
KU	Konstitutionsutskottet
KVS	Kriminalvårdsstyrelsen
LFS	Lagen (1961:436) om församlingsstyrelse
RF	Regeringsformen
RSV	Riksskatteverket (centrala valmyndigheten)
RSV Ff	Riksskatteverkets meddelanden, Serie Ff, Folkbokföring och val
SFS	Svensk författningssamling
SIV	Statens invandrarverk
SU	Statsutskottet
UD	Utrikesdepartementet
ValL	Vallagen (1972:620)
VTU	1965 års valtekniska utredning

Sammanfattning

Utredningsuppdraget och arbetets bedrivande

Kommitténs uppgift är att, mot bakgrund av erfarenheterna av vallagens (1972:620) tillämpning vid 1973 och 1976 års val, göra en allmän översyn av lagen. Kommittén skall därvid behandla bl. a. ett flertal förslag angående allmänna val som redovisats i konstitutionsutskottets (KU) betänkanden 1973:40 och 1976/77:43. Vidare skall kommittén ta upp förslag i valfrågor som framförts av riksskatteverket (RSV), som är central valmyndighet, av riksdagens ombudsmän (JO) samt av Svenska sjöfolksförbundet.

I direktiven har inte givits några närmare anvisningar om hur de olika frågorna bör lösas. Det understryks dock att kommittén vid utarbetandet av sina förslag måste beakta följande allmänna krav på förfarandet vid val. Förfarandet måste fylla högt ställda krav på tillförlitlighet. Garantier måste föreligga att val sker under former som tryggar den för fria val nödvändiga valhemligheten. Det är vidare av vikt att valförfarandet är smidigt och enkelt samt att regleringen präglas av konsekvens och överskådlighet.

Kommittén har under det inledande skedet av arbetet haft omfattande kontakter med myndigheter och andra som är ansvariga för genomförandet av val, främst RSV och postverket. Samtliga länsstyrelser och valnämnder har beretts tillfälle att framföra synpunkter på behovet av ändringar i vallagen (ValL). De förslag till ändringar som framförts till kommittén redovisas i avsnitt 4.

I detta delbetänkande har kommittén lagt fram vissa förslag med sikte på att ev. ändringar i ValL skall kunna tillämpas vid de allmänna valen 1979. Avsikten är att kommitténs arbete i övrigt skall redovisas i ett slutbetänkande, som enligt arbetsplanen skall vara klart år 1980.

Huvudinnehållet i de förslag som nu läggs fram är följande.

Tid för öppethållande av vallokal

Enligt gällande bestämmelser skall vallokal hållas öppen för röstning kl. 8–21.

Med den omfattning poströstningen under de senaste valen fått, har kommittén funnit att tiden för öppethållande av vallokalerna kan inskränkas något, utan att man för den skull menligt begränsar väljarnas möjlighet att delta i valen. Kommittén föreslår därför att vallokalerna skall stängas kl. 20 i stället för kl. 21.

Om förslaget genomförs förutsätter kommittén att den ändrade tiden för öppethållande särskilt beaktas i informationen till väljarna inför valet.

Röstning på vårdinrättningar och vårdanstalter

Vid valen år 1976 anordnades röstmottagning på ca 2 000 vårdinrättningar och vårdanstalter. Härmed avses institutioner som sjukhus, ålderdomshem, anstalter inom kriminalvården och vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Röstmottagningen äger rum på tillfälliga postanstalter, som söndagen före valdagen inrättas på institutionerna.

På sina håll har kritik riktats mot röstmottagningen på institutionerna. Det har därvid påståtts att väljare i några fall utsatts för otillbörlig påverkan och att skyddet för valhemligheten inte varit tillfredsställande.

Kommittén har gått igenom de utredningar som gjorts i anledning av påstådda missförhållanden vid institutionsröstning. Vad som därvid framkommit om förhållandena i röstningslokalerna visar att röstmottagningen, med enstaka undantag, fyllt de krav som måste ställas på en valförrättning. För att stärka skyddet mot otillbörlig påverkan på de röstande och för att förbättra skyddet för valhemligheten i röstningslokalerna lägger emellertid kommittén fram vissa förslag angående röstmottagningen på dessa tillfälliga postanstalter.

I syfte att säkerställa att röstmottagningen sker i lokal som är lämpad för ändamålet understryker kommittén vikten av att ansvarig tjänsteman inom postverket på förhand granskar varje sådan lokal och ger anvisningar om hur den skall inrättas. I samband därmed bör också klarläggas var valarbetare får uppehålla sig i förhållande till röstningslokalen.

Kommittén föreslår även viss förstärkning av personalen på de tillfälliga postanstalterna. Vid beräkning av personalbehovet skall bl. a. beaktas att väljare, som på grund av kroppsligt fel inte kan avge sin röst i föreskriven ordning och därför, enligt 8 kap. 14 § ValL, får anlita biträde vid röstningen, skall ha möjlighet att få hjälp av person som inte är anställd på institutionen eller eljest engagerad i vården av den röstande.

Postverkets röstmottagare på de tillfälliga postanstalterna biträds nu ofta av befattningshavare på institutionerna. Kommittén föreslår att röstmottagarna skall ha möjlighet att också få biträde av valförrättare, som valnämnden utsett. Enligt förslaget avgör postverket när valförrättare skall anlitas. Även när så sker har postverkets röstmottagare ansvaret för genomförandet av röstningen. Valförrättarnas uppgifter är bl. a. att bistå med att upprätthålla ordningen i röstningslokalen och att hjälpa väljare som får anlita biträde vid röstningen.

Vidare föreslår kommittén att planeringen av institutionsröstningen inom en kommun skall föregås av samråd mellan företrädare för postverket och valnämnden. Valnämnden ges därigenom möjligheter att påverka uppläggningsen i stort av institutionsröstningen inom kommunen och får tillfälle att framföra synpunkter på bl. a. valet av röstningslokaler. Vid dessa samråd kan valnämnden även ta upp frågan i vad mån postverkets röstmottagare på någon eller några av institutionerna lämpligen bör biträdas av valförrättare.

Röstning på fartyg

Svenska sjöfolksförbundet har föreslagit vissa ändringar beträffande tiden för utsändande av valmateriel till fartygen och tiden för röstning på fartyg.

Kommittén konstaterar att gällande bestämmelser i ValL, utom i något enstaka undantagsfall, givit sjömännen tillfredsställande möjligheter att delta i val. Både vid 1973 och 1976 års val inträffade emellertid att besättningarna på ett par fartyg inte kunde delta i valen, eftersom valmaterielen inte nådde fram till fartygen i tid.

För att ytterligare begränsa risken för att ombordanställda utestängs från valdeltagande föreslår kommittén dels att huvuddelen av valmaterielen skall skickas ut till fartygen redan i månadsskiftet april/maj, dels att perioden för fartygsröstning skall utsträckas från 45 till 55 dagar före valdagen.

Kommittén föreslår vidare vissa ändringar i ValL i syfte att underlätta för utländska sjömän med rösträtt i kommunala val här i landet att rösta ombord.

Övriga frågor

För att underlätta valförrättarnas arbete på valnatten föreslår kommittén att lacksigill skall ersättas med en särskild tejp vid försegling av valförsändelser. Kommittén anger vissa krav på förfarandet för att det skall vara tillfredsställande från säkerhetssynpunkt. Det ankommer enligt förslaget på RSV att med ledning därav utforma närmare anvisningar för försegling av valförsändelse.

Kommittén föreslår vidare vissa mindre ändringar i ValL av formell, valteknisk natur.

Kommittén tar också upp till behandling JO:s framställning rörande tiden för valbesvär samt frågor angående bl. a. partiernas rätt till kostnadsfria valsedlar, utdelning av valsedlar utanför vallokal, handikappanpassade vallokaler, röstmottagning utanför vallokal och invandrares röstning på svensk utlandsmyndighet. De förslag som, från olika håll, framförts i dessa frågor har emellertid, enligt kommitténs bedömning, inte ansetts böra föranleda några ändringar i ValL.

Kostnader

Kostnaderna för de föreslagna personalförstärkningarna på tillfälliga postanstalter på vårdinrättningar och vårdanstalter har beräknats till 50 000–100 000 kr.

Bortsett från vissa engångskostnader på omkring 125 000 kr, har kostnaderna för tejp för försegling antagits bli ungefär desamma som kostnaderna för lack. Eftersom det av olika skäl ansetts nödvändigt att upphandling sker genom RSV:s försorg, får dock förslaget den följden att kostnaderna överförs från kommunerna till statsverket.

THEORY

The theory of the present study is based on the assumption that the human mind is a complex system of interacting components. The components are the various mental faculties, such as perception, memory, and reasoning. These components are not isolated; they are interconnected and influence each other. The theory suggests that the human mind is a dynamic system that changes over time and in response to the environment. The components of the mind are not static; they are constantly in flux. The theory also suggests that the human mind is a system that is influenced by the environment. The environment can shape the mind, and the mind can shape the environment. The theory is based on the idea that the human mind is a complex system of interacting components that are constantly in flux and are influenced by the environment.

CONCLUSION

The conclusion of the present study is that the human mind is a complex system of interacting components. The components are the various mental faculties, such as perception, memory, and reasoning. These components are not isolated; they are interconnected and influence each other. The theory suggests that the human mind is a dynamic system that changes over time and in response to the environment. The components of the mind are not static; they are constantly in flux. The theory also suggests that the human mind is a system that is influenced by the environment. The environment can shape the mind, and the mind can shape the environment. The theory is based on the idea that the human mind is a complex system of interacting components that are constantly in flux and are influenced by the environment.

Lagförslag

Förslag till Lag om ändring i vallagen (1972:620)

Häri genom föreskrivs i fråga om vallagen (1972:620)

dels att i 8 kap. 1, 2, 5–9, 12 och 13 §§, rubriken till 10 kap., rubriken närmast före 10 kap. 1 §, 10 kap. 1 och 5 a §§, 11 kap. 2, 4–6 och 8 §§ samt rubriken till 12 kap. ordet "postanstalt" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "postkontor" i motsvarande form,

dels att 3 kap. 4 §, 5 kap. 8, 9 och 11 §§, 6 kap. 7 §, 8 kap. 3 och 11 §§, 9 kap. 1 §, 10 kap. 2–4, 8, 13 och 14 §§, 11 kap. 1 och 8 §§, 12 kap. 1 och 5 §§, 13 kap. 3, 5–7 och 9–11 §§ samt 14 kap. 8 och 20 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

När val enligt denna lag skall förrättas, utser valnämnden för varje valdistrikt minst fyra personer att på valdagen tjänstgöra som valförrättare i distriktet. Bland de utsedda förordnar nämnden en att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden.

Vid röstningen skall minst tre av valförrättarna, däribland ordföranden eller hans ersättare, vara närvarande.

På begäran av postverket skall valnämnden även utse erforderligt antal personer att biträda röstmottagare på sådant postkontor som i anledning av valet inrättas vid vårdinrättning eller vårdanstalt som avses i 10 kap. 2 § tredje stycket.

5 kap.

8 §

För att registrerad partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall partiet hos centrala valmyndigheten som kandidater anmäla

för val till riksdagen i viss valkrets minst fyra och högst femton perso-

För att registrerad partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall partiet som kandidater anmäla

för val till riksdagen i viss valkrets minst fyra och högst femton personer och

Nuvarande lydelse

ner och

för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige minst fyra och högst tjugo personer i landstingskommunen eller kommunen.

Centrala valmyndigheten bestämmer inför varje val när anmälan av kandidater senast skall göras. Kungörelse härom skall föras in i Post- och Inrikes Tidningar. Under rättelse om beslutet skall vidare tillställas varje registrerat parti.

Anmälan av kandidater göres skriftligen av partiets ombud eller av person som ombudet utsett. Till anmälningshandlingen skall fogas skriftlig förklaring från varje kandidat att han givit partiet tillstånd att anmäla honom.

Föreslagen lydelse

för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige minst fyra och högst tjugo personer i landstingskommunen eller kommunen.

Centrala valmyndigheten bestämmer inför varje val när anmälan av kandidater senast skall göras *och till vilken myndighet anmälan skall inges*. Kungörelse härom skall föras in i Post- och Inrikes Tidningar. Under rättelse om beslutet skall vidare tillställas varje registrerat parti.

9 §

Finner centrala valmyndigheten anledning till anmärkning mot anmälningshandlingen eller handling som åtföljer denna, skall myndigheten genast underrätta den som gjort anmälan. Därvid skall anges tid för ändring och komplettering av anmälningshandlingen. Därefter skall centrala valmyndigheten så snart som möjligt slutligt pröva ärendet.

Har det ej visats att anmäld kandidat givit partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn på anmälningshandlingen anses obefintligt.

Finner centrala valmyndigheten *eller länsstyrelse* anledning till anmärkning mot anmälningshandlingen eller handling som åtföljer denna, skall myndigheten genast underrätta den som gjort anmälan. Därvid skall anges tid för ändring och komplettering av anmälningshandlingen. Därefter skall centrala valmyndigheten så snart som möjligt slutligt pröva ärendet.

11 §

Talan mot centrala valmyndighetens beslut i registrerings- eller anmälningsärende föres hos valprovsnämnden genom besvär.

Centrala valmyndigheten har rätt att erhålla biträde av länsstyrelse i anmälningsärende.

6 kap.

7 §

Om beställaren begär det, förser centrala valmyndigheten utan särskild ersättning valsedelsblanketterna med partibeteckning, *kandidat-*

Om beställaren begär det, förser centrala valmyndigheten utan särskild ersättning valsedelsblanketterna med partibeteckning, *kandidat-*

Nuvarande lydelse

namn samt valkrets- och valbeteckningar.

Centrala valmyndigheten får förse valsedelsblanketter och valsedlar med särskild siffer- eller bokstavsbeteckning (listtypbeteckning).

Föreslagen lydelse

ternas namn och annan identifieringsuppgift samt valkrets- och valbeteckningar.

8 kap.

3 §

Väljare bör vid röstning i *vallokal* medföra sitt röstkort.

Röstning på *postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg* får icke ske utan att röstkortet avlämnas. Väljare som vill rösta hos utlandsmyndighet *eller på fartyg får dock i stället för att avlämna röstkort förete giltigt svenskt pass. Vidare får väljare som innehar sjöfartsbok rösta på fartyg utan att röstkort avlämnas. I fall då väljaren ej avlämnar röstkort skall röstmottagaren upprätta ett adresskort för honom.*

Väljare bör vid röstning medföra sitt röstkort.

Röstning på *postkontor* får icke ske utan att röstkortet avlämnas. Väljare som vill rösta hos utlandsmyndighet *skall avlämna röstkort eller förete* giltigt svenskt pass.

11 §

Den som uppehåller sig i röstningslokalen eller utrymme därintill är skyldig att rätta sig efter de föreskrifter som valförrättare eller röstmottagare meddelar för att trygga röstningens genomförande. Uppstår oordning som ej kan avstyrras, har valförrättaren eller röstmottagaren rätt att avbryta röstningen.

Avbrytes röstning i vallokal, skall valurna förseglas *under minst två olika sigill* samt *om möjligt ställas i säkert förvar*. När röstningen återupptages, skall valförrättaren visa de närvarande att förseglingen är obruten. Avbrytes röstning på *postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg*, skall mottagna ytterkuvert under avbrottet förvaras på betryggande sätt.

Avbrytes röstning i vallokal, skall valurna *och röstlängd* förseglas *enligt anvisningar som utfärdas av centrala valmyndigheten* samt *under avbrottet förvaras på betryggande sätt*. När röstningen återupptages, skall valförrättaren visa de närvarande att förseglingarna är obrutna. Avbrytes röstning på *postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg*, skall mottagna ytterkuvert under avbrottet förvaras på betryggande sätt.

Tal får ej hållas i röstningslokal eller i anslutande utrymme. Ej heller får tryckta eller skrivna upprop sättas upp eller delas ut till väljarna på sådan plats.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

1 §

Vallokal skall hållas öppen för röstning mellan klockan 8 och 21. Centrala valmyndigheten får bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning kortare tid än nu sagts, om det kan antagas att väljarna likväl har tillfredsställande möjligheter att utöva sin rösträtt.

Vallokal skall hållas öppen för röstning mellan klockan 8 och 20. Centrala valmyndigheten får bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning kortare tid än nu sagts, om det kan antagas att väljarna likväl har tillfredsställande möjligheter att utöva sin rösträtt.

10 kap.

2 §

Röstning på *postanstalt* äger rum under tid då *postanstalten* är öppen för allmänheten. På valdagen skall *postanstalt* vara öppen för röstmottagning minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Vid val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstmottagning ej skall anordnas på valdagen.

Föreligger särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att i viss kommun röstning skall ske endast på någon eller några av *postanstalterna* i kommunen. På förslag av postverket får myndigheten begränsa den tid då röstning får ske på *postanstalt* före valdagen. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då *postanstalten* är öppen för allmänheten.

Inrättas med anledning av valet *postanstalt* vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter

Röstning på *postkontor* äger rum under tid då *postkontoret* är öppet för allmänheten. På valdagen skall *postkontor* vara öppet för röstmottagning minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Vid val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstmottagning ej skall anordnas på valdagen.

Föreligger särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att i viss kommun röstning skall ske endast på någon eller några av *postkontoren* i kommunen. På förslag av postverket får myndigheten begränsa den tid då röstning får ske på *postkontor* före valdagen. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då *postkontoret* är öppet för allmänheten.

Inrättas med anledning av valet *postkontor* vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter

Nuvarande lydelse

samråd med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Inrättas med anledning av valet annan *postanstalt*, skall *postanstalten* vara öppen för röstmottagning på valdagen, under tid som postverket bestämmer efter samråd med valnämnden i den kommun där *postanstalten* inrättas. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15.

Föreslagen lydelse

samråd med *valnämnden* och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen.

Inrättas med anledning av valet annat *postkontor*, skall *postkontoret* vara öppet för röstmottagning på valdagen, under tid som postverket bestämmer efter samråd med valnämnden i den kommun där *postkontoret* inrättas. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15.

3 §

Röstmottagare på *postanstalt* är den som postverket utser.

Röstmottagare på *postkontor* är den som postverket utser.

Vid sådant postkontor som avses i 2 § tredje stycket får röstmottagare, enligt postverkets bestämmande, biträdas av befattningshavare vid vårdinrättningen eller vårdanstalten eller av valförrättare, utsedda av valnämnden.

4 §

Röstning på *postanstalt* går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får ej vikas.

Röstning på *postkontor* går till på följande sätt.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert ej är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett ytterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert ej är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett ytterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild

Nuvarande lydelse

förteckning väljarens namn, den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas *och det värdepostnummer som finns på kuvertet.*

Väljare som ej är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke rösta.

Föreslagen lydelse

förteckning väljarens namn *och* den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas *samt åsätter ytterkuvertet det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.*

8 §

Röstning hos utlandsmyndighet går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort eller giltigt svenskt pass för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får ej vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren ej förete röstkort skall röstmottagaren med ledning av väljarens pass och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet ej är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett ytterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn, den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas *och det värdepostnummer som finns på kuvertet.*

Väljare som ej är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke rösta.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren ej förete röstkort skall röstmottagaren med ledning av väljarens pass och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet ej är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett ytterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn *och* den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas *samt åsätter ytterkuvertet det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.*

13 §

Röstning på fartyg får börja tidigast den *fjrtiofemte* dagen före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa

Röstning på fartyg får börja tidigast den *femtiofemte* dagen före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

senast klockan 12 dagen före valda-
gen.

senast klockan 12 dagen före valda-
gen.

Fartygets befälhavare bestämmer när och var röstning äger rum samt underrättar dem som befinner sig ombord om tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare på fartyg är fartygets befälhavare eller den han utser.

14 §

I fråga om röstning på fartyg äger 8–10 §§ motsvarande tillämpning. Röstmottagare på fartyg får dock lämna mottagna ytterkuvert till svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer för vidare befordran till centrala valmyndigheten.

Kan väljaren ej förete röstkort *eller giltigt svenskt pass men innehar han sjöfartsbok*, skall röstmottagaren i stället upprätta ett adresskort för honom med ledning av sjöfartsboken *och* de uppgifter *han* kan lämna. Adresskortet lägges in i ytterkuvertet tillsammans med valkuvert som väljaren avgivit.

Kan väljaren ej förete röstkort, skall röstmottagaren i stället upprätta ett adresskort för honom med ledning av *pass, sjöfartsbok eller annan identitetshandling samt* de uppgifter *väljaren* kan lämna. Adresskortet lägges in i ytterkuvertet tillsammans med valkuvert som väljaren avgivit.

11 kap.

1 §

Väljare som är gift får lämna valsedel genom sin make. Sådan valsedelsförsändelse anordnas på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av ett vittne lägger han sedan in iordningställda innerkuvert i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet försäkringen på heder och samvete att han förfarit på detta sätt. Vittnet intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkringen. Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får ej vara vittne.

Valsedelsförsändelse får vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas på fartyg får dock vara anordnad 45 dagar före valdagen. Dagen för försändelsens anordnande anges på ytterkuvertet.

Valsedelsförsändelse får vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas på fartyg får dock vara anordnad 55 dagar före valdagen. Dagen för försändelsens anordnande anges på ytterkuvertet.

8 §

Lämnas valsedelsförsändelse på *postanstalt*, hos utlandsmyndighet eller på fartyg, kontrollerar röstmot-

Lämnas valsedelsförsändelse på *postkontor*, hos utlandsmyndighet eller på fartyg, kontrollerar röstmot-

Nuvarande lydelse

tagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som lämnat valsefelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett ytterkuvert med fönster tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn, den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas *och det värdepостnummer som finns på kuvertet.*

Är den som vill lämna valsefelsförsändelsen ej känd för röstmottagaren, skall han legitimera sig. Gör han ej det, får han icke avlämna försändelsen.

Föreslagen lydelse

tagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som lämnat valsefelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett ytterkuvert med fönster tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn *och den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas samt åsätter ytterkuvertet det värdepостnummer som är angivet i förteckningen.*

12 kap.

1 §

Ytterkuvert, som före valdagen kommer in till valnämnden från röstmottagare på *postanstalt* eller från centrala valmyndigheten, sorteras på valdistrikt. Ytterkuverten sändes därefter till valförrättarna i valdistriktet. Översändandet bör ske i sådan tid att ytterkuverten är valförrättarna till handa när röstningen i vallokalen där börjar. Före översändandet skall ytterkuverten läggas in i särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om det antal ytterkuvert varje omslag innehåller.

I avbiden på att översändandet till valförrättarna sker skall ytterkuverten förvaras på betryggande sätt.

Ytterkuvert, som före valdagen kommer in till valnämnden från röstmottagare på *postkontor* eller från centrala valmyndigheten, sorteras på valdistrikt. Ytterkuverten sändes därefter till valförrättarna i valdistriktet. Översändandet bör ske i sådan tid att ytterkuverten är valförrättarna till handa när röstningen i vallokalen där börjar. Före översändandet skall ytterkuverten läggas in i särskilda omslag som förseglas *enligt anvisningar som utfärdas av centrala valmyndigheten* samt förses med anteckning om det antal ytterkuvert varje omslag innehåller.

5 §

Den omständigheten att det i röstlängd antecknats att väljare röstat på

Den omständigheten att det i röstlängd antecknats att väljare röstat på

Nuvarande lydelse

postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg utgör ej hinder för honom att rösta i vallokalen. Innan han får rösta där skall det ytterkuvert som härrör från honom tagas fram och *läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes och förses med anteckning om innehållet*. Om vad sålunda förevarit skall anteckning göras i protokollet.

Föreslagen lydelse

postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg utgör ej hinder för honom att rösta i vallokalen. Innan han får rösta där skall det ytterkuvert som härrör från honom tagas fram och *återlämnas. Sker röstningen i vallokal med valsedelsförsändelse skall det ytterkuvert som här avses före återlämnandet läggas in i ett särskilt omslag som tillslutes*. Om vad sålunda förevarit skall anteckning göras i protokollet.

13 kap.

3 §

Rösträkningen inleds med att från valnämnden inkomna omslag med ytterkuvert brytes. Ytterkuverten räknas och antalet antecknas i protokollet. Därefter granskas ytterkuverten. Därvid kontrolleras att

1. ytterkuvert icke blivit öppnat efter tillslutandet,
2. samma väljare icke avgivit mer än ett ytterkuvert,
3. väljaren är röstberättigad i valdistriktet,
4. väljaren icke röstat i vallokalen under valdagen.

I fall då de nämnda kraven är uppfyllda, förfares med ytterkuvert på sätt som föreskrives i 4 §. I annat fall lägges ytterkuvert åt sidan. Ytterkuvert, som lagts åt sidan, lägges därefter in i ett eller flera särskilda *kuvert som tillslutes och förses med anteckning om innehållet*.

I fall då de nämnda kraven är uppfyllda, förfares med ytterkuvert på sätt som föreskrives i 4 §. I annat fall lägges ytterkuvert åt sidan. Ytterkuvert, som lagts åt sidan, lägges därefter in i ett eller flera särskilda *omslag som förseglas enligt anvisningar som utfärdas av centrala valmyndigheten samt förses med anteckning om innehållet*.

5 §

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrättaren skall kontrollera enligt 4 §, skall bristfälligt kuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort åter läggas in i ytterkuvertet. Dessamma gäller om innerkuvert är tomt eller om det ej klart framgår att kuvert innehåller valsedel. Innerkuvert skall dessförinnan åter läggas in i ytterkuvert för valsedelsförsändelse. Ytterkuverten lägges i sin tur

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrättaren skall kontrollera enligt 4 §, skall bristfälligt kuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort åter läggas in i ytterkuvertet. Dessamma gäller om innerkuvert är tomt eller om det ej klart framgår att kuvert innehåller valsedel. Innerkuvert skall dessförinnan åter läggas in i ytterkuvert för valsedelsförsändelse. Ytterkuverten lägges i sin tur

Nuvarande lydelse

in i ett eller flera särskilda *kuvert* som *tillslutes och förseglas under minst två olika sigill och* förses med anteckning om innehållet.

Föreslagen lydelse

in i ett eller flera särskilda *omslag* som förseglas *enligt anvisningar som utfärdas av centrala valmyndigheten samt* förses med anteckning om innehållet.

6 §

Sedan de i 3–5 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, förfares för varje val för sig på följande sätt.

1. Val- och innerkuvert tages ut ur urnan och räknas. Antalet personer som enligt röstlängd deltagit i valet räknas. Antalet kuvert och röstande antecknas i protokollet. Överensstämmer de framräknade siffrorna ej med varandra, anges i protokollet den sannolika orsaken till skillnaden.

2. Valsedlarna tages ut ur kuverten. Innehåller kuvert mer än en valsedel, lägges valsedlarna tillbaka i kuvertet. Sådana kuvert räknas och lägges in i ett särskilt *kuvert* som tillslutes och förses med anteckning om innehållet.

2. Valsedlarna tages ut ur kuverten. Innehåller kuvert mer än en valsedel, lägges valsedlarna tillbaka i kuvertet. Sådana kuvert räknas och lägges in i ett särskilt *omslag* som tillslutes och förses med anteckning om innehållet.

3. Kan det antagas att valsedel är ogiltig enligt 14 kap. 4 § lägges valsedeln åt sidan. Valsedlar som lagts åt sidan lägges därefter in i ett eller flera särskilda omslag som tillslutes och förses med anteckning om antalet valsedlar som omslaget innehåller.

4. Övriga valsedlar ordnas i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna lägges därefter partivis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilket partis valsedlar omslaget innehåller och valsedlarnas antal.

5. De särskilda *kuverten och omslagen* förses med uppgift om valdistriktet och förseglas *med minst två olika sigill. Sigillen avtryckes i protokollet.*

5. De särskilda omslagen förses med uppgift om valdistriktet och förseglas *enligt anvisningar som utfärdas av centrala valmyndigheten.*

7 §

Protokollet underskrives av ordföranden och två av de närvarande valförrättarna. Därmed är förrättningen avslutad.

Omedelbart därefter sändes röstlängd, protokoll och de särskilda *kuvert och omslag* som avses i 6 § till valnämnden. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

Omedelbart därefter sändes röstlängd, protokoll och de särskilda omslag som avses i 3, 5 och 6 §§ till valnämnden. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

9 §

Vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske, dock

Vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske, dock

Nuvarande lydelse

tidigast *tisdagen* efter valdagen, granskar valnämnden de ytterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där samt kuvertens innehåll. Därvid äger 3–5 §§ motsvarande tillämpning. Godkända val och innerkuvert lägges i urnor. För varje val och valkrets användes en urna. I samband med att kuvert lägges i urnan antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Avgivna röster räknas. Därvid äger 6 § motsvarande tillämpning.

Föreslagen lydelse

tidigast *onsdagen* efter valdagen, granskar valnämnden de ytterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där samt kuvertens innehåll. Därvid äger 3–5 §§ motsvarande tillämpning. Godkända val och innerkuvert lägges i urnor. För varje val och valkrets användes en urna. I samband med att kuvert lägges i urnan antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

10 §

Kommer ytterkuvert in efter förrättningens början, lägges det utan vidare åtgärd åt sidan. Kuvert som lagts åt sidan lägges därefter in i ett eller flera särskilda omslag som *tillslutes* och förses med anteckning om innehållet.

Kommer kuvert in efter förrättningens början, lägges det utan vidare åtgärd åt sidan. Kuvert som lagts åt sidan lägges därefter in i ett eller flera särskilda omslag som *förseglas enligt anvisningar som utfärdas av centrala valmyndigheten* samt förses med anteckning om innehållet.

11 §

Över förrättning som avses i 9 § föres protokoll enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten. När förrättningen slutförts, sänder valnämnden omgående röstlängder, protokoll samt iordningställda *kuvert och omslag* till länsstyrelsen. Sker översändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

Över förrättning som avses i 9 § föres protokoll enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten. När förrättningen slutförts, sänder valnämnden omgående röstlängder, protokoll samt iordningställda omslag till länsstyrelsen. Sker översändandet med posten skall försändelsen anordnas som värdepost.

14 kap.

8 §

Sedan de i 6 och 7 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, lägges valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen *förseglas under minst två olika sigill*. Valsedlarna förvaras till utgången av den tid för vilken

Sedan de i 6 och 7 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, lägges valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen *förseglas enligt anvisningar som utfärdas av centrala valmyndigheten*. Valsedlarna förva-

Nuvarande lydelse

valet gäller.

Förrättningen avslutas genom att protokollet läses upp. Protokollet sändes genast till centrala valmyndigheten.

Föreslagen lydelse

ras till utgången av den tid för vilken valet gäller.

20 §

När länsstyrelsen företagit de åtgärder som föreskrives i 15, 15 b–15 d, 16, 18 och 19 §§, lägges valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen förseglas *under minst två olika sigill*. Valsedlarna förvaras till utgången av den tid valet gäller.

När länsstyrelsen företagit de åtgärder som föreskrives i 15, 15 b–15 d, 16, 18 och 19 §§, lägges valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen förseglas *enligt anvisningar som utfärdas av centrala valmyndigheten*. Valsedlarna förvaras till utgången av den tid valet gäller.

Valets utgång kungöres genom uppläsning av protokollet. Därmed är valet avslutat.

Denna lag träder i kraft den

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval**

Häriigenom föreskrivs i fråga om lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval

dels att i 17 och 18 §§, rubriken närmast före 30 § samt 38 och 44 §§ ordet "postanstalt" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "postkontor" i motsvarande form,

dels att 23, 30–32 och 42 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Vallokal skall hållas öppen för röstning minst två timmar mellan klockan 8 och 15, dock ej under tid för allmän gudstjänst, samt därjämte mellan klockan 19 och 21. Centrala valmyndigheten får bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning kortare tid än nu sagts, om det kan antagas att väljarna likväl har tillfredsställande möjligheter att utöva sin rösträtt.

Föreslagen lydelse

23 §

Vallokal skall hållas öppen för röstning minst två timmar mellan klockan 8 och 15 dock ej under tid för allmän gudstjänst, samt därjämte mellan klockan 18 och 20. Centrala valmyndigheten får bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning kortare tid än nu sagts, om det kan antagas att väljarna likväl har tillfredsställande möjligheter att utöva sin rösträtt.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Valtider för varje valdistrikt bestämmes av valnämnden efter hörande av kyrkorådet.

30 §

Röstning får ske på varje *postanstalt* inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med närmaste helgfria dag före valdagen, om ej annat följer av andra stycket.

Röstning på *postanstalt* äger rum under tid då *postanstalt* är öppen för allmänheten. Föreligger särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att i viss kommun röstning skall ske endast på någon eller några av *postanstalterna* i kommunen. På förslag av postverket får myndigheten begränsa den tid då röstning får ske på *postanstalt*. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då *postanstalten* är öppen för allmänheten.

Inrättas med anledning av valet *postanstalt* vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen.

Röstning får ske på varje *postkontor* inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med närmaste helgfria dag före valdagen, om ej annat följer av andra stycket.

Röstning på *postkontor* äger rum under tid då *postkontor* är öppet för allmänheten. Föreligger särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att i viss kommun röstning skall ske endast på något eller några av *postkontoren* i kommunen. På förslag av postverket får myndigheten begränsa den tid då röstning får ske på *postkontor*. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då *postkontoret* är öppet för allmänheten.

Inrättas med anledning av valet *postkontor* vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med *valnämnden* och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen.

31 §

Röstmottagare på *postanstalt* är den som postverket utser.

Röstmottagare på *postkontor* är den som postverket utser.

Vid sådant postkontor som avses i 30 § tredje stycket får röstmottagare, enligt postverkets bestämmande, biträdas av befattningshavare vid vårdinrättningen eller vårdanstalten eller av valförrättare, utsedda av valnämnden.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 §

Röstning på *postanstalt* går till på följande sätt.

När väljaren visar upp sitt röstkort för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert ej är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett ytterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn, den länsstyrelse till vilken ytterkuvertet skall sändas *och det värdepostnummer som finns på kuvertet*.

Väljare som ej är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke rösta.

Röstning på *postkontor* går till på följande sätt.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert ej är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett ytterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn *och den länsstyrelse till vilken ytterkuvertet skall sändas samt åsätter ytterkuvertet det värdepostnummer som är angivet i förteckningen*.

42 §

Sedan förrättningen för preliminär rösträkning avslutats sändes röstlängd, protokoll och de särskilda *kuvert och omslag* som avses i 13 kap. 6 § vallagen (1972:620) till länsstyrelsen. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

Sedan förrättningen för preliminär rösträkning avslutats sändes röstlängd, protokoll och de särskilda omslag som avses i 13 kap. 6 § vallagen (1972:620) till länsstyrelsen. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

Denna lag träder i kraft

1 Utredningsuppdraget och arbetets bedrivande

1.1 Direktiven

Direktiven för kommittén är återgivna i statsrådsprotokollet den 8 december 1977. Efter att översiktligt ha redovisat innehållet i vallagen (1972:620) samt de ändringar i lagen som dittills skett anförde chefen för justitiedepartementet, statsrådet Romanus, bl. a. följande.

Efter 1973 års val redovisade riksskatteverket i en särskild promemoria erfarenheter av vallagens tillämpning och förslag till ändringar i olika enskildheter. Många av förslagen har lett till lagstiftning (prop. 1975:27, prop. 1975/76:55).

En fråga, som har tagits upp under arbetet på reformeringen av våra grundlagar men som ännu inte har lett till lagstiftning, är huruvida en förstärkning av det personliga momentet i valet av riksdagsledamöter bör ske. Såväl denna fråga som frågan om en översyn av valkretsindelningen övervägs f. n. inom personvals- och valkretsutredningen (Ju 1974:19). Utredningen väntas slutföra sitt arbete vid årsskiftet 1977/78.

Vidare kan nämnas att chefen för kommundepartementet nyligen har bemyndigats att tillkalla en kommitté för fortsatt utredning av vissa kommunaldemokratiska frågor (Dir. 1977:96). En av kommitténs huvuduppgifter är att undersöka vilka återverkningar den gemensamma valdagen har på den kommunala demokratin.

Initiativ till ytterligare ändringar i vallagen har tagits genom skilda framställningar till regeringen.

Företrädare för Svenska sjöfolksförbundet har sålunda muntligen framställt önskemål om en översyn av reglerna om röstning på fartyg. Enligt 10 kap. 13 § vallagen får röstning på fartyg börja tidigast den fyrtiofemte dagen före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast kl. 12 dagen före valdagen. Röstningsperiodens längd är alltså f. n. beroende på när valmaterialet – framför allt valsedlar och valkuvert – sänds ut och hur postförbindelserna fungerar. Enligt förbundet har det förekommit fall där någon röstning enligt 10 kap. 13 § över huvud taget inte kunnat genomföras på grund av att valmaterialet anlänt för sent till fartygen.

Justitieombudsmannen (JO) Ulf Lundvik har i en skrivelse den 12 februari 1975 tagit upp frågan om möjlighet föreligger att, sedan den ordinarie besvärstiden har gått till ända, åstadkomma ändring i beslut, varigenom någon på grund av personförväxling felaktigt har befunnits vara vald. Enligt JO bör självrättelse från sammanräkningsmyndigheten vara utesluten. I stället bör valprövningsnämnden i särskilda fall – där felet är uppenbart och av enkel beskaffenhet eller av teknisk art – kunna pröva besvär som har anförts för sent. Framställningen har remissbehandlats.

Riksskatteverket har i skrivelse den 8 december 1975 med en därtill fogad promemoria tagit upp frågan om den valbarhetsprövning som förutsätts i 14 kap. 5 § vallagen. Föreskriften innebär bl. a. att namn på valsedel skall anses obefintligt om kandidaten inte är valbar. Enligt verket är vissa praktiska svårigheter förknippade med

denna valbarhetsprövning. I promemorian redovisas olika möjligheter att komma till rätta med svårigheterna.

På samma sätt som efter 1973 års val har riksskatteverket vidare samlat och bearbetat erfarenheter från de val som hölls år 1976. I en promemoria den 18 oktober 1977 har verket redovisat resultatet av detta arbete. I promemorian läggs fram förslag till eller diskuteras ändringar i bl. a. de regler som gäller röstlängdsförfarandet. Sålunda föreslås vissa justeringar av de tidsfrister som gäller för detta förfarande. En annan fråga som behandlas är om möjlighet bör införas att rätta särskild röstlängd på samma sätt som gäller för allmän röstlängd. Också reglerna om själva röstningen berörs. Enligt promemorian bör röstningen i vallokal kunna avslutas kl. 20 i stället för som nu kl. 21. I promemorian uppmärksammas också vissa svårigheter att upprätthålla valhemligheten då röstning sker på sådan särskild postanstalt, som med anledning av valet inrättas på t. ex. sjukhus eller kriminalvårdsanstalt. Vidare aktualiseras bl. a. frågan om den som har förtidsröstat bör få ha kvar sin rätt att rösta också i vallokalen. Även olika frågor som rör sammanräkningsförfarandet tas upp.

Frågan om skydd mot illojal användning av partibeteckning i val har berörts i en riksdagsskrivelse den 14 november 1973 (rskr 1973:291) i anledning av en motion till 1973 års riksdag om lagstiftning till skydd för namnen på politiska organisationer. Riksdagen har i skrivelse givit Kungl. Maj:t till känna vad konstitutionsutskottet (KU) anfört i betänkandet KU 1973:40 om införande av regler i vallagen som innebär att avregistrerad partibeteckning, som använts vid allmänt val, skyddas under viss övergångstid.

Ytterligare valfrågor har aktualiserats i motioner till 1976/77 års riksmöte. Till en del berör motionerna och riksskatteverkets promemoria av den 18 oktober 1977 samma frågor. I övrigt tas i motionerna upp frågor som gäller bl. a. den fria nomineringsrätten, utdelning av valsedlar i anslutning till vallokal, tillämpningen av nuvarande regler om valsedels ogiltighet, sekretesskydd för röstlängd och offentlighet vid preliminär rösträkning och förrättning för slutlig sammanräkning och mandatfördelning. Jag skall inte här redogöra för innebörden av de förslag som har väckts och de yrkanden i övrigt som har framställts. Motionerna har behandlats av KU i dess betänkande 1976/77:43, där en redogörelse för motionerna lämnas.

I betänkandet KU 1976/77:43 har ett enhälligt utskott – utan att ta ställning i sak till de olika motionerna – föreslagit att en översyn av vallagen kommer till stånd i likhet med vad som skedde efter 1973 års val. Denna översyn bör enligt KU kunna omfatta hela regelsystemet och göras mot bakgrund av erfarenheterna från de senaste valen. Utskottet har vidare förordat att en särskild utredning med representanter för de politiska partierna tillkallas för ändamålet. KU:s uttalanden har godtagits av riksdagen (rskr 1976/77:250).

När vallagen tillkom år 1972 utgjorde den resultatet av en fullständig lagteknisk översyn av de vallagar som då gällde. Den har nu tillämpats vid de allmänna valen år 1973 och 1976. I stort sett har erfarenheterna av tillämpningen varit goda. Det har emellertid visat sig påkallat att ändra den nya lagen vid flera tillfällen. Ändringarna har rört delvis praktiskt betonade detaljfrågor som aktualiserades under 1973 års val men också frågor av större räckvidd. Efter 1976 års val har ett stort antal motioner väckts i riksdagen med förslag till ändringar i vallagen. Som redan har angetts har vidare riksskatteverket i en promemoria lagt fram förslag som bygger på erfarenheter från 1976 års val.

Enligt min mening talar både de många ändringsförslagen och ändringarna som hittills genomförts för att en översyn görs av vallagen i dess helhet. Den utredning som riksdagen har uttalat sig för bör därför nu komma till stånd. Den bör anförtros åt en parlamentariskt sammansatt kommitté.

Kommittén bör i första hand ha till uppgift att närmare överväga de frågor som de många redan framförda ändringsförslagen avser. Den bör emellertid också granska de bestämmelser i vallagen som inte berörs av framställningarna. Finner kommittén att

ändringar är påkallade bör den lägga fram de författningsförslag som behövs.

Som en allmän riktlinje för arbetet bör gälla att vallagen även i framtiden skall reglera i huvudsak de frågor som f. n. behandlas där och att regleringen skall vara i stort sett lika utförlig som i dag.

Inom den nu angivna ramen för utredningsarbetet bör en begränsning göras med hänsyn till att frågan om en förstärkning av det personliga momentet i valet av riksdagsledamöter och en översyn av valkretsindelningen redan är föremål för utredning. Vidare bör den fråga med anknytning till vallagen som utreds av kommittén för fortsatt utredning av vissa kommunaldemokratiska frågor lämnas utanför utredningsuppdraget.

Jag vill inte binda kommittéarbetet med närmare anvisningar om hur de olika frågorna bör lösas. Enligt min mening är det av värde att kommittén får fria händer vid valet av lösningar. Som en allmän vägledning för arbetet vill jag bara erinra om de tre huvudkrav som under förarbetena till vallagen ställdes på förfarandet vid val (prop. 1972:105 s. 88 f). Det måste fylla högt ställda anspråk på tillförlitlighet. Garantier måste föreligga att valen sker under former som tryggar den för fria val nödvändiga valhemligheten. Slutligen är det viktigt att valförfarandet är smidigt och enkelt. Jag vill tillägga att det givetvis också är av stor betydelse att regleringen präglas av konsekvens och överskådlighet.

Om kommittén finner att vissa ändringar bör genomföras redan till 1979 års allmänna val, bör den vara oförhindrad att i delbetänkande lägga fram de författningsförslag som behövs.

1.2 Utredningsarbetets bedrivande

Utredningen inledde sitt arbete med en genomgång av de redovisningar av erfarenheter från 1973 och 1976 års val som samlats hos myndigheter och andra organ som varit engagerade i genomförandet av valen. Denna kartläggning skedde i samarbete med riksskatteverket (RSV), postverket, utrikesdepartementet (UD), statens invandrarverk (SIV), socialstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen (KVS), av vilka flera gjort omfattande undersökningar angående de två senaste valen. RSV har efter båda dessa val genomfört enkätundersökningar och haft uppföljningskonferenser där företrädare för länsstyrelser och valnämnder medverkat. Efter 1976 års val genomförde också postverket en omfattande enkätundersökning i vilken 605 av landets drygt 2 600 postanstalter deltog. Även UD har inhämtat erfarenheter från 1976 års val genom en rundfråga till samtliga beskickningar och lönade konsulat. SIV har genomfört omfattande undersökningar om informationen till invandrare inför 1976 års val och invandrarnas deltagande i valet. Vidare har socialstyrelsen samlat erfarenheter från valets genomförande på sjukhus och andra institutioner inom myndighetens område. Det här redovisade materialet har kommittén gått igenom med företrädare för resp. myndighet. I samband därmed har myndigheterna också beretts tillfälle att framföra synpunkter på behovet av ändringar i Vall. Kommittén har vidare samrått med företrädare för KVS angående röstning på kriminalvårdens anstalter. Företrädare för arméstaben har kontaktats angående röstning vid FN-bataljonerna.

Samtliga länsstyrelser och valnämnder samt valprovsningsnämnden har beretts tillfälle att ange andra frågor än de i direktiven nämnda som man anser bör tas upp till behandling i utredningsarbetet. Synpunkter har också

inhämtats från Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet.

Kommittén har haft kontakter med RSV:s referensgrupp i valfrågor.

Kommittén har vidare haft kontakter med kommittén för fortsatt utredning av vissa kommunaldemokratiska frågor, utredningen om översyn av lagen om församlingsstyrelse, länsdomstolskommittén samt byråkratiutredningen.

Kommittén har berett redarnas och de ombordanställdas organisationer tillfälle att inkomma med synpunkter på förfarandet vid röstning på fartyg.

Efter den nu redovisade, inledande kartläggningen har kommittén, i enlighet med direktiven, fortsatt sitt arbete med att behandla frågor som särskilt omnämnts i de framställningar som redovisats i direktiven.

Kommittén har i detta delbetänkande redovisat förslag som ansetts böra genomföras till 1979 års val. Dessutom har här tagits upp några övriga frågor som kunnat behandlas på den tid som nu stått kommittén till buds. Återstående frågor avser kommittén att behandla i ett slutbetänkande.

2 Valförfarandet i huvuddrag

2.1 Författningar

Grundläggande regler för val ges i regeringsformen (RF) och kommunallagen (1977:179) (KL).

Förfarandet vid val regleras huvudsakligen i vallagen (1972:620) (ValL). Den lagen gäller riksdagsval samt val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige. Motsvarande regler om förfarandet vid kyrkliga val finns i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval (KfvL).

2.2 Tiden för val

Ordinarie val till riksdagen sker den tredje söndagen i september vart tredje år.

Samma dag som riksdagsvalen äger rum, sker val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige.

Val av kyrkofullmäktige sker den tredje söndagen i oktober vart tredje år.

För extra val och omval finns särskilda bestämmelser.

2.3 Valkretsar och valdistrikt

För riksdagsval är riket indelat i 28 valkretsar. Varje län utgör en valkrets utom Stockholms, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län, vilka vardera omfattar två valkretsar.

För val av landstingsledamöter är landstingskommunen indelad i valkretsar. Sådan valkrets omfattar som regel en eller flera kommuner. Indelningen bestäms av landstinget efter hörande av berörda kommuner.

Också större kommuner skall indelas i valkretsar för val av kommunfullmäktige. Länsstyrelsen förordnar om sådan indelning.

Varje kommun är indelad i valdistrikt. Distriktsindelningen är densamma för riksdagsval som för här ovan nämnda kommunala val. Valdistriktens storlek varierar men enligt de riktlinjer som gäller bör varje distrikt omfatta 1 200–1 500 röstberättigade. Om indelningen beslutar länsstyrelsen efter förslag av fullmäktige i kommunen. Vid valet 1976 var antalet valdistrikt 6 084.

2.4 Valmyndigheter och deras uppgifter

I varje kommun finns en valnämnd, som har ansvaret för valens genomförande. Nämnden utser valförrättare för valdistrikten i kommunen. Nämnden svarar också för den preliminära rösträkning som sker under veckan efter valet.

Länsstyrelsen har flera uppgifter i samband med val, t. ex. indelningsfrågor (valkretsar och valdistrikt), frågor om ändringar i röstlängd samt slutlig sammanräkning och, för landstings- och kommunfullmäktigval, mandatfördelning.

RSV är central valmyndighet och meddelar de närmare föreskrifter som behövs för verkställighet av ValL och KfvL. RSV svarar också för fördelningen av riksdagsmandat mellan partierna.

Ett riksdagens organ, valprovsningsnämnden, är högsta instans för prövning av valbesvär.

I sammanhanget kan också nämnas de lokala skattemyndigheterna som svarar för upprättandet av röstlängder och röstkort.

2.5 Rösträtt och röstlängd

Rösträtt vid val till riksdag, landsting och kommunfullmäktige tillkommer varje svensk medborgare som senast på valdagen fyllt 18 år, ej är omyndigförklarad och som den 1 juni valåret var kyrkobokförd här i riket.

Svensk medborgare som ej är kyrkobokförd här i riket har rösträtt vid val till riksdagen, om han varit kyrkobokförd här någon gång och i övrigt uppfyller kraven för rösträtt.

Den som ej är svensk medborgare har rösträtt vid kommunala val om han uppfyller övriga krav för rösträtt och dessutom varit kyrkobokförd i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret.

Rösträtt vid val av kyrkfullmäktige tillkommer medlem av svenska kyrkan som uppfyller de krav för rösträtt som gäller för övriga kommunala val.

Avgörande för vem som får rösta är innehållet i röstlängden.

Allmän röstlängd upprättas årligen för varje valdistrikt av lokala skattemyndigheten. I sådan röstlängd upptas svensk medborgare som den 1 juni enligt länsstyrelsens personband är kyrkobokförd i valdistriktet och fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller 17 år, dock icke den som på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig. Under samma förutsättningar som för svensk medborgare upptas i röstlängden även utlänning, som enligt länsstyrelsens personband varit kyrkobokförd här i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret.

Särskild röstlängd upprättas valkretsvis av RSV. I denna röstlängd upptas, efter ansökan, svenska medborgare som är bosatta utomlands och som den 1 juni har rösträtt i riksdagsval. Ansökan skall göras senast den 1 juni.

Röstlängderna skall vara upprättade senast den 15 juni. De är framlagda för granskning under tiden 26–30 juni, den allmänna röstlängden hos lokala skattemyndigheten och den särskilda röstlängden hos länsstyrelsen. Den som vill att ändring skall göras i röstlängd skall senast den 15 juli framställa

anmärkning hos länsstyrelsen. Anmärkningar prövas vid offentligt sammanträde hos länsstyrelsen den 22 juli.

Har någon genom uppenbar felaktighet ej blivit upptagen i allmän röstlängd har länsstyrelsen också möjlighet, om ansökan görs senast den 1 september, att rätta röstlängden.

2.6 Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater

Parti kan få sin partibeteckning registrerad för att skydda den mot illojal användning. Förutsättningarna är att partiet inte utgör underavdelning av politisk sammanslutning, att partiet har ett visst minimiantal röstberättigade medlemmar, för riksdagsval 1 500, för landstingsval 100 och för kommunfullmäktigval 50 medlemmar samt att partibeteckningen inte kan antas leda till förväxling med beteckning som annat parti fått registrerad eller tidigare ansökt om registrering av.

Parti som fått sin beteckning registrerad skall anmäla ett ombud till RSV.

För att registrerad partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall partiet anmäla ett visst antal kandidater hos RSV. Endast partiets ombud eller den han utser är behörig att göra sådan anmälan.

Valsedel som förses med registrerad partibeteckning måste som första namn ha någon för partiet anmäld kandidat. I annat fall betraktas samtliga namn på valsedeln obefintliga men den röst som valsedeln representerar tillgodoräknas likväl partiet som registrerat beteckningen.

2.7 Röstkort

Vid val skall röstkort utfärdas för var och en som är upptagen i röstlängd som röstberättigad, om ej RSV förordnar annat. Röstkort innehåller, förutom uppgifter om den röstberättigade, bl. a. information om var röstning skall ske. För den som är upptagen i allmän röstlängd utfärdas röstkort av lokala skattemyndigheten och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen. För samtidiga val upprättas gemensamt röstkort. Röstkorten skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen.

2.8 Valsedlar

Till valsedlar skall användas särskilda blanketter som tillhandahålls av RSV. De skall vara lika till storlek och material. För val till riksdagen skall användas gula, för val av landstingsledamöter blå och för val av kommunfullmäktige vita valsedlar.

Det nuvarande valsystemet bygger på principen om fri kandidatnominering. Därav följer att väljaren på valsedeln kan föra upp vilken partibeteckning och vilka namn han vill. Han har också rätt att stryka namn på valsedel

som parti tillhandahåller väljare.

På valsedel skall alltid finnas partibeteckning. Dessutom bör den innehålla namn på en eller flera kandidater, beteckning som visar vilken valkrets som sedeln är avsedd för samt uppgift om det val för vilket sedeln gäller. Flera namn på valsedel skall upptas i en följd under varandra och förses med nummer som visar ordningen mellan dem.

För vissa partier svarar statsverket för kostnaderna för valsedlar till ett antal som motsvarar fem gånger antalet röstberättigade i valet. Förutsättningarna är att parti som deltar i riksdagsval vid senaste valet fått eller vid det förestående valet får mer än 2,5 procent av rösterna i hela landet och i övriga val att partiet är eller blir representerat i den församling valet gäller.

2.9 Röstning

Val skall ske med slutna sedlar.

Enligt huvudregeln går röstningen till så att väljaren på valdagen personligen avlämnar sin valsedel till ordföranden vid valförrättningen i det valdistrikt där väljaren är uppförd i röstlängd. Sedan ordföranden kontrollerat att väljaren är röstberättigad i valdistriktet och att valsedeln är innesluten i kuvert på föreskrivet sätt, lägger han ner kuvertet i valurnan. I samband härmed görs en avprickning i röstlängden som markerar att väljaren har utövat sin rösträtt i valet.

Vallokal skall hållas öppen för röstning kl. 8–21. RSV får dock bestämma att vallokal i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning under kortare tid.

Väljare, som finner sig förhindrad att rösta i vallokalen på valdagen, får inom landet avlämna sin valsedel på postanstalt under viss period före valdagen eller på valdagen. Ett stort antal tillfälliga postanstalter inrättas också på sjukvårdsanstalter, ålderdomshem och andra institutioner, där de inskrivna i många fall inte har möjligheter att själva ta sig till vallokalen för att rösta. Röstmottagning på sådan tillfällig postanstalt sker vanligen söndagen före valdagen.

Röstmottagning anordnas också vid svenska utlandsmyndigheter och på svenska fartyg i utrikes fart. RSV bestämmer hos vilka utlandsmyndigheter och på vilka fartyg som röstmottagning skall anordnas.

På postanstalt och hos utlandsmyndighet får röstningen börja tidigast 24 dagar och på fartyg 45 dagar före valdagen. Poströstningen pågår t. o. m. valdagen. Röstmottagning hos utlandsmyndighet och på fartyg skall avslutas i så god tid att avgivna röster kan beräknas vara RSV till handa senast kl. 12 dagen före valdagen.

Vid röstning i annan ordning än i vallokal används dubbla kuvert (innerkuvert och ytterkuvert). Innerkuvertet motsvarar det valkuvert som används vid röstning i vallokal. Det förseglade innerkuvertet läggs jämte röstkortet i ytterkuvertet, som skickas till valnämnden i den kommun där väljaren är röstberättigad. Röster som mottagits vid utlandsmyndighet och på fartyg sänds till RSV.

Väljare kan i vissa fall också få avlämna sin valsedel genom bud. Den som är gift får lämna valsedel genom sin make. Möjligheten att utnyttja bud står

öppen också för den som på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen i sitt valdistrikt. I sådana fall får som bud anlitas väljarens barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller den röstandes vårdare. Väljare som betjänas av lantbrevbärare får anlita denne som bud.

Vid röstning genom bud anordnas s. k. valedelsförsändelse. Det går till på följande vis. Väljaren lägger själv in sin valedel i innerkuvert, ett för varje val. I närvaro av ett vittne och, om valedelsförsändelsen skall lämnas genom annan än maken, även budet, lägger väljaren därefter innerkuverten i ett ytterkuvert, som tillsluts. Sedan undertecknar väljaren på ytterkuvertet en försäkran att det gått till så som lagen föreskriver när han ställt iordning sin valedelsförsändelse. Detta bestyrks av vittne och bud, som också tecknar sina namn på ytterkuvertet.

Den som röstar på postanstalt måste förete sitt röstkort. Vid röstning hos utlandsmyndighet och på fartyg kan istället giltigt svenskt pass eller, vid röstning på fartyg, även sjöfartsbok uppvisas.

2.10 Röstsammanräkning och mandatfördelning

Rösterna som avgetts i vallokalerna och de valedelsförsändelser som valnämnderna hunnit skicka dit, räknas preliminärt av valförrättarna ute i vallokalerna. Denna sammanräkning äger rum omedelbart efter röstningens slut. Valedslarna sorteras i grupper efter partibeteckning och räknas gruppvis. Varje grupp av valedslar läggs in i omslagskuvert, som förses med anteckning om innehållet och förseglas med dubbla sigill. Sedan räkningen slutförts sänds valmaterialet till valnämnden.

Med början vanligen onsdagen efter valet sker preliminär röstsammanräkning hos valnämnden. Denna sammanräkning avser valedelsförsändelser som anlänt till valnämnden så sent att de inte kunnat komma med i räkningen i vallokalerna. När den preliminära räkningen är klar översänder valnämnden valmaterialet till länsstyrelsen. Där skall den definitiva räkningen av rösterna börja så snart det kan ske.

Sammanräkningsförrättningarna är offentliga.

Vid röstsammanräkningen provas också frågan om valedels ogiltighet. Valedel är ogiltig om den saknar partibeteckning eller upptar mer än en partibeteckning eller om den är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valedeln med avsikt. Finns det flera, olika valedslar i ett valkuvert är de som regel alla ogiltiga.

Mandaten i riksdagen fördelas efter ett riksproportionellt system. Fördelningen görs av RSV. I samband med mandatfördelningen fastställs också vilka kandidater som skall tillträda partiernas mandat i varje valkrets. Även ersättare utses. Därefter tillkännager RSV valets utgång genom kungörelse i Post- och Inrikes tidningar. Därmed är valet till riksdagen avslutat.

Mandatfördelning i landstings- och kommunfullmäktigval ombesörjes av länsstyrelsen. Valen är avslutade i och med att utgången kungöres genom uppläsning av protokollen.

2.11 Valbesvär

Besvär över val provas av valprövningsnämnden. Besvärstiden är, såvitt avser riksdagsval, tio dagar och, såvitt avser val till landsting och kommunfullmäktige, sju dagar efter det att valet eller förrättningen avslutats.

2.12 Kostnader för val

I avsnitt 2.8 har redovisats att statsverket i viss utsträckning svarar för partiernas kostnader för valsedlar.

Statsverket svarar också för kostnaderna för de kuvert som används vid valen.

Vid både riksdags- och kommunalval åligger det kommunen att anskaffa vallokaler och svara för att dessa utrustas på föreskrivet sätt. Kommunen står även för kostnaderna för valförrättare och valskjutsar.

Röstmottagare på fartyg får ersättning av statsverket för de kostnader röstmottagningen föranleder.

3 Statistiska uppgifter angående val

Som en allmän bakgrund till kommitténs överväganden redovisas i detta kapitel vissa statistiska uppgifter angående val.

3.1 Antal röstberättigade, valdeltagande m. m.

Antal röstberättigade och röstande redovisas i tabellerna 3.1 och 3.2. År 1976 var antalet röstberättigade i kommunala val drygt 200 000 fler än i riksdagsvalet. Skillnaden förklaras av att ett stort antal invandrare numera har rösträtt i kommunala val. Endast delvis uppvägs detta av de utlandssvenskar som endast får rösta i riksdagsval. I tabellen över riksdagsval redovisas också fördelningen mellan giltiga och ogiltiga valsedlar vid valen 1976.

3.2 Röstning i vallokal

Den ökning av antalet röstberättigade som skett under senare år har inte lett till att antalet röstande i vallokal stigit i motsvarande grad. Förklaringen här till är den kraftigt ökande poströstningen, framför allt vid de senaste två valen. Utvecklingen åskådliggörs i figur 3:1.

3.3 Röstning på postanstalt

Den ökning av poströstningen som skett under de senaste decennierna åskådliggörs i figur 3:1.

Fördelningen av antalet poströster mellan olika typer av postanstalter vid 1976 års val framgår av tabell 3.3. Där anges också hur många poströster som avges före valdagen och på valdagen.

Av de poströster som redovisats på postkontor-postställen har 58 492 mottagits av lantbrevbärare.

Antalet poströster vid 1976 års val av kyrkofullmäktige uppgick till 116 222.

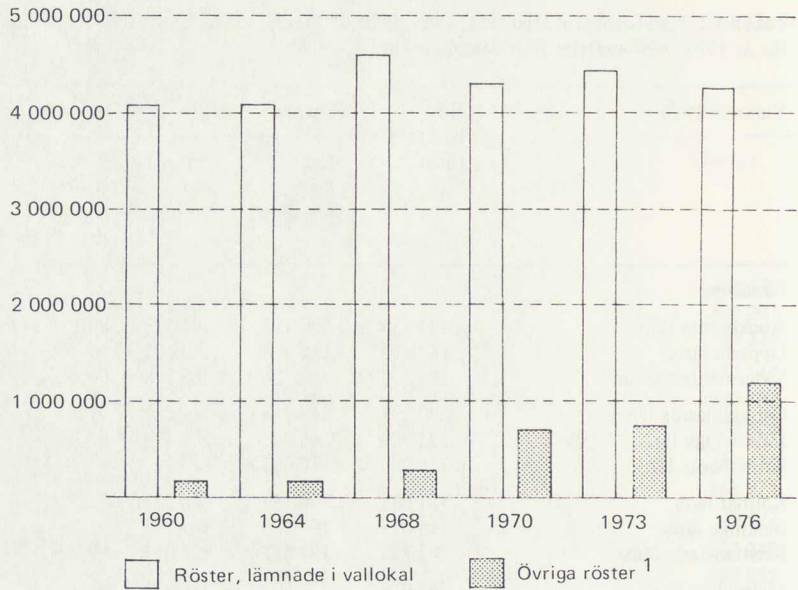
Med hänsyn till det stora antalet poströster numera (drygt 20 % av totala antalet röster), har postverket funnit det vara av intresse att försöka kartlägga var poströstningen sker – i den egna kommunen, i annan del av hemlänet eller i annat län. Sådana undersökningar har skett efter 1973 och 1976 års val

Tabell 3.1 Riksdagsval åren 1968, 1970, 1973 och 1976 med valkretsfordelning för år 1976: röstberättigade, röstande m. m.

Valkrets 1976	Röst- berät- tigade	Röstande		Antal valsedlar	
		Antal	I % av röst- berät- tigade	Ogiltiga	Giltiga
Stockholms kommuns	523 983	473 413	90,3	2 343	471 070
Stockholms läns	537 375	497 367	92,6	2 160	495 207
Uppsala läns	164 298	149 965	91,3	640	149 325
Södermanlands läns	176 250	163 606	92,8	459	163 147
Östergötlands läns	283 263	261 475	92,3	873	260 602
Jönköpings läns	217 952	203 126	93,2	473	202 653
Kronobergs läns	123 232	113 657	92,2	246	113 411
Kalmar läns	179 189	165 376	92,3	401	164 975
Gotlands läns	40 079	36 367	90,7	262	36 105
Blekinge läns	112 622	103 557	92,0	309	103 248
Kristianstads läns	200 301	183 401	91,6	446	182 955
Fyrstadskretsen	337 870	310 570	91,9	1 543	309 027
Malmöhus läns	197 963	185 331	93,6	572	184 759
Hallands läns	158 260	146 826	92,8	455	146 371
Göteborgs kommuns	324 387	292 254	90,1	1 889	290 365
Bohus läns	191 667	175 721	91,7	652	175 069
Älvsborgs läns norra	168 889	155 815	92,3	472	155 343
Älvsborgs läns södra	127 011	118 824	93,6	237	118 587
Skaraborgs läns	191 761	176 105	91,8	371	175 734
Värmlands läns	213 300	196 668	92,2	485	196 183
Örebro läns	201 579	185 351	91,9	630	184 721
Västmanlands läns	179 091	164 215	91,7	607	163 608
Kopparbergs läns	209 037	190 078	90,9	792	189 286
Gävleborgs läns	220 351	199 456	90,5	507	198 949
Västernorrlands läns	201 823	186 995	92,7	497	186 498
Jämtlands läns	101 442	91 719	90,4	245	91 474
Västerbottens läns	175 792	159 804	90,9	369	159 435
Norrbottnens läns	188 310	170 001	90,3	360	169 641
Hela riket 1976	5 947 077	5 457 043	91,8	19 295	5 437 748
1973	5 690 333	5 168 996	90,8	8 850	5 160 146
1970	5 645 804	4 984 207	88,3	8 011	4 976 196
1968	5 445 333	4 861 901	89,3	32 522	4 829 379

Tabell 3.2 Landstingsval åren 1962, 1966, 1970, 1973 och 1976 med valkrets fördelning för år 1976: röstberättigade, röstande m. m.

Valkrets 1976	Röst- berät- tigade	Röstande		
		Med giltiga valseđlar	Samtliga	I % av röstbe- rättiga- de
<i>Landsting</i>				
Stockholms läns	1 127 730	1 000 482	1 004 898	89,1
Uppsala läns	169 616	151 988	152 692	90,0
Södermanlands läns	185 205	167 706	168 208	90,8
Östergötlands läns	290 297	263 918	264 888	91,2
Jönköpings läns	223 769	205 888	206 424	92,2
Kronobergs läns	126 000	115 005	115 227	91,5
Kalmar läns	181 638	166 187	166 637	91,7
Blekinge läns	115 615	104 986	105 333	91,1
Kristianstads läns	203 723	184 611	185 095	90,9
Malmöhus läns	367 016	335 503	336 820	91,8
Hallands läns	162 155	148 200	148 701	91,7
Göteb. o. Bohus läns	196 901	177 375	178 088	90,4
Älvsborgs läns	308 371	280 719	281 458	91,3
Skaraborgs läns	195 474	177 361	177 791	91,0
Värmlands läns	216 939	197 597	198 152	91,3
Örebro läns	207 267	187 715	188 347	90,9
Västmanlands läns	190 316	169 511	170 188	89,4
Kopparbergs läns	213 827	191 518	192 341	90,0
Gävleborgs läns	223 926	200 392	200 934	89,7
Västernorrlands läns	204 142	187 389	187 978	92,1
Jämtlands läns	102 270	91 610	91 852	89,8
Västerbottens läns	177 052	159 577	160 021	90,4
Norrbotens läns	192 462	171 522	171 981	89,4
Summa 1976	5 581 711	5 036 760	5 054 054	90,5
1973	5 148 171	4 662 325	4 671 035	90,7
1970	5 101 488	4 492 920	4 501 818	88,2
1966	4 292 470	3 549 243	3 568 214	83,1
1962	3 968 129	3 208 816	3 220 317	81,2
<i>Kommuner utanför landsting</i>				
Gotland	40 265	36 090	36 402	90,4
Göteborg	345 003	301 950	302 740	87,7
Malmö	190 944	169 548	170 480	89,3
Summa 1976	576 212	507 588	509 622	88,4
1973	538 429	479 710	480 976	90,4
1970	542 595	471 462	472 724	87,1
1966	1 048 850	851 840	856 965	81,7
1962	1 055 925	844 258	847 749	80,3
<i>Hela riket</i>				
1976	6 157 923	5 544 348	5 563 676	90,3
1973	5 686 600	5 142 035	5 152 011	90,6
1970	5 644 083	4 964 382	4 974 542	88,1
1966	5 341 320	4 401 083	4 425 179	82,8
1962	5 024 054	4 053 074	4 068 066	81,0

Figur 3:1. Antal röster, lämnade i vallokal jämfört med antalet övriga röster.

¹ Här ingår röster lämnade på postanstalt, hos utlandsmyndighet och på fartyg. Huvuddelen av dessa röster är lämnade på postanstalt. Antalet röster lämnade hos utlandsmyndighet och på fartyg var, under de här redovisade valen, högst år 1976, då de uppgick till drygt 17 000.

Tabell 3.3 Antal väljare som poströstat vid 1976 års val till riksdag, landsting och kommunfullmäktige

	Före valdagen	På valdagen	Totalt
Postkontor	321 548	11 887	333 435
A-postexpeditioner	391 248	14 030	405 278
B-postexpeditioner	334 806	14 109	348 915
C-postexpeditioner	26 661	2 415	29 076
Poststationer	14 743	1 770	16 513
Postställen	7 548	1 995	9 543
Sjukvårdsanstalter ^a	17 635	–	17 635
Ålderdomshem ^a	35 075	–	35 075
Kriminalvårdens anstalter ^a	631	–	631
Vårdanstalter för alkoholmissbrukare ^a	817	–	817
Andra vårdanstalter ^a	345	–	345
Tillfälliga postanstalter i glesbygd ^b	–	613	613
Summa	1 151 057	46 819	1 197 876

^a Avser tillfälliga postanstalter för röstmottagning, som inrättades söndagen före valdagen.

^b Inrättades för röstmottagning endast på valdagen.

genom att man granskat väljarförteckningarna vid ett antal postanstalter av olika karaktär. Tidsmässigt har en uppdelning skett på fyra tidsgrupper – de första tio dagarna av röstningsperioden, näst sista veckan, sista veckan samt valdagen. Som kunde förväntas, med hänsyn till den kraftiga ökningen av antalet poströstande, stiger andelen väljare som poströstar i den egna kommunen. Enligt undersökningen utgjorde dessa väljare i det närmaste 85 procent av totala antalet poströstande vid 1976 års val.

3.4 Röstning hos utlandsmyndighet och på fartyg

Antalet röstmottagande myndigheter i utlandet har under de senaste två valen varit 219 resp. 225. Vid samma val har röstmottagning ägt rum på 306 resp. 297 svenska fartyg.

I tabell 3.4 redovisas antalet mottagna röster vid utlandsmyndigheter och på fartyg vid 1976 års val. Av utlandsmyndigheterna redovisas FN-bataljonerna särskilt. Tabellen visar också hur många av de väljare som lämnade röstkort som var upptagna i allmän resp. särskild röstlängd. Den sistnämnda röstlängden är avsedd för utlandssvenskar. Ytterkuvert med adresskort innebär att väljaren röstat utan röstkort, med företeende av svenskt pass eller, vid fartygsröstning, sjöfartsbok.

Tabell 3.4 Röstning hos utlandsmyndighet, på fartyg och vid FN-bataljon vid 1976 års val

<i>Svenska utlandsmyndigheter:</i>		
– ytterkuvert IV med röstkort för person upptagen i allmän röstlängd	5 480	
– ytterkuvert IV med röstkort för person upptagen i särskild röstlängd	4 124	
– ytterkuvert IV med adresskort	4 164	13 768
<i>Svenska fartyg i utrikes fart:</i>		
– ytterkuvert IV med röstkort för person upptagen i allmän röstlängd	224	
– ytterkuvert IV med röstkort för person upptagen i särskild röstlängd	4	
– ytterkuvert IV med adresskort	2 825	3 053
<i>FN-bataljonerna:</i>		
– ytterkuvert IV med röstkort för person upptagen i allmän röstlängd	412	
– ytterkuvert IV med adresskort	358	770
Summa		17 591
<i>Totalt har således inkommit:</i>		
– ytterkuvert IV med röstkort för person upptagen i allmän röstlängd	6 116	34,8 %
– ytterkuvert IV med röstkort för person upptagen i särskild röstlängd	4 128	23,4 %
– ytterkuvert IV med adresskort	7 347	41,8 %
Summa	17 591	100,0 %

3.5 Invandrarna i valet 1976

En uppskattning av invandrarnas valdeltagande har gjorts på så sätt att man jämfört antalet avgivna röster i riksdags- och kommunalval. Skillnaden mellan dessa tal har sedan korrigerats med hänsyn till att utlandssvenskarna endast röstar i riksdagsval och att av övriga svenska väljare vanligen ett något högre antal röstar i riksdagsval än i kommunalval. I den nedan redovisade beräkningen har antagits att 90 procent av de röstberättigade utlandssvenskarna röstat samt att skillnaden mellan avgivna röster i riksdags- resp. kommunalval bland svenska väljare i övrigt varit densamma som i 1973 års val.

Med tillämpning av ovan angivna beräkningsgrunder var andelen utländska medborgare som utnyttjade sin rösträtt i 1976 års kommunala val den i tabell 3.5 redovisade. Av tabellen framgår också totala antalet röstberättigade utländska medborgare.

Tabell 3.5 Antal röstberättigade utländska medborgare och deras deltagande i 1976 års kommunala val

Län	Antal röstberättigade utländska medborgare	Beräknad andel deltagande utländska medborgare %
Stockholms län	69 362	59
Uppsala län	5 467	59
Södermanlands län	9 100	55
Östergötlands län	7 214	59
Jönköpings län	5 957	64
Kronobergs län	2 830	66
Kalmar län	2 509	62
Gotlands län	202	62
Blekinge län	3 051	66
Kristianstads län	3 546	63
Malmöhus län	23 057	60
Hallands län	4 052	61
Göteborgs och Bohus län	26 786	57
Älvsborgs län	12 669	60
Skaraborgs län	3 814	58
Värmlands län	3 766	54
Örebro län	5 799	60
Västmanlands län	11 381	58
Kopparbergs län	4 865	58
Gävleborgs län	3 739	59
Västernorrlands län	2 406	59
Jämtlands län	861	51
Västerbottens län	1 318	53
Norrbottnens län	4 204	57
Totalt i riket	217 955	59

4 Föreslagna ändringar i valförfarandet

I det följande redovisas förslag till ändringar i valförfarandet som upptagits i de framställningar som är omnämnda i direktiven samt förslag som framförts till kommittén vid de kontakter med myndigheter som beskrivits i avsnitt 1.2. Redovisningen innefattar även de svar som kommittén erhållit på sin rundfråga till länsstyrelser och valnämnder. Vidare redovisas en del ändringsförslag som RSV, postverket och några andra myndigheter överlämnat till kommittén. Förslagen tas upp under kapitelrubriker motsvarande dem som ValL innehåller.

Valnämnd, valdistrikt och valförrättare

Länsstyrelsen i Malmöhus län hävdar att länsstyrelsernas roll i samband med allmänna val är oklar. Länsstyrelsen anför bl. a. följande. Det är numera valnämnderna som självständigt administrerar och genomför valen. Tidigare hade länsstyrelserna ett större ansvar för valens genomförande. Från RSV:s sida ställs emellertid fortfarande krav på aktiv medverkan av länsstyrelserna i samband med valen. Det begärs att de skall ställa upp med rådgivning och service till valnämnderna. Därför erfordras ett närmare angivande av länsstyrelsernas ansvar för valfrågor.

Valnämnden i Borås har framställt önskemål om en ändrad fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för allmänna val. Enligt nämndens mening bör kommunen endast svara för lokalkostnaderna medan staten bör stå för t. ex. kostnaderna för valförrättare.

Röstlängder

RSV har föreslagit att tiden för upprättande av allmän och särskild röstlängd skall förlängas från 1–15 juni till 1–20 juni samt att den tid under vilken röstlängderna är framlagda för granskning också skall förlängas från 26–30 juni till 26 juni–10 juli.

RSV föreslår också vissa ändringar rörande ansökan om upptagande i särskild röstlängd. Dels vill man ha en bestämmelse i ValL om när sådan ansökan tidigast får göras, dels menar man att röstberättigad, som efter ansökan upptagits i särskild röstlängd för första mellanvalsåret, utan ansökan bör upptas också i särskild röstlängd för andra mellanvalsåret.

I motion 1976/77:998 föreslås att bestämmelserna angående ändring av röstlängd ses över. Det ifrågasätts om inte den person som återvinner rösträtt

under tiden mellan kvalifikationsdagen (1 juni) och anmärkningstidens utgång (15 juli) bör få återropa denna omständighet vid anmärkningssammanträdet för att tas upp i röstlängd.

Också RSV har tagit upp frågan vilka omständigheter som får återopas i anmärknings- och rättelseförfarandena. Man menar att ValL:s regler i detta avseende är oklara och begär förtydligande.

RSV har föreslagit att det extraordinära rättelseförfarande som finns beträffande allmän röstlängd också skall införas i fråga om den särskilda röstlängden.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har ifrågasatt om inte anmärknings- och rättelseförfarandena vad gäller den allmänna röstlängden kan sammanföras.

Enligt RSV:s mening är ValL:s innebörd i vissa fall oklar vad gäller besvärinstans vid talan mot RSV:s beslut med anledning av ansökan om upptagande i särskild röstlängd.

Valnämnden i Luleå menar att ValL bör tillföras uttryckliga bestämmelser om när röstlängderna senast skall överlämnas till valnämnderna.

Valnämnden i Värnamo har föreslagit att RSV skall utfärda anvisningar om enhetliga normer för avprickning i röstlängd.

I motionen 1976/77:578 föreslås att röstlängden efter valförrättning och röstsammanräkning skall hemligstämplas.

Vidare har RSV föreslagit vissa redaktionella ändringar i 4 kap. ValL.

Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater

KU har i sitt betänkande 1973:40 tagit upp frågan om ett vidgat skydd för politiska partiers namn.

I motionen 1976/77:306 begärs ändring i ValL så att enskild medborgares namn bättre än f. n. skyddas mot missbruk i samband med upprättande av valsedlar. I motionen berörs även frågan om bättre skydd mot missbruk av registrerad partibeteckning.

RSV har föreslagit sådan ändring i ValL att RSV kan få biträde av resp. länsstyrelse vid den granskning som sker i samband med att partierna anmäler sina kandidater. Denna fråga behandlar kommittén i avsnitt 11.7.1.

Valsedlar

I motionen 1976/77:1005 föreslås en begränsning av partiernas rätt till kostnadsfria valsedlar till tre gånger antalet röstberättigade och, för parti som ställer upp med mer än en lista i valet, kostnadsfria valsedlar för varje lista till ett antal av tre gånger antalet röstberättigade. Frågan om begränsning av antalet kostnadsfria valsedlar berörs också i motionen 1976/77:73.

Inom kommittén har fråga väckts om vidgat stöd i form av fria valsedlar till mindre partier vid val till landsting och kommunfullmäktige. Därvid har föreslagits att partier skall ha rätt till fria valsedlar vid dessa val enligt i huvudsak samma regler som gäller för erhållande av fria valsedlar för riksdagsval.

I syfte att begränsa sina lagringskostnader föreslår RSV att färgen på

valsedlarna för riksdagsmänna- och kommunfullmäktigval (gul resp. vit) skall skiftas.

Postverket har framfört flera synpunkter på ändringar av valkuverten. Enligt verkets uppfattning är det många väljare som har svårigheter att få ner valsedlarna i valkuvert I och innerkuvert II, eftersom kuverten är så trånga. Vidare menar verket att de båda nämnda kuverten bör göras mer olika, eftersom de f. n. alltför ofta förväxlas. Postverket anser det också önskvärt att texten på ytterkuvert III görs mera lättillgänglig och att ifyllningen förenklas.

Det har vidare ifrågasatts om det är nödvändigt att ha olika kuverttyper för röstning i vallokal och för annan röstning.

Kommittén behandlar vissa av de här redovisade förslagen angående valsedlar och valkuvert i avsnitten 11.1 och 11.7.4.

Röstkort

Postverket har gjort gällande att röstkorten för val till riksdag m. m. resp. för val till kyrkofullmäktige är alltför lika, vilket ofta leder till förväxlingar. Samma synpunkter har framförts från vissa valnämnder. Därvid har man också påpekat att många väljare har svårt att uppfatta markeringen av valdistrikt på röstkortet. Man menar därför att denna uppgift på röstkortet bör tryckas med mera iögonfallande text.

Kommittén redovisar synpunkter på röstkortets utformning i avsnitt 11.7.4.

Allmänna bestämmelser om röstningen

Statens invandrarverk och RSV har ifrågasatt om inte invandrare med kommunal rösträtt bör få rösta vid utlandsmyndighet och på fartyg mot uppvisande av pass, innehållande permanent uppehållstillstånd för vistelse här i landet. Förslaget behandlas i avsnitten 9 och 11.5.

I motionen 1976/77:73 ifrågasätts om man inte bör avskaffa rätten att utdela valsedlar i omedelbar anslutning till vallokalerna. I stället kan, menar motionärerna, det åligga valnämnden att hålla valsedlar för samtliga partier tillgängliga i eller i anslutning till vallokalen. Kommittén behandlar denna fråga i avsnitt 11.4.

Valnämnden i Luleå har föreslagit att bestämmelser om hur valförrättarna skall förfara med röstlängden vid avbrott i förrättningen skall införas i ValL. Frågan behandlas av kommittén i avsnitt 11.6.

Särskilda bestämmelser om röstning i vallokal

I motionerna 1976/77:75, 233, 432 och 569 föreslås att vallokalerna skall stängas kl. 20.00. Samma förslag framförs av RSV samt ett flertal länsstyrelser och valnämnder. Några av valnämnderna har föreslagit stängning redan kl. 19.00. Kommittén behandlar frågan i avsnitt 7.

Valnämnden i Vara har föreslagit att sådant beslut om begränsning av öppethållande av vallokal i visst valdistrikt som nu fattas av RSV bör kunna meddelas på regional nivå (av länsstyrelsen) eller av valnämnden.

Kommittén behandlar frågan i avsnitt 7.6.

I motionen 1976/77:564 föreslås att ValL skall kompletteras med föreskrift om att vallokaler skall vara lätt tillgängliga för personer vilkas rörelseförmåga och orienteringsförmåga är nedsatt till följd av ålder, handikapp eller sjukdom. I samband härmed kan också redovisas att kommunfullmäktige i Stockholm till kommittén överlämnat en motion angående transportabel valurna, vilket i korthet innebär att man tillåter rörelsehindrade personer att avlämna sina röster till röstmottagare omedelbart utanför vallokalen. Frågorna behandlas av kommittén i avsnitten 11.2. och 11.3.

Valnämnden i Täby har framhållit att kommunikationsmöjligheterna mellan valförrättare och valnämnd i vissa fall bör förbättras. Därför föreslås att man i varje vallokal skall ha lättillgänglig telefon.

Särskilda bestämmelser om röstning på postanstalt, hos utlandsmyndighet och på fartyg

I flera sammanhang har frågan om förbättrat skydd för valhemligheten och även ett ökat skydd mot otillbörlig påverkan på den röstande vid röstning på vårdinrättningar och liknande institutioner tagits upp. I motionen 1976/77:74 föreslås att två postfunktionärer skall finnas tillgängliga vid röstmottagning på tillfällig postanstalt på vårdinrättning. En av postfunktionärerna kan då vid behov vara de röstande patienterna behjälplig med att stoppa valsedlar i valkuvert m. m. RSV har föreslagit att postens personal på de tillfälliga postanstalterna skall förstärkas med företrädare för valnämnden. Postverket har i samma syfte föreslagit utökning av postpersonalen på vissa institutioner.

Valnämnden i Luleå har föreslagit ökat inflytande för valnämnden vad gäller tid och plats för röstning på vårdinrättningar. Detta skulle åstadkommas genom samråd mellan valnämnden och företrädare för postverket. Nämnden har också föreslagit att röstningen på institutionerna skall förläggas närmare valdagen.

Frågor angående röstning på institutioner behandlar kommittén i avsnitt 8.

Några valnämnder har aktualiserat frågan om begränsning av poströstningen. En nämnd förordar att den skall få pågå endast t. o. m. dagen före valdagen medan en annan nämnd föreslår att antalet postanstalter som är öppna för röstmottagning på valdagen skall minskas. I syfte att förstärka skyddet för valhemligheten har vidare föreslagits att valkuvert och motsvarande röstkort eller adresskort skall skickas i skilda försändelser till valnämnderna.

RSV har föreslagit viss ändring av ValL:s bestämmelser angående numrering av ytterkuvert vid röstning på postanstalt, hos utlandsmyndighet och på fartyg. Kommittén behandlar förslaget i avsnitt 11.7.2.

Svenska sjöfolksförbundet har framfört ett flertal önskemål om ändringar beträffande reglerna för röstning på fartyg. Förslagen syftar väsentligen till att öka garantierna för att sjöman på fartyg i utrikes fart skall ha möjlighet att delta i val. Förbundet föreslår att viss valmateriel skall ständigt förvaras ombord på dessa fartyg eller i vart fall skickas ut till fartygen väsentligt tidigare än vad som nu sker. Vidare föreslår man att redarna skall åläggas att

medverka vid distribution av valmateriel. Svenska sjöfolksförbundet föreslår också att röstningen på fartyg skall få börja tidigast 55 dagar före valdagen i stället för som nu tidigast den fyrtiofemte dagen före valdagen.

Frågor med anknytning till röstning på fartyg behandlar kommittén i avsnitt 9.

Särskilda bestämmelser om röstning med valedelsförsändelse

I motion 1976/77:578 föreslås vissa ändringar i fråga om röstning genom bud, särskilt en skärpning av begreppet vårdare och skärpt kontroll mot påverkan på väljaren från budets sida. Också från annat håll har framförts önskemål om precisering av begreppet "vårdare".

Vidare har förslag framförts om att sammanboende skall likställas med äkta make vid röstning med valedelsförsändelse samt att sammanboendes anhöriga skall godkännas som bud.

Till kommittén har också framförts förslag om att även andra väljare skall ha sådan möjlighet att rösta genom bud som de väljare har vilka betjänas av lantbrevbärare.

Den vidare behandlingen av röster som avgivits på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg

RSV, länsstyrelser och ett flertal valnämnder har framhållit att de poströstades rätt att ändra sig genom att också rösta i vallokal på valdagen medför betydande extraarbete och fördröjning av sammanräkningsförfarandet. Flera myndigheter föreslår att förtidsröstningen skall vara definitiv eller att rätten att senare rösta i vallokal skall upphöra viss tid innan vallokal stängs.

RSV har föreslagit viss ändring av den frist som gäller för valnämnderna att översända ytterkuvert till valförrättarna i valdistrikten. Kommittén behandlar förslaget i avsnitt 11.7.3.

Preliminär rösträkning

I motionen 1976/77:998 hävdas att bestämmelserna om tid för öppethållande av vallokal kan leda till osäkerhet vad gäller rätten att komma in i vallokal efter röstmottagningens avslutande för att närvara vid sammanräkning. Motionärerna menar att även frågan om offentlighet vid länsstyrelsernas och RSV:s förrättningar för slutlig sammanräkning och mandatfördelning, som görs med användande av dator, bör ses över.

Av RSV samt flera länsstyrelser och valnämnder har framförts önskemål om att förseglingen med lacksigill skall ersättas med ett enklare förseglingsförfarande. Kommittén behandlar frågan i avsnitt 11.6.

Flera länsstyrelser och valnämnder har framhållit att osäkerhet råder om förfarandet med de röster som valförrättarna lagt i sådant omslag (H) som avses i bl. a. 13 kap. 3 och 5 §§ ValL. Länsstyrelsen i Stockholm föreslår att valnämnden skall granska också dessa röster. Vidare efterlyser man föreskrifter om hur omslag H skall hanteras hos sammanräkningsmyndigheten. Vissa av de här aktualiserade frågorna behandlar kommittén i avsnitt 14.

Länsstyrelsen i Stockholms län har erfarit att förväxling ofta sker mellan

omslagskuverten B och C. Länsstyrelsen föreslår därför att de ersätts med ett omslag.

För att underlätta valförrättarnas arbete föreslår valnämnden i Södertälje att man på resp. omslag skall ange i klartext vad omslaget skall innehålla och inte bara hänvisa till tillämpligt lagrum i ValL. Förslaget behandlas av kommittén i avsnitt 11.7.4.

Postverket föreslår ändring i 13 kap. 9 § ValL så att den preliminära rösträkningen hos valnämnden skall börja onsdagen efter valdagen med möjlighet dock för RSV att medge tidigare start. Kommittén behandlar förslaget i avsnitt 11.7.5.

Slutlig sammanräkning och mandatfördelning

I flera sammanhang har bestämmelserna angående ogiltighet av valsedel på grund av märkning tagits upp. I motionerna 1976/77:308 och 998 begärs översyn av bestämmelserna i syfte bl. a. att få regler som är till klarare ledning för sammanräkningsmyndigheterna.

RSV har föreslagit att valsedel skall vara ogiltig, utöver de i 14 kap. 4 § ValL nämnda fallen, även då den inte tillhandahållits av RSV.

Valnämnden i Borås har föreslagit att "märkning" skall utgå som ogiltighetsanledning i fråga om valsedel.

RSV har föreslagit ändrade regler för den valbarhetskontroll som avses i 14 kap. 5 § 1. ValL.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att reglerna rörande suppleanter fortfarande är svårtillgängliga och föreslår en översyn.

Valnämnden i Vara menar att det bör finnas vissa möjligheter för länsstyrelsen att beakta valsedlar som, utan den röstandes förskyllan, inkommit för sent till valnämnden men ändå är länsstyrelsen tillhanda innan sammanräkningen där påbörjas.

I motionen 1976/77:438 har motionärerna förordat en bättre service för politiska partier och kommuner i form av kommunvis redovisade resultat för samtliga val.

Bevis, besvär över val och förrättning, m. m.

Med anledning av vissa personförväxlingar i samband med mandatfördelning har JO i skrivelse till regeringen väckt frågan om icke i ValL borde införas en bestämmelse som inskränker eller ännu hellre helt utesluter självrättelse från sammanräkningsmyndighetens sida men i stället ger valprovsningsnämnden möjlighet att i särskilda fall, där felet är uppenbart och av enkel beskaffenhet eller av teknisk art, pröva besvär som anförts för sent. Därvid bör också övervägas om inte sammanräkningsmyndighet själv bör kunna anhängiggöra talan om den här avsedda omprövningen. Kommittén behandlar hithörande frågor i avsnitt 10.

Valprovsningsnämnden har framhållit att ValL:s bestämmelser om utgångspunkt för beräkning av besvärstid och bestämmelserna om ingivande av besvärshandling vållat en del besvär i tillämpningen, särskilt i sådana fall då både riksdags- och kommunalval överklagats i samma skrivelse.

Kyrkofullmäktigval

Postverket har framhållit att tidsavståndet mellan septembervalen och valen till kyrkofullmäktige vissa år blir så kort att verkets personal inte får tillräcklig tid att byta valmateriel och sätta sig in i de delvis annorlunda regler som gäller beträffande de kyrkliga valen.

Flera förslag har framförts angående de valsedlar och valkuvert som kommer till användning i de kyrkliga valen. I flera fall har framhållits att förväxling av valsedlar ofta sker vid val av fullmäktige både i församling och i samfällighet. Därför förordar man olikfärgade valsedlar. Det har också föreslagits att man i de kyrkliga valen skall ha samma typ av kuvert som vid övriga val. RSV har föreslagit att man i KfvL skall införa en bestämmelse om att valsedel skall vara av format A 6.

Övriga frågor

I motionen 1976/77:998 förordas ett klarläggande av valprovsnämndens kompetens att t. ex. ålägga statliga eller kommunala myndigheter att inkomma med yttrande, företaga utredning o. d.

Med hänvisning till de frister som enligt 3 kap. 3 § ValL gäller för beslut om kommuns indelning i valdistrikt har länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasatt om man inte tidsmässigt bör begränsa också kommunernas möjlighet att besluta om ändringar i fråga om antalet ledamöter i fullmäktige.

RSV har framhållit att ValL nu ändrats åtskilliga gånger sedan den antogs år 1972. RSV föreslår därför en språklig överarbetning av hela lagen med särskilt beaktande av att innehållet skall vara tillgängligt och begripligt.

Valnämnden i Luleå har ifrågasatt om man inte i ValL borde inta endast regler om huvuddragen i valförfarandet och låta regeringen bestämma reglerna av detaljkaraktär i en förordning.

THEORY OF THE EARTH

The earth is a sphere, and its surface is covered by a thin layer of water, which is called the hydrosphere. The land is covered by a thin layer of soil, which is called the lithosphere. The atmosphere is the layer of gas that surrounds the earth. The biosphere is the layer of life that exists on the earth. The geosphere is the layer of the earth's interior that is made of solid rock. The hydrosphere, lithosphere, atmosphere, biosphere, and geosphere are all part of the earth's system. The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing. The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

The earth's system is a complex of interacting parts that work together to create the environment we live in. The earth's system is a dynamic system, and it is constantly changing.

5 Framlagda förslag och pågående utredningar

5.1 Personvals- och valkretsutredningen (Ju 1974:19)

Personvals- och valkretsutredningen har haft till uppgift bl. a. att göra en översyn av gällande valkretsindelning för val till riksdagen samt att, inom ramen för det riksproportionella valsystem som infördes genom 1968/69 års författningsreform, överväga en förstärkning av personvalsinslaget i valförfarandet. Utredningens förslag redovisas i SOU 1977:94.

Utredningen föreslår delning av de till invånarantalet största valkretsarna. Stockholms kommun och Stockholms län föreslås delade på vardera tre valkretsar. Göteborgs kommun delas enligt förslaget i två valkretsar. Vad gäller Malmöhus län föreslår utredningen att fyrstadskretsen och länsvalkretsen skall ersättas med tre nya valkretsar. Malmö kommun utgör enligt förslaget en egen valkrets medan länet i övrigt delas upp i en nordlig och en sydlig valkrets. Den föreslagna valkretsindelningen innebär att antalet valkretsar ökar från 28 till 34.

Utredningens förslag vad gäller personval kan beskrivas som en kompromiss mellan rent listval och ett system med obligatoriskt personval. I samband med att väljaren avger röst på parti kan han också särskilt ange den kandidat han helst vill ha invald i den beslutande församlingen. Personvalsinslaget är således fakultativt. Det föreslagna systemet bygger på officiell kandidatur. Partierna anmäler kandidater till den centrala valmyndigheten. Dessutom har emellertid varje väljare i en valkrets rätt att i förväg anmäla kandidater. Ordningen mellan kandidaterna skall framgå av anmälan. Systemet tillåter således både flera "officiella" listor och s. k. spränglistor. Poströstning och röstning genom bud är möjlig i samma utsträckning som i det nuvarande valsystemet. Väljare som vill stödja partiets rangordning av kandidaterna gör ingen markering på sin valsedel. Sådan röst benämns partiröst eller liströst. Väljare som inte vill ansluta sig till denna rangordning anger vem rösten skall tillgodoräknas genom att sätta ett "x" vid kandidatens namn på valsedeln. Vill väljare avge sin röst för person som inte är upptagen på valsedeln kan han skriva till dennes namn. Röstsedel med markering eller med tillskrivet namn betecknas som personröst. Vid fördelningen av mandaten räknas kandidaternas personröster. Den som erhållit så många personröster som krävs för att partiet skall erhålla ett mandat förklaras direkt invald. Övriga mandat fördelas genom ett system av röstöverföring, som innebär att kandidaterna tilldelas partiröster i den ordning de står upptagna på resp. kandidatlista. Enligt förslaget skall det nya systemet för kandidatnämnan och mandatfördelning tillämpas vid riksdagsval samt vid val till landsting och kommunfullmäktige. Kyrkofullmäktigvalen berörs ej av förslaget.

Tre av utredningens socialdemokratiska ledamöter har reserverat sig och anför att majoritetens förslag på avgörande punkter är otillräckligt utrett.

Utredningens förslag är f. n. föremål för remissbehandling.

5.2 Kyrkoministernas stat-kyrka grupp (U 1976:15)

Efter ett omfattande utredningsarbete angående förhållandet mellan stat och kyrka har överläggningar hållits mellan företrädare för parterna. Dessa överläggningar har resulterat i förslag (SOU 1978:1-3) som bl. a. innebär att kyrkan skils från staten. Beslutas en så långtgående förändring av förhållandet mellan staten och kyrkan, kommer val till kyrkans beslutande organ att bli en rent kyrklig angelägenhet. De statliga myndigheternas befattning med bl. a. kyrkofullmäktigval torde därmed upphöra. En ändring som den här antydda lär dock inte kunna träda i kraft förrän efter 1982 års val.

De förslag som utarbetats under överläggningarna har remissbehandlats och övervägs f. n. i departementet.

5.3 Indelningslagskommittén (Kn 1974:04)

Indelningslagskommittén har lagt fram förslag (SOU 1978:32) till ny lagstiftning angående förfarandet m. m. vid ändring i rikets indelning i kommuner, landstingskommuner och församlingar. Kommitténs förslag innefattar också vissa följdändringar i ValL och KfvL.

Kommitténs förslag remissbehandlas f. n.

5.4 Kommittén (Kn 1977:07) för fortsatt utredning av vissa kommunaldemokratiska frågor

Huvuduppgiften för kommittén för fortsatt utredning av vissa kommunaldemokratiska frågor är att överväga reformer som kan stärka medborgarinflytandet inom kommuner och landstingskommuner. Därvid skall kommittén bl. a. överväga möjligheterna att inrätta olika typer av lokala organ, framför allt kommundelsorgan med övergripande uppgifter, lokala styrelser vid kommunala institutioner samt distriktsnämnder. Arbetet i denna del bör syfta till att de kommuner som så önskar skall kunna inrätta direktvalda kommundelsorgan under nästa valperiod.

Kommittén har också till uppgift att finna metoder för utvärdering av den kommunindelingsreform som riksdagen beslöt år 1962 och som var fullt genomförd vid årsskiftet 1973/74.

Det åligger vidare kommittén att undersöka vilka återverkningar gemensam valdag och treårig mandatperiod har på den kommunala demokratin.

Enligt gällande lag kan kommunfullmäktige, som ett led i beredningen av ärende, besluta att synpunkter skall inhämtas från medlemmar i kommunen eller landstingskommunen genom omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande. Kommittén har till uppgift att följa tillämpningen av denna bestämmelse och får ta initiativ till ytterligare regleringar och kompletteringar för att åstadkomma en lämplig utveckling av folkomröstningsinstitutet som ett led i en fördjupad kommunaldemokrati.

5.5 Länsdomstolskommittén (Kn 1977:01)

Länsdomstolskommittén har i delbetänkande (SOU 1977:80) föreslagit bl. a. att de nuvarande länsdomstolarna, dvs. länsrätterna, länsskatterätterna och fastighetstaxeringsrätterna, skall brytas ut från länsstyrelserna och läggas samman till en ny

fristående allmän förvaltningsdomstol i varje län, kallad länsrätt. Enligt förslaget skall dessa länsrätter i administrativt hänseende samordnas med regeringsrätten och kammarrätterna.

Riksdagen har, i enlighet med kommitténs förslag, fattat principbeslut om att en fristående allmän förvaltningsdomstol skall inrättas i varje län (prop. 1977/78:170, KU 47, rskr 308).

Kommittén skall i sitt fortsatta arbete överväga bl. a. vilka målgrupper som lämpligen kan överföras från länsstyrelsen till den nya länsrätten. Detta utredningsarbete bör inriktas på sådana mål som f. n. handläggs på juridiska enheten inom planeringsavdelningen och på förvaltningsavdelningen och där talan mot länsstyrelsens beslut förs hos kammarrätt. Övervägandena kan emellertid komma att omfatta även andra ärendegrupper, t. ex. valbesvär.

5.6 Utredningen (Kn 1977:04) om översyn av lagen om församlingsstyrelse

Utredningen om översyn av lagen (1961:436) om församlingsstyrelse (LFS) syftar till att bringa lagen i överensstämmelse med den nya kommunallagen (1977:179), i den mån olikheter inte är sakligt betingade. I huvudsak avser utredningsuppdraget en rent lagteknisk anpassning. Resultatet av de pågående överläggningarna mellan staten och svenska kyrkan bör inte föregripas. Utredarens förslag beträffande LFS kan komma att aktualisera ändringar också i KfvL.

The first part of the report deals with the general situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's development. The second part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development. The third part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development.

2. The Development of the Country

The first part of the report deals with the general situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's development. The second part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development. The third part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development.

The first part of the report deals with the general situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's development. The second part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development. The third part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development.

The first part of the report deals with the general situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's development. The second part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development. The third part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development.

The first part of the report deals with the general situation of the country. It is a very interesting and informative study of the country's development. The second part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development. The third part of the report deals with the specific aspects of the country's development. It is a very detailed and thorough study of the country's development.

6 Allmänna synpunkter på behovet av ändringar i vallagen

Kommittén har under det inledande skedet av arbetet, som nu avslutats, haft omfattande kontakter med de myndigheter som på ett eller annat sätt är engagerade i genomförandet av allmänna val. Vad som framkommit vid dessa kontakter visar, liksom f. ö. uttalats i direktiven, att erfarenheterna av tillämpningen av ValL i stort sett varit goda. De praktiska erfarenheterna från valen 1973 och 1976 visar dock att en del smärre ändringar bör göras för att främja möjligheterna för vissa, mindre grupper av väljare att delta i val. Några av valprövningsnämndens avgöranden tyder också på att det för valförrättarnas del och för andra som sysslar med röstmottagning och sammanräkning av val skulle vara önskvärt att vissa bestämmelser i ValL preciseras. Vidare pekar erfarenheterna på att en del ändringar av formell, valteknisk natur kan göras för att förenkla valförrättarnas och övriga myndigheters arbete med valen.

Kommitténs översyn av vallagen kommer alltså, såvitt nu kan bedömas, huvudsakligen att leda till formella, valtekniska ändringar av begränsad räckvidd i ValL.

THE HISTORY OF THE CITY OF BOSTON

The history of the city of Boston is a story of growth and change. From its early days as a small fishing village, it has become one of the most important cities in the United States. The city's location on a natural harbor made it a center of trade and commerce. Over the years, it has been a site of many significant events, including the American Revolution. The city's architecture, with its many historic buildings, is a testament to its long and rich history. Today, Boston is a vibrant city, known for its education, culture, and innovation.

7 Tid för öppethållande av vallokal

7.1 Gällande bestämmelser

Vallokal skall hållas öppen för röstning kl. 8–21. RSV får dock bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning kortare tid, om det kan antas att väljarna likväl har tillfredsställande möjligheter att utöva sin rösträtt (9 kap. 1 § ValL).

Vid 1973 års val medgav RSV kortare öppethållande av vallokalen i 274 valdistrikt och vid 1976 års val meddelades sådant tillstånd för 364 valdistrikt. Det ligger i sakens natur att tillstånd endast meddelas för valdistrikt med ett ringa antal röstberättigade. Den förkortning av tid för öppethållande som medgivits varierar mellan olika valdistrikt. Vanligt är dock att man öppnar en timme senare och gör ett eller två uppehåll under dagen. RSV har inte i något fall tillåtit stängning av vallokal tidigare än kl. 21. Vallokalerna hålls alltid öppna under de två sista timmarna före stängningsdags (RSV Ff 1976:5).

Vid kyrkofullmäktigval skall vallokal hållas öppen för röstning minst två timmar mellan kl. 8 och 15, dock ej under tid för allmän gudstjänst, samt mellan kl. 19 och 21. Valtider för varje valdistrikt bestäms av valnämnden efter hörande av kyrkorådet. Också vid kyrkliga val kan RSV bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen kortare tid än ovan angivits. Eftersom de lokala myndigheterna kan begränsa öppethållandet till fyra timmar har dock RSV inte i något fall medgivit ytterligare begränsning av tiden för röstning (23 § KfvL).

7.2 Historik

Sedan 1920 års lag om val till riksdagen antogs har tiden för öppethållande av vallokalerna vid upprepade tillfällen förlängts. De ändringar som skett i fråga om riksdagsval framgår av tabell 7.1.

Ändringen som skedde 1960 (prop. 1960:103, KU 12, rskr 154) innebar bl. a. att samma regler för öppethållande kom att gälla för vallokal på landet och i stad. Samtidigt förlängdes tiden för öppethållande. Denna ändring synes främst ha föranletts av strävanden att motverka en alltför omfattande övergång till poströstning. Departementschefen anförde bl. a. följande (s. 53).

Det är sannolikt, att om valet börjar redan kl. 8 på morgonen åtskilliga personer, som eljest skulle röstat på postanstalt, i stället kommer att rösta i det egna valdistriktet. De

Tabell 7.1 Öppethållande av vallokaler vid riksdagsval

SFS	Öppethållande	Anm.
1920:796	land 9–14, 18–20	uppehåll under gudstjänst
	stad 9–14, 17–21	–”–
1927:159	land 9–15, 17–20	–”–
	stad 9–15, 17–21	–”–
1960:59	8–15, 17–21	–”–
1966:93	8–11, 13–15, 17–21	
1969:825	8–21	

personer, som planerat att på valdagen bege sig ut i skog och mark, får därigenom bättre möjlighet att rösta redan innan de beger sig hemifrån. Vidare synes det vara ägnat att motverka ökningen av poströstningen om personer, bosatta på landsbygden, finge möjlighet att rösta ända till kl. 9 på kvällen.

Ändringen år 1966 (prop. 1966:31, KU 27, rskr 129) innebar endast att uppehållet för gudstjänst fixerades till kl. 11–13.

1969 års ändring (prop. 1969:148, KU 50, rskr 411) skedde inför genomförandet av den gemensamma valdagen. Förslaget väcktes ursprungligen av VTU (SOU 1969:19 s. 71). Vid riksdagsbehandlingen anförde departementschefen bl. a. följande (s. 71).

För att trygga att de samtidiga valen skall kunna genomföras smidigt med en enda valdag föreslår jag att regeln om obligatoriskt uppehåll i valförrättningen mellan kl. 11 och 13 slopas. Detta har föreslagits av VTU, och förslaget har på några enstaka undantag när godtagits av remissinstanserna. – Om det obligatoriska uppehållet slopas blir det möjligt att sammanhängande hålla vallokalerna öppna från kl. 8 till kl. 21. Denna möjlighet kommer säkerligen att behöva utnyttjas i de flesta valdistrikt när tre val skall genomföras samtidigt.

När propositionen behandlades i riksdagen väcktes flera motioner angående tiden för öppethållande av vallokalerna. I fyra av motionerna¹ yrkades bl. a. att vallokalerna skulle stängas kl. 20. Bland motionärerna fanns företrädare för samtliga riksdagspartier utom vpk. Motionärernas skäl var i huvudsak att ett litet antal väljare röstar under den sista timmen samt att det fanns ett allmänt intresse av att erhålla ett preliminärt valresultat något tidigare än som var möjligt med gällande tid för stängning av vallokalerna. KU:s majoritet följde emellertid regeringens förslag. Riksdagen biföll KU:s hemställan.

7.3 Behandlingen av frågan om vallokalernas öppethållande i samband med ValL:s antagande

VTU föreslog att vallokalerna skulle stängas kl. 20 (SOU 1971:72 s. 41). VTU framhöll att de gemensamma valen 1970 gått smidigt, att längre köbildningar varit ovanliga och att man på en del håll även haft långa uppehåll mellan besöken av väljare. Detta förklarades bl. a. av att förfarandet förenklats

¹ 1969:I:1117, I:1118, II:1289 samt II:1291.

genom att enhetliga valkuvert använts, att väljarna varit mycket välinformerade samt att poströstningen ökat starkt. Under hänvisning till att förfarandet skulle komma att ytterligare förenklas med den av VTU föreslagna, nya valapparaturen, kom VTU till den slutsatsen att röstningen utan tvivel skulle hinnas med i vallokalerna även om röstningstiden där något förkortades.

VTU:s förslag vann emellertid inte bifall (prop. 1972:105, KU 49, rskr 269). Departementschefen anförde bl. a. följande (s. 94).

Förslaget att förkorta tiden för röstningen i vallokalerna med en timme har väckt kritik under remissbehandlingen. Även om jag kan förstå att det finns intresse – i första hand från massmedias sida – att så tidigt som möjligt få del av den preliminära sammanräkningen i vallokalerna, anser jag att intresset av att bereda väljarna bästa möjliga förutsättningar för att delta i valet väger tyngre. Jag är alltså inte beredd att biträda VTU:s förslag och frånga den huvudregel för öppethållande av vallokalerna som gällde vid 1970 års val.

7.4 Senare framlagda ändringsförslag

1974 års riksdag

Vid 1974 års riksdag togs frågan om tiden för vallokalernas stängning upp i två motioner.² I båda fallen gick yrkandena ut på att stängning skulle ske kl. 20. Dessutom yrkades i den ena motionen att vallokalerna skulle vara stängda kl. 13–15. I motionerna uttalades bl. a. att omfattande erfarenhet talade för att det inte fanns något egentligt behov av så långt öppethållande som kl. 8–21 och att endast ett fåtal väljare röstade sista timmen. Vidare framhölls att den sena stängningen av vallokalerna medfört att efterarbetet för valförrättarna i regel dragit ut till fram emot midnatt och i många fall till långt efter midnatt.

KU (1974:55) framhöll att frågan om stängning av vallokalerna kl. 20 redan aktualiserats hos Kungl. Maj:t av RSV, som dock inte framlagt direkt förslag om ändring, och av pressens samarbetsnämnd. Vidare erinrades om att också TT i skrivelse till KU förordat stängning av vallokalerna kl. 20. I sitt utlåtande hänvisade KU till det utredningsarbete som pågick i RSV och på hemställan av KU föranledde motionerna inte något riksdagens åtgärd.

RSV:s förslag i PM 1975-01-17

I fråga om tiden för stängning av vallokalerna anförde RSV bl. a. följande.

I ca 40 procent av de PM som valnämnderna lämnade med synpunkter på erfarenheterna från 1973 års val framfördes önskemål om tidigare stängning av vallokalerna, i regel kl. 20. Detta önskemål upprepades vid de konferenser som RSV anordnade med företrädare för länsstyrelser och valnämnder. – Antalet röstande sista timmen är med några undantag mindre eller ringa jämfört med valdagen i övrigt enligt valnämndernas uppfattning. De personer som röstar under denna tid önskar i regel närvara vid den preliminära röstningen. Många valnämnder anser också att behovet

Tabell 7.2 Sammanställning av enkätsvar angående ev. stängning av vallokal kl. 20^a

Stängning av vallokal kl. 20 (Antal kommuner)		Totala antalet vald:t	Vid 1973 års val var röstningsfrekvensen den sista timmen jämfört med valdagen i övrigt enligt kommunernas uppgifter (Antal valdistrikt)					
			Mycket större	Större	Samma	Mindre	Mycket mindre	Endast enstaka väljare
JA-svar	235	4 645	–	5	197	688	1 815	1 903
NEJ-svar	33	752	1	44	143	268	122	164
Ej tagit ställning	5	748	–	8	3	21	10	11
Ej svarat	4	98						
Summa	278	6 243	1	57	343	977	1 947	2 078

^a Flera kommuner lämnade ofullständiga uppgifter. Svaren från Stockholm och Göteborg grundades på uppgifter från 18 resp. 24 valdistrikt. Två kommuner underlät att lämna frekvensuppgifter.

av en så lång öppethållandetid som 13 timmar har minskat på grund av de övriga formerna för röstning som står väljarna till buds. Några större problem med att samtidigt ta emot tre röster i vallokalerna har inte rapporterats.

Valnämndernas synpunkter ledde till att RSV under hösten 1974 skickade ut en enkät till samtliga valnämnder. Nämnderna ombads att besvara följande två frågor samt redovisa ev. ytterligare synpunkter.

1. Valnämnden anser att vallokalerna utan olägenhet för de röstande kan stängas kl. 20.00. Svar: Ja/Nej.

2. Vid 1973 års val var röstningsfrekvensen den sista timmen jämfört med valdagen i övrigt? Svar: Mycket större/större/samma/mindre/mycket mindre/enda staka väljare.

En sammanställning av valnämndernas svar redovisas i tabell 7.2. Av svaren framgår bl. a. följande. Omkring 85 procent av valnämnderna, motsvarande ca 75 procent av valdistrikten, ansåg att vallokalerna kunde stängas kl. 20. Bland dessa var Malmö, Uppsala, Norrköping, Västerås, Täby och Botkyrka samt de flesta nämnderna i landsortskommuner. Bland de valnämnder som svarade nej märktes Stockholm, Solna, Lidingö, Ulricehamn och Piteå. Valnämnden i Göteborg tog ej ställning i frågan. Även i de kommuner som ej ansåg sig kunna förorda tidigare stängning var antalet väljare under den sista timmen i regel mindre än under valdagen i övrigt.

Under hänvisning till det här redovisade materialet framhöll RSV i sin skrivelse till chefen för justitiedepartementet att det fanns skäl att överväga stängning av vallokalerna kl. 20.

1975/76 års riksmöte

RSV:s förslag behandlades av 1975/76 års riksmöte. Samtidigt behandlades två motioner³ innehållande förslag att vallokalerna skulle stängas kl. 20.

Departementschefen (prop. 1975/76:55 s. 11) framhöll att flertalet remissinstanser ställt sig positiva till den ifrågasatta ändringen men att den från flera håll avstyrkts. För egen del hänvisade departementschefen till vad han anfört

³ 1975:2137, 1975/76:135.

vid tillkomsten av ValL och förklarade sig fortfarande vara av samma mening.

KU anförde bl. a. följande (1975/76:24 s. 4).

Som motionärerna hävdar finns det ett stort intresse av att få fram valresultat så snart som möjligt. Utskottet delar också uppfattningen att valförrättarna inte bör tvingas att utföra sammanräkningsarbetet under för stark tidspress. I båda dessa hänseenden skulle en tidigare stängning av vallokalerna utan tvivel vara en fördel. – Vid ställningstagande till öppethållandetiden måste – som departementschefen anført – hänsyn i första hand tas till väljarnas intresse av att kunna delta i valet. Vid 1976 års val kommer genom sänkningen av rösträttsåldern en ny kategori unga väljare att ha rösträtt. På riksdagens bord ligger vidare ett av utskottet tillstyrkt förslag att tillerkänna ett stort antal invandrare rösträtt vid de kommunala valen. Det är mot bakgrund härav enligt utskottet inte lämpligt att inför 1976 års val generellt förkorta tiden för vallokals öppethållande.

KU avstyrkte motionerna. Tre ledamöter reserverade sig. Riksdagen följde utskottsmajoriteten.

1976/77 års riksmöte

Förslaget om tidigare stängning av vallokalerna upprepades vid 1976/77 års riksmöte i fyra motioner.⁴ De skäl som motionärerna anförde överensstämde i väsentliga delar med vad som ovan redovisats av tidigare framställningar.

RSV:s förslag i PM 1977-10-18

Efter uppföljningen av 1976 års val anförde RSV i skrivelse till chefen för justitiedepartementet bl. a. följande.

RSV aktualiserade 1974 frågan om att vallokalerna skulle stängas för röstning kl. 20. Antalet poströster har ökat med 62 procent jämfört med 1973 års val och poströsterna utgör nu ca 20 procent av totala antalet avgivna röster. Att följaktligen antalet röstande i vanlig vallokal minskat, stöder åsikten att öppethållandet där kan förkortas utan större olägenhet för väljarna. – I samband med uppföljningen av 1976 års val kunde RSV liksom efter 1973 års val även notera en stark opinion bland de medverkande i valadministrationen för en tidigare stängning. RSV får därför på nytt aktualisera frågan om inte röstningen borde avslutas kl. 20.

7.5 Valdistriktens storlek

För städerna fanns länge inte några bestämda regler i lag om när och hur valdistriktsindelning skulle ske. För landskommunerna däremot gällde att sådan indelning skulle ske när invånarantalet i kommunen översteg 3 000, om särskilda förhållanden ej föranledde till annat.

Genom en lagändring 1968 (SFS 1968:177) likställdes landskommunerna med städerna i vad här avses.

VTU behandlade frågan om valdistriktens storlek. Med syftning på den gemensamma valdagen bedömde VTU att tre samtidiga val i valdistrikt med i varje fall upp till 1 500 röstberättigade inte skulle vålla några svårigheter.

⁴ 1976/77:75, 233, 432 och 569.

Därför menade man att en minskning av vissa valdistrikt kunde visa sig motiverad i det nya systemet (SOU 1969:19 s. 71).

Med anledning av VTU:s uttalande rekommenderade chefen för justitiedepartementet och RSV kommunerna att valdistrikt med cirka 1 500 röstberättigade borde vara riktmärke vid valdistriktsindelning.

I sin ursprungliga lydelse innehöll inte heller ValL några bestämda normer för valdistriktens storlek.

Av de 6 250 valdistrikt som fanns i landet vid 1973 års val hade, enligt stommarna till 1974 års röstlängder, 290 distrikt högre antal röstberättigade än 1 800.

Genom en lagändring 1975 (SFS 1975:310) fick bestämmelsen i ValL (3 kap. 3 §) om indelning i valdistrikt sin nuvarande lydelse. Indelning av kommun i valdistrikt blev obligatorisk mot att tidigare ha varit fakultativ. Vidare gäller rekommendationen att valdistrikt bör omfatta 1 200–1 500 röstberättigade samt föreskriften att valdistrikt får omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade endast om särskilda skäl föranleder en sådan indelning (prop. 1975:27, KU 18, rskr 226).

Antalet valdistrikt med fler än 1 800 röstberättigade har minskat under 1970-talet och uppgår f. n. inte till fler än drygt 50. I några fall beror detta dessutom på att ett stort antal röstberättigade utlandssvenskar redovisas i distrikten i särskild röstlängd.

7.6 Kommitténs överväganden och förslag

Av uppgifter som redovisats ovan framgår att antalet röstande i vallokal i stort sett legat kvar på oförändrad nivå under de senaste valen trots en betydande ökning av antalet röstberättigade. Detta förklaras av den mycket stora ökningen av antalet poströster, framförallt vid valet 1976. Kommittén anser sig kunna utgå ifrån att denna ökning inte var av tillfällig karaktär. Tvärtom talar den hittillsvarande utvecklingen för att antalet poströstande kommer att öka ytterligare, om än inte i samma omfattning som vid senaste valet.

Det har vidare framhållits att antalet valdistrikt med mer än 1 800 röstberättigade minskat väsentligt under de senaste åren och nu inte är fler än ca 50.

Väljarnas eget val av tid för röstning, sådant det framgår av RSV:s enkät till valmyndigheterna efter 1973 års val, talar för att behovet av öppethållande av vallokal efter kl. 20 är mycket begränsat. Några längre gående slutsatser tillåter undersökningen dock inte, eftersom den inte visar skälen till att vissa väljare dröjde med att rösta till sista timmen.

Hos dem som svarar för genomförandet av val föreligger i det närmaste total enighet om att vallokalerna bör stängas åtminstone en timme tidigare än vad gällande bestämmelser medger. Fastän valförrättarna inte gjort denna bedömning enbart med utgångspunkt i sina egna arbetsförhållanden, måste det beaktas att de ofta, även om möjligheterna till avlösning utnyttjas, har en arbetsdag på över 15 timmar. Arbetet är också av sådan karaktär att det, inte minst under den avslutande sammanräkningen, ställer mycket höga krav på noggrannhet och precision. Intresset av att trygga ett säkert genomförande av valen och att underlätta rekryteringen av valförrättare talar därför entydigt för

att vallokalerna bör stängas tidigare än nu sker.

Från olika håll, framförallt av företrädare för massmedia, har uttalats önskemål om tidigare stängning av vallokalerna i syfte att snabbare få fram ett preliminärt valresultat. Även om detta intresse, enligt kommitténs mening, måste tillmätas mindre vikt vid bedömning av frågan om lämplig stängningstid, kan man inte bortse ifrån att en snabb rapportering främjar intresset för valen. Därför skulle det, också från nu angivna synpunkt, vara en fördel om vallokalerna kunde stängas något tidigare.

Helt avgörande för kommitténs inställning till frågan om tidigare stängning av vallokalerna är om detta kan genomföras utan att leda till en sådan begränsning av de röstberättigades möjligheter att rösta att ett minskat valdeltagande blir följden.

Nu gällande tid för öppethållande infördes år 1969 i samband med övergången till gemensam valdag. När förslag om tidigare stängning av vallokalerna senast togs upp till övervägande i riksdagen (1975/76) avslogs förslaget under hänvisning främst till att nya, stora väljargrupper skulle tillkomma. Det faller sig naturligt att man inför så omfattande förändringar vad gäller förfarandet och väljarkåren inte funnit lämpligt att överväga tidigare stängning av vallokalerna. Numera har man emellertid erfarenheter från flera valtillfällen av gemensamma riksdagsval och kommunala val. Erfarenheterna från genomförandet av 1976 års val, i vilket en ny kategori unga väljare samt invandrare för första gången deltog, måste, såvitt här är av betydelse, bedömas som mycket goda. Andelen väljare som avgav sina röster under den sista timmen var även vid detta val ringa och valmyndigheterna har vidhållit sin begäran om tidigare stängning av vallokalerna.

Mot bakgrund av de erfarenheter man sålunda har av hittills genomförda val på 1970-talet finner kommittén sig övertygad om att en något tidigare stängning av vallokalerna inte skulle föranleda minskat valdeltagande. Valtiden bör dock inte avkortas med mer än en timme. Kommittén föreslår alltså att vallokalerna skall stängas kl. 20.

Uppenbarligen bör den ovan föreslagna stängningstiden gälla också för de kyrkliga valen. Kommittén föreslår därför motsvarande ändring i KfvL. Tiden för öppethållande på kvällen bör dock inte lämpligen vara kortare än två timmar. Således föreslås ändring från kl. 19–21 till kl. 18–20.

Kommitténs förslag föranleder ändringar i 9 kap. 1 § ValL och 23 § KfvL.

Om ValL och KfvL ändras i enlighet med förslaget, förutsätter kommittén att dessa ändringar ägnas särskild uppmärksamhet vid uppläggnings- och informationsverksamheten inför valen.

En valnämnd har föreslagit att prövning av fråga om begränsning av tid för öppethållande av vallokal skall flyttas från RSV till länsstyrelse eller valnämnd.

För att inte i onödan försvåra valdeltagande har kommittén ansett det vara av vikt att ev. begränsningar vad gäller öppethållande av vallokaler är någorlunda enhetliga. Väsentligt är också att valarbetare och väljare utan svårighet kan skaffa sig upplysningar om vilka sådana begränsningar som gäller i olika valdistrikt inom landet. Enligt kommitténs bedömning tjänas dessa syften bäst om prövningen av fråga som här avses sker hos RSV. Kommittén har därför inte funnit skäl att föreslå ändring i nu gällande ordning.

8 Röstning på vårdinrättningar och vårdanstalter

8.1 Historik och gällande bestämmelser

Som led i strävandena att underlätta de röstberättigades deltagande i allmänna val, har möjligheterna att rösta på annat sätt än genom personlig inställelse i vallokalen på valdagen efter hand vidgats. Möjlighet att rösta på postanstalt infördes i början av 1940-talet (SFS 1942:177, 1944:84). I slutet av samma årtionde underlättade man valdeltagande för dem som vårdades på sjukhus genom att det blev möjligt att inrätta tillfälliga postanstalter på sjukhusen för röstmottagning (prop. 1948:104, KU 18, rskr 123). Rätten att rösta på sådan postanstalt utvidgades år 1962 till att gälla även de tjänstgörande på sjukhusen (prop. 1962:53, KU 9, rskr 137). Motsvarande möjligheter har senare beretts också intagna och tjänstgörande på kriminalvårdens anstalter (prop. 1968:87, KU 20, rskr 279) samt på ålderdomshem och vissa andra inrättningar och anstalter (prop. 1969:148, KU 50, rskr 411).

För själva förfarandet vid röstning på tillfälliga postanstalter på vårdinrättningar och vårdanstalter (i det följande benämnda institutioner) som här avses gäller samma regler som för den vanliga poströstningen. Följaktligen kan, också på institutionerna, röstning ske genom att valsedelsförsändelse skickas med äkta make eller sådant bud som avses i 11 kap. 3 § ValL. Tiden för röstmottagning på särskilt inrättad postanstalt bestäms av postverket efter samråd med ledningen för institutionen. Röstning får dock inte äga rum tidigare än på sjunde dagen före valdagen (10 kap. 2 § 3 st. ValL). Eftersom röstningen på institutionerna kräver medverkan av ett stort antal posttjänstemän som röstmottagare, sker röstningen regelmässigt söndagen närmast före valdagen.

8.2 Röstningens omfattning och genomförande på institutioner

Efter kontakter mellan postverket samt statliga förvaltningsmyndigheter, landsting och kommuner som är huvudmän eller eljest ansvariga för institutionerna avgörs vid vilka institutioner tillfälliga postanstalter skall inrättas. Vanligen sker detta på institutioner med 15 platser eller fler. Vid de allmänna valen år 1976 genomfördes röstning på närmare 2 000 institutioner. Fördelningen på län och typer av institutioner framgår av tabell 8.1. Antalet mottagna röster vid dessa förrättningar framgår av tabell 8.2.

Tabell 8.1 Antal tillfälliga postanstalter, inrättade för röstmottagning på institutioner 1976-09-12

Län	Sjukvårds- anstalter	Ålderdoms- hem	Vårdan- stalter för alko- holmiss- brukare	Kriminal- vårdsan- stalter och allmänna häkten	Övriga vårdan- stalter	Summa
Stockholms län	93	79	3	8	2	185
Uppsala län	21	37	3	4	—	65
Södermanlands län	23	36	3	6	—	68
Östergötlands län	34	57	1	5	1	98
Jönköpings län	26	48	3	1	1	79
Kronobergs län	20	42	1	3	—	66
Kalmar län	27	54	—	4	—	85
Gotlands län	10	10	1	3	—	24
Blekinge län	12	25	1	1	—	39
Kristianstads län	28	57	1	2	—	88
Malmöhus län	42	87	2	6	—	137
Hallands län	17	41	—	2	—	60
Göteborgs och Bohus län	46	62	1	5	—	114
Älvsborgs län	44	71	3	6	—	124
Skaraborgs län	22	55	2	3	—	82
Värmlands län	21	54	—	3	1	79
Örebro län	29	38	4	6	1	78
Västmanlands län	19	33	1	3	—	56
Kopparbergs län	38	47	3	3	2	93
Gävleborgs län	25	45	2	3	—	75
Västernorrlands län	23	50	1	4	—	78
Jämtlands län	15	32	2	2	2	53
Västerbottens län	27	36	—	3	1	67
Norrbottnens län	21	28	1	2	—	52
Summa	683	1 124	39	88	11	1 945

Inför varje val utfärdar postverket särskilda anvisningar för röstmottagning på institutioner.

Postverket bestämmer, efter samråd med ledningen för institutionen, tid för öppethållande av den tillfälliga postanstalten. Därvid bestäms också om

Tabell 8.2 Antal röster mottagna på tillfälliga postanstalter på institutioner vid de allmänna valen 1976

Typ av institution	Antal röster
Sjukvårdsanstalter	17 635
Ålderdomshem	35 075
Kriminalvårdsanstalter och allmänna häkten	631
Vårdanstalter för alkoholmissbrukare	817
Andra vårdanstalter	345
Summa	54 503

röstmottagning skall äga rum på flera avdelningar på institutionen.

Institutionen svarar, efter samråd med postverket, för att lämplig lokal och inredning ställs till förfogande för den tillfälliga postanstalten. Postverket lånar vid behov ut valskärmar. Röstmottagning sker endast i den för röstning särskilt avsedda lokalen. Röstmottagaren får inte besöka patientrum eller motsvarande lokaler för att ta emot röster.

Postverket svarar för att föreskriven valmateriel, bl. a. valkuvert, partimarkerade valsedlar och blanketter till valsedlar, finns i röstningslokalen.

Röstmottagare utses av postverket. Antalet, vanligen en eller två, anpassas efter institutionens storlek. Som regel är det postkassörer som utses till röstmottagare. De skall samtliga ha genomgått sådan utbildning i röstmottagning som postverket anordnar. Det åligger postmästaren att förvissa sig om att den som utses till röstmottagare är väl förtrogen med ValL:s bestämmelser om poströstning och med de anvisningar som postverket utfärdar beträffande val. I anvisningarna förordas bl. a. att överenskommelse träffas med ledningen för institutionen om att befattningshavare på institutionen skall biträda röstmottagarna med att hålla ordning i lokalen vid röstmottagningen och t. ex. se till att inte alltför många väljare samtidigt släpps in i röstningslokalen. Kan institutionen inte ställa sådan hjälp till förfogande skall, enligt anvisningarna, särskild posttjänsteman utses för dessa uppgifter.

Liksom vid fast postanstalt gäller att valsedlar med kandidatnamn inte får finnas utlagda i själva röstningslokalen. Inte heller får valedelsutdelare uppehålla sig där. Det ankommer på ledningen för institutionen att bestämma om valsedlar får finnas utlagda eller delas ut i annat utrymme på institutionen.

Med hänvisning till erfarenheter från valet 1973 har postverket i de senaste anvisningarna, i syfte särskilt att skydda valhemligheten, understrukit vikten av att inte alltför många väljare samtidigt är inne i röstningslokalen och att där, även i övrigt, upprätthålls god ordning.

Statsverket ersätter postverket dess kostnader för inrättande av tillfälliga postanstalter för röstmottagning.

8.3 Synpunkter på institutionsröstningen

För ett betydande antal av väljarna som röstar på institutioner är det förenat med särskilda problem att delta i val. Många av dessa väljare är försvagade av ålder eller sjukdom. Somliga är rörelsehindrade eller har andra handikapp, vilket gör det svårt för dem att på egen hand ta sig till den särskilt anordnade röstningslokalen. Många väljare på institutioner behöver följaktligen hjälp för att kunna genomföra röstningen. Vid sådana förhållanden är det inte ägnat att förvåna att skyddet för valhemligheten och skyddet mot otillbörlig påverkan på de röstande är föremål för särskild uppmärksamhet vid röstmottagning på institutioner. Då och då har även påstående om missförhållanden framförts.

Också i riksdagen har man tagit upp frågor rörande förfarandet vid röstning på institutioner. I motionen 1976/77:74 behandlas frågan om biträde vid sådan röstning. Motionärerna anför bl. a. följande.

Ett problem är vid denna form av röstning, att många patienter på grund av skilda handikapp har svårigheter att på egen hand klara av att exempelvis stoppa in valsedeln i valkuvertet. Hittills har det då vanligtvis gått till på det viset att någon av vårdpersonalen biträdd den sjuke med denna uppgift. Detta är naturligtvis samtidigt ett problem när det gäller att i all möjlig mån bevara valhemligheten. – Under hand har allt flera patienter framfört klagomål över att de känner sig berövade sin valhemlighet när de måste anlita personalen för att få hjälp att lägga valsedeln i valkuvertet. Många anser det besvärande att den personal som sedan deltar i vården av dem på den aktuella inrättningen på detta sätt får en inblick i hur vederbörande patient har röstat i det aktuella valet. Många patienter känner sig vara i en beroendeställning till vårdpersonalen. – Många tycker att det är obehagligt att bli betjänade av personal som vet att den aktuella patienten har en annan politisk inställning än vårdaren i fråga. Vissa patienter har farhågor för att de skall bli trakasserade i efterhand om de inte röstar på det parti som den aktuella vårdpersonalen sympatiserar med. – Motionärerna understryker att de nämnda farhågorna visserligen så gott som undantagslöst är helt ogrundade men framhåller att det är angeläget att man på olika sätt försöker undanröja dessa farhågor. Bäst vore, menar motionärerna, att postfunktionären åtföljdes av ytterligare en postanställd, som vid behov kunde biträda patienter med att stoppa valsedlar i valkuverten, klistra igen kuverten m. m. Dessa posttjänstemän kunde också göras ansvariga för att samtliga partiers valsedlar fanns tillgängliga eller i varje fall blanka valsedlar med partibeteckning. Även vid det förfarande som nu skisserats skulle givetvis den som hjälpte patienten få en inblick i hur denne röstat. Eftersom den som biträder patienten inte har någon som helst befattning med dennes vård skulle patienten dock inte behöva befara några negativa konsekvenser av detta. Motionärerna konstaterar avslutningsvis att förslaget skulle innebära en del extra kostnader. Man menar emellertid att samhället bör ta på sig dessa kostnader för att därmed bereda de patienter det här är fråga om bästa möjliga skydd för integriteten i samband med valförrättningen.

Också RSV har haft sin uppmärksamhet riktad på institutionsröstningen. I PM 1977-10-18 anför RSV följande.

I samband med röstning på s. k. tillfälliga postanstalter på vårdinrättningar har vid flera val uppstått misstankar om oegentligheter. Fällande dom för valfusk i samband med anstaltsröstning förekom 1976. – För att råda bot på missförhållanden i samband med denna form av poströstning föreslår RSV att valnämnden engageras och åläggs medverka tillsammans med postverket. Postverket bör som hittills vara ansvarigt för själva röstmottagningen. Valnämndens uppgifter bör vara dels att biträda med att ordna lokal där röstmottagning skall äga rum, dels att biträda med att upprätthålla ordningen under röstmottagningen. Sannolikt bör en sådan medverkan anges i vallagen eftersom det synes falla utanför RSV:s behörighet att meddela föreskrifter i saken.

8.4 Postverkets och berörda myndigheters erfarenheter av institutionsröstningens genomförande

Postverket

Postverkets erfarenhet är att röstningen på de allra flesta institutioner kunnat genomföras på ett fullt tillfredsställande sätt. Det förekommer emellertid problem. Bl. a. ställs röstmottagarna ibland inför besvärliga avvägningsfrågor när det gäller att dra gränsen mellan behövlig hjälp och otillbörlig påverkan. På sina håll har man även haft vissa svårigheter att upprätthålla skyddet för

valhemligheten, eftersom de röstande varit obenägna att gå bakom valskärmen för att lägga in sina valsedlar i valkuverten. Postverkets intryck är dock att problemen i samband med själva röstningen ofta överdrivits i de referat och insändardebatter som förekommit i pressen i samband med val. Det måste, enligt verkets mening, godtas att man ibland, på grund av att många väljare lider av ohälsa eller annan svaghet, inte kan uppnå riktigt samma formella ordning vid röstning på institutioner som vid röstning i vallokal.

I anledning av tidningsartiklar efter valet 1973 om missförhållanden vid institutionsröstning lät postverket närmare undersöka hur röstningen genomförts på drygt 20 tillfälliga postanstalter, där enligt tidningsuppgifterna röstningen inte genomförts på ett tillfredsställande sätt. Det visade sig därvid att vad man i de flesta fall betecknat som missförhållanden var den påverkan som patienterna utsatts för då de fått besök på sina rum av valarbetare och andra. Vad som sker där kan dock röstmottagare uppenbarligen ej kontrollera eller råda över. På ett par institutioner var emellertid de lokaler där röstmottagning anordnats mindre väl lämpade för ändamålet. Vid den förhandsinspektion som postverket regelmässigt gör strävar man efter att få ett särskilt rum för röstmottagning. Det händer emellertid att man får låta sig nöja med del av en korridor, som avgränsas med bord. I något fall kunde också konstateras att posttjänstemännen varit för få eller att de inte fått tillräckligt bistånd av personal på institutionen för att kunna begränsa antalet väljare som samtidigt uppehöll sig i röstningslokalen till ett lämpligt antal.

Även om postverket således ansett sig kunna konstatera att institutionsröstningen på det hela taget fungerar tillfredsställande, har man likväl diskuterat om skyddet för valhemligheten skulle kunna stärkas genom ändringar i förfarandet. Företrädare för postverket har också gjort studiebesök i de nordiska länderna i samband med val där för att om möjligt få uppslag till förbättringar. Vid dessa besök har man dock inte erfårit något som bedömts vara ägnat att väsentligt förbättra skyddet för valhemligheten i samband med röstningsproceduren.

För att hindra att misstankar om oegentligheter vid röstning på institutioner uppkommer, anser postverket det emellertid väsentligt att man på vissa institutioner får disponera mera personal för att genomföra röstmottagningen. De ökade personalresurserna behövs för att kunna genomföra en noggrannare förhandskontroll av lokalerna och öka möjligheterna till tillsyn under röstmottagningen. Eftersom postpersonalen på orten oftast känner väl till förhållandena på de institutioner där röstning sker, finner postverket det lämpligast att man själv får välja om förstärkningen skall tas bland institutionens personal eller bland posttjänstemännen. Under förutsättning att institutionsröstningen även fortsättningsvis genomförs söndagen före valdagen har postverket personalresurser för erforderliga förstärkningar. I och för sig kan man också tänka sig att postverket, i de fall där så bedöms lämpligt, får välja att låta sina röstmottagare biträdas av funktionärer som utses av valnämnden.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är huvudman eller tillsynsmyndighet för flertalet av de institutioner där tillfälliga postanstalter inrättas för röstmottagning. Enligt socialstyrelsens uppfattning har genomförandet av denna röstmottagning i allt väsentligt varit problemfritt. Man har dock velat peka på några frågor som på sina håll berett en del bekymmer. På vissa institutioner har det varit oklart var gränsen för vallokalen gått och man har därför varit osäker på var valsedelsutdelare fått befinna sig. Vidare har tolkningen av reglerna om röstning genom bud föranlett vissa svårigheter.

Kriminalvårdsstyrelsen

Kriminalvårdsstyrelsen har inte haft några problem i samband med röstning på tillfälliga postanstalter, inrättade på allmänna häkten och i kriminalvårdsanstalter. Man framhåller särskilt att postverket gjort mycket goda insatser vid planeringen och genomförandet av röstningen.

8.5 Polisanmälningar angående brott mot 17 kap. 8 och 9 §§ brottsbalken

För att få en klarare bild av omfattningen och arten av ev. missförhållanden i samband med bl. a. institutionsröstning har kommittén, efter tillstånd av regeringen, tagit del av samtliga polisanmälningar om brott mot 17 kap. 8 och 9 §§ brottsbalken (otillbörligt verkande vid röstning, tagande av otillbörlig belöning vid röstning samt brott mot rösthemlighet) med uppgivet brottsdatum under andra halvåret 1976. Kommittén har också gått igenom samtliga handlingar i de utredningar som anmälningarna ledde till.

Utdrag ur rikspolisstyrelsens register visade att anmälningar om brott som här avses inkommit till sex polismyndigheter. En av myndigheterna hade fått in sju anmälningar, en annan två samt de övriga fyra vardera en. Sex av anmälningarna, inkomna till två polismyndigheter, hade samband med röstning på tillfälliga postanstalter, inrättade på sådana institutioner som här avses. På ena orten gällde det två ålderdomshem och ett sjukhem. På den andra orten var det fråga om två ålderdomshem. En av anmälningarna ledde till fällande dom för otillbörligt verkande vid röstning i två fall.

Det fall som ledde till fällande dom kan inte ses som exempel på missförhållande typiskt just för institutionsröstning. Den åtalade hade bl. a. förmått röstande, bud och vittnen att åsidosätta de krav på närvaro av bud och vittne som enligt 11 kap. 3 § ValL gäller när valsedelsförsändelse skall ställas i ordning.

Ett annat fall visar enligt kommitténs mening på brister vad gäller förberedelserna för röstmottagningen och valet av röstningslokal. Också ordningen i lokalen under röstmottagningen lämnar en del övrigt att önska. Enligt förundersökningsprotokollet har vid förhör med posttjänstemännen framkommit bl. a. följande.

Posttjänstemännen anlände till institutionen en halvtimme före röstningens början. De visste då inte vem som skulle anvisa lokal, ej heller hur vallokalen såg ut. Hur många

röstberättigade som fanns på institutionen visste posttjänstemännen inte heller när de anlände. För röstmottagning hänvisades posttjänstemännen till receptionen och fick ta emot rösterna genom receptionsluckan. Receptionen låg i omedelbar anslutning till huvudentrén och under hela tiden för röstmottagningen passerade också ett stort antal personer som inte skulle rösta eller eljest hade med röstningen att göra. Redan när posttjänstemännen anlände kom anhöriga till inlagda och bad om kuvert. Utdelningen av dessa satte också igång en kvart innan röstmottagningen skulle börja. Det hände att valsedlar med kandidatnamn lades ut på det bord där postens valsedelsställ med enbart partimarkerade och blanka valsedlar var placerade. Valarbetare satt tidvis vid detta bord. Flera av patienterna hjälptes bakom valskärmen av dem som körde rullstolarna. Om patienterna sedan var ensamma eller ej bakom skärmen kunde inte kontrolleras av posttjänstemännen eftersom man inte hade någon överblick över röstningslokalen från receptionen. Det förekom att väljare mer eller mindre öppet stoppade ner sina valsedlar i valkuvert utan att gå bakom valskärmen. Det ansågs heller inte uteslutet att några röstande varit inne på sina rum och där tillslutit valkuvert, eftersom det varit svårt att kontrollera vart väljarna tagit vägen sedan kuverten delats ut.

I något annat fall framkom att oklarhet rått om var röstsedelsutdelare skulle tillåtas uppehålla sig under röstmottagningen och att detta lett till att röstningen försenats.

Det hävdades i något fall också att valarbetare och befattningshavare vid institutionen varit otillbörligt pådrivande när det gällt att förmå vissa patienter att delta i valet. Likaså menade man att det förekom att valarbetare, när de skulle hjälpa patienter med valmateriel, hävdade det egna partiets intresse med olämpliga metoder.

Det kan tilläggas att kommittén också tagit del av de utredningar som gjorts av postverket i anledning av tidningsuppgifter om missförhållanden vid institutionsröstningar vid 1973 års val. Inget av dessa fall ledde emellertid till åtal.

8.6 Institutionsröstning i andra nordiska länder

Danmark

Röstning på sådana institutioner som här avses kunde i Danmark ske för första gången vid valet år 1971. Röstmottagning anordnas på samtliga sjukhus, vare sig de är statliga, kommunala eller privata samt på sådana sjuk- och vårdhem som drivs av offentlig myndighet. Ansvarig för röstningens genomförande och mottagandet av rösterna är den administrativa chefen för institutionen. Uppgiften att ta emot röster i de särskilda röstningslokaler kan dock delegeras till annan anställd, i överordnad administrativ ställning. Den administrativa chefen förordnar också de personer som skall fungera som röstmottagare på sjuksalarna.

Röstmottagning sker i särskilda lokaler på institutionen. Patienter som inte kan infinna sig i röstningslokalen har emellertid rätt att få avlämna sin röst på sjuksalen. Sådana röster tas emot av särskilt utsedda röstmottagare, vanligen en för varje avdelning. Om den sjuke i sådant fall vill ha hjälp vid röstningen skall, förutom röstmottagaren, ytterligare en särskilt utsedd person vara närvarande. Detta i enlighet med bestämmelser i valförfattningarna, som föreskriver att bistånd vid valförrättningen åt t. ex. blindas eller synsvaga

väljare kan ges av två valförrättare eller särskilt förordnade väljare. Uppehåller sig andra patienter på sjuksalen skall sådana åtgärder vidtas att den röstande kan förrätta sitt val skyddad för insyn.

Endast de som är inskrivna vid institutionen får rösta där, inte personalen. Röstmottagaren skall kontrollera att den röstande är den han uppger sig vara och att han är intagen på institutionen. Det ankommer däremot inte på röstmottagaren att pröva om de lagliga förutsättningarna för rösträtt är uppfyllda.

I Danmark förekommer också vad man kan kalla ambulerande röstmottagare. Den som är sjuk eller ofärdig och av det skälet inte kan inställa sig för att rösta i vallokalen på valdagen kan efter skriftligt framställning få besök i hemmet av två särskilt förordnade röstmottagare.

För att underlätta valdeltagande för rörelsehindrade och eljest handikappade har man vidare ett förfarande med transportabel valurna. Detta tillämpas så att valfunktionärer bär ut en valurna utanför vallokalen t. ex. till bilar med vilka rörelsehindrade har åkt till vallokalen. Dessa väljare kan alltså rösta vid vallokal utan att behöva lämna sina fordon.

Finland

Också i Finland anordnas röstning på vårdanstalter. Till denna kategori räknas sjukhus, kommunalhem, ålderdomshem och sjukhem.

För röstmottagningen på vårdanstalterna svarar en särskild valbestyrelse. Den utses av motsvarigheten till valnämnden och består av tre ordinarie ledamöter och tre suppleanter. Vanligen får en valbestyrelse svara för genomförandet av röstmottagningen på samtliga vårdanstalter inom kommunen. Dock utses flera valbestyrelser i större kommuner. Röstmottagning ordnas vid behov på olika avdelningar och kan även ske på patientrum. På den röstandes begäran skall ledamot av valbestyrelsen bistå honom med att fylla i röstsedel. Liksom vid röstning i vallokal får blind väljare även anlita annan person som han själv utsett för sådant biträde. Vid röstmottagning på vårdanstalt finns dock inget sådant särskilt valbiträde som valförrättarna i varje vallokal skall utse och som har till uppgift att på begäran av röstande bistå denne med att göra anteckning på röstsedeln.

Ledamöterna i valbestyrelsen utses bland valbara personer bosatta i kommunen. Om möjligt skall ledamöterna företräda de partier som uppträtt i valkretsen vid föregående val.

Norge

I Norge bestämmer motsvarigheten till valnämnden på vilka institutioner röstmottagning skall äga rum och när den skall ske. Nämnden utser också röstmottagare.

Röstning anordnas i särskild lokal på institutionen, men det förekommer också röstmottagning på patientrummen. Det är dock föreskrivet att sådan röstmottagning inte skall äga rum i större utsträckning än som är absolut nödvändigt.

Väljare som på grund av sjukdom eller annan kroppslig svaghet själv inte kan ställa i ordning sin röst får anlita hjälp av person som väljaren själv

utpekare och som har fyllt 14 år.

Också i Norge förekommer liknande, ambulerande röstmottagare som i Danmark. I Norge är det dock endast en röstmottagare som besöker varje väljare, som fått tillåtelse att avge sin röst i hemmet.

8.7 Kommitténs överväganden och förslag

Många av dem som är intagna på institutioner kan inte alls eller endast med stor svårighet ta sig till vallokalen och där utöva sin rösträtt. Inrättandet av tillfälliga postanstalter för röstmottagning på olika typer av institutioner har därför varit betydelsefulla led i strävandena att underlätta deltagande i val för dessa kategorier av väljare.

Från praktisk synpunkt ter sig lösningen med inrättande av tillfälliga postanstalter för röstmottagning på institutionerna tilltalande.

De genomgångar kommittén gjort av utredningar m. m. angående röstmottagning på institutioner visar, enligt kommitténs mening, att uppgifterna om missförhållanden vid institutionsröstning i många fall varit överdrivna. Detta förhållande har väl till en del sin förklaring i att uppgifterna lämnats under intryck av den politiska kamp som föregår valen.

Merparten av kritiken mot förfarandet riktar sig uppenbarligen mot vad som förekommer t. ex. när valarbetare besöker pensionärer eller sjuka på deras rum på institutionerna. Vad som där sker ligger emellertid utanför posttjänstemännens insyn och bestämmande. Det är heller ingenting som lämpligen kan bli föremål för reglering i valförfattningar. Klart är emellertid att det ställs stora krav på omdömet hos de valarbetare som verkar på institutionerna och som skall anpassa formerna för förmedling av sitt politiska budskap efter de intagnas hälsotillstånd m. m.

Det är följaktligen kommitténs uppfattning att genomförandet av röstmottagningen på institutionerna, med några enstaka undantag, fyllt de krav man måste ställa på en valförrättning för att skydda väljarna mot otillbörlig påverkan i röstningslokalen och anslutande utrymmen och för att skydda valhemligheten. Kommittén har därför inte funnit skäl att närmare överväga att flytta över ansvaret för röstmottagningen på institutionerna t. ex. till valnämnderna och av dem utsedda valförrättare.

Även om röstmottagningen således i regel genomförts anmärkningsfritt på institutionerna, har kommittén dock, i några av de fall som gått igenom, funnit vissa bristfälligheter, som bör kunna undvikas vid kommande val.

På några institutioner har den lokal som använts för röstmottagning uppenbarligen varit mindre väl lämpad för sitt ändamål. I vart fall på institutioner där det finns fler än 10–20 väljare bör röstmottagningen regelmässigt ske i ett särskilt rum, där man utan svårighet kan ha kontroll över hur många väljare som släpps in i röstningslokalen. Detta för att posttjänstemännen skall kunna ha tillfredsställande överblick över lokalen och kunna tillse att valhemligheten skyddas och att förrättningen även i övrigt genomförs enligt de föreskrifter som anges i ValL.

Kommittén anser att postmästaren på områdespostkontoret, eller den han särskilt utser, på förhand skall ha inspekterat och godkänt varje lokal som skall användas för tillfällig postanstalt på institution. Vid denna förhands-

granskning bör det också göras klart var valarbetare får uppehålla sig under valförrättningen och var de får lägga ut sina valsedlar och annan valmateriel. Postverket bör också svara för att röstningslokalen iordningställs så att den blir lämpad för röstmottagning. Det bör ankomma på institutionen att ställa erforderliga möbler till förfogande. Liksom hittills kan det dock vara lämpligt att postverket vid behov bistår med t. ex. valskärmar. Posttjänsteman som beordras att tjänstgöra som röstmottagare bör självfallet på förhand vara väl orienterad om lokaliteterna och känna till var valarbetare får uppehålla sig under valförrättningen.

Det synes också kommittén uppenbart att några av de tillfälliga postanstalterna varit otillräckligt bemannade. Röstmottagarna har i dessa fall inte kunnat utöva tillfredsställande kontroll över händelseförloppet i lokalen. Att ange normer för hur många posttjänstemän som lämpligen bör betjäna de tillfälliga postanstalterna ställer sig emellertid svårt, eftersom institutionernas storlek och karaktär är mycket skiftande. En första förutsättning för att man skall få lämplig personalstyrka är självfallet att postverket, vid sina förhandskontakter med institutionen, får tillförlitliga uppgifter om antalet intagna på institutionen så att också antalet röstande kan bedömas med någon grad av säkerhet. Vad gäller ordningen i lokalen under röstmottagningen måste strävan vara att röstningen, såvitt möjligt, skall genomföras i samma strikta former som röstning i vallokal. När man bedömer behovet av personal måste vidare beaktas att många av väljarna på institutionerna på grund av sjukdom, rörelsehinder e. d. har svårigheter att genomföra röstningen och därför ofta är i behov av hjälp i någon form. Detta kräver särskilda insatser för kontroll av att de röstande inte utsätts för otillbörlig påverkan och att skyddet för valhemligheten effektivt upprätthålls. Av skäl som anförts i den ovan refererade motionen 1976/77:74 anser kommittén vidare att den, som röstar på institution och som enligt 8 kap. 14 § ValL har rätt att anlita biträde vid röstningen, skall ha möjlighet att i röstningslokalen få sådant biträde av någon som inte är anställd på institutionen eller eljest engagerad i vården av den röstande.

I den nämnda motionen föreslås även att posttjänstemännen skall göras ansvariga för att samtliga partiets valsedlar finns tillgängliga eller i vart fall blanka valsedlar med partibeteckningen. Redan enligt nu gällande lag, 6 kap. 9 § ValL, skall på den tillfälliga postanstalten finnas tillgängliga dels valsedelsblanketter, dels partimarkerade valsedlar för varje parti som vid det senaste riksdagsvalet fått mer än 2,5 procent av rösterna i hela landet. Den posttjänsteman som är ansvarig för röstmottagningen skall se till att sådana valsedlar finns att tillgå i röstningslokalen. Dessutom får partier som fått sin partibeteckning registrerad men som inte får valsedlar utlagda genom postverkets försorg lägga ut partimarkerade valsedlar på postanstalter. Däremot får inget parti lägga ut valsedlar med kandidatnamn. Vid prövningen av motionärernas förslag bör bl. a. beaktas att man på många av institutionerna har intagna från olika valkretsar och att partierna ofta har två eller flera listor i varje valkrets. Därför skulle den föreslagna ordningen, även om man begränsade posttjänstemännens skyldighet till att avse namnvalsedlar för den valkrets där institutionen är belägen, från praktisk synpunkt bli alltför svårhanterlig, särskilt i kommuner med flera mindre partier. Kommittén har därför inte funnit skäl att ansluta sig till motionärernas

förslag om utvidgning av posttjänstemännens skyldighet att tillhandahålla valsedlar på tillfällig postanstalt.

De uppgifter som enligt vad ovan redovisats bör åligga funktionärerna i röstningslokalen kräver, enligt kommitténs bedömning, att de är minst två. På sådana större institutioner där man inte röstar avdelningsvis krävs uppenbarligen flera funktionärer. Detsamma kan gälla på annan institution där röstmottagningen, på grund av de intagnas hälsotillstånd eller av annat skäl, är särskilt arbetskrävande.

Som framgått ovan har postverket redan vid tidigare val haft två eller flera posttjänstemän som röstmottagare vid många institutioner. Kommitténs förslag kräver emellertid på vissa institutioner förstärkning av personalen för röstmottagning.

Den personalförstärkning som enligt kommitténs bedömning behövs kan ske på olika sätt. Man kan beordra flera posttjänstemän till tjänstgöring på de tillfälliga postanstalterna. Enligt uppgift har postverket personalresurser för en sådan förstärkning under förutsättning att röstningen på institutionerna, liksom hittills, genomförs söndagen före valdagen. Tänkbart är också att flera befattningshavare vid institutionerna kan avdelas för att biträda postverkets röstmottagare med att kontrollera tillströmningen av väljare i röstningslokalen och att upprätthålla ordningen där. På så sätt kan postverkets röstmottagare få ökad tid för att ta emot röster och för att hjälpa de väljare som är i behov av biträde. Vid röstmottagning på mindre institutioner är det i många fall, även med beaktande av kommitténs förslag, möjligt för en posttjänsteman att svara för båda dessa uppgifter om han får hjälp av lämplig befattningshavare på institutionen med övriga sysslor. RSV har i sitt förslag tagit upp ett tredje alternativ, nämligen att posttjänstemännen vid de tillfälliga postanstalterna skulle biträdas av personer (i den följande framställningen benämnda valförrättare), som utsetts av valnämnden.

När man bedömer vilket av de ovan redovisade alternativen för personalförstärkning som är lämpligast, måste beaktas att förutsättningarna för röstmottagningen varierar avsevärt mellan olika institutioner. Också erfarenheterna i övrigt från tidigare val kan skifta från en ort till en annan. De funktioner som behöver förstärkas är alltså inte desamma vid alla institutioner.

Postverket har uppgivit att det på många institutioner finns anställda befattningshavare som sedan flera år på ett utmärkt sätt biträtt posttjänstemännen vid röstmottagningen. De har kontrollerat att lämpligt antal väljare släppts in i lokalen, att plats funnits bakom valskärmarna osv.

RSV har, som nämnts, föreslagit att röstmottagarna skall biträdas av personer som utsetts av valnämnden. Det kan väl med visst fog antas att medverkan av sådana valförrättare, lämpligen representerande olika politiska läger, skulle vara ägnad att motverka ogrundade misstankar och rykten om missförhållanden i röstningslokalerna. I och för sig kan väl valnämnden redan enligt gällande bestämmelser utöva en viss insyn vad gäller institutionsröstningen eftersom röstmottagningen är offentlig. Valförrättarna skulle emellertid inte endast ha insyns- och kontrollfunktioner utan även biträda med att upprätthålla ordningen i röstningslokalen och vara till hands för att biträda väljare.

Det har ovan framhållits att förutsättningarna för röstmottagning varierar

kraftigt mellan olika institutioner. Kommittén har därför inte funnit lämpligt att utvälja endast en av de här skisserade tre lösningarna för generell tillämpning vid förstärkning av personalen på de tillfälliga postanstalterna. I stället bör postmästaren på områdespostkontoret eller den han särskilt utser, med utgångspunkt i de lokala förhållandena och med ledning av erfarenheterna från tidigare val, bedöma om och i vilken form personalförstärkning bör ske. Därvid bör beaktas att personal skall finnas tillgänglig för de uppgifter kommittén ovan angivit.

Kommittén har vidare funnit lämpligt att valnämnden allmänt sett får en bättre inblick i genomförandet av institutionsröstningen och även får möjlighet att utöva ett visst inflytande på uppläggningsen i stort av röstmottagningen på institutionerna inom kommunen. Därför bör planeringen, från postverkets sida, föregås av samråd inte enbart med företrädare för institutionerna utan också med valnämnden eller med representanter för nämnden. Vid detta samråd bör bl. a. tidsplanen för institutionsröstningen inom kommunen, kraven på röstningslokalerna och personalbehovet diskuteras.

Även om personalen på tillfällig postanstalt förstärks med valförrättare, utsedda av valnämnden, är det den posttjänsteman som är röstmottagare som har ansvaret för förrättningens genomförande. Han ensam avgör bl. a. vilka direktiv som skall ges angående ordningen i röstningslokalen och var, i förhållande till röstningslokalen, valarbetare får vara verksamma. Det är också han som avgör t. ex. om röstningen skall avbrytas.

Kommitténs förslag föranleder ändringar i 3 kap. 4 § och 10 kap. 2 och 3 §§ ValL samt i 30 och 31 §§ KfvL.

Beräknade kostnader redovisas i avsnitt 12.

9 Röstning på fartyg

9.1 Gällande bestämmelser och historik

I 10 kap. 12–16 §§ ValL finns bestämmelser om röstning på fartyg. Där föreskrivs bl. a. följande.

Röstning kan anordnas på svenska fartyg i utrikes fart. RSV bestämmer inför varje val på vilka fartyg röstning skall äga rum. Rätt att rösta ombord har den som tillhör besättningen eller annan personal på fartyget eller är passagerare. Röstning på fartyg får börja tidigast den 45:e dagen före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara RSV till handa senast kl. 12 dagen före valdagen. Fartygets befälhavare bestämmer när och var röstning äger rum. Befälhavaren eller den han utser därtill är röstmottagare. Den som är röstmottagare har rätt till ersättning av statsverket för nödvändiga utgifter för uppdragets fullgörande enligt normer som bestäms av RSV.

Förfarandet vid röstning på fartyg är i huvudsak detsamma som vid poströstning. Dock krävs det inte att väljaren företer röstkort. Han får avge sin röst även mot uppvisande av giltigt svenskt pass eller sjöfartsbok. I sådana fall upprättar röstmottagaren, med ledning av pass eller sjöfartsbok samt den röstandes egna uppgifter, ett adresskort, som i stället för röstkortet läggs i ytterkuvertet. På adresskortet anges den röstandes namn, personnummer och senaste kyrkobokföringsort. Är den röstande upptagen i särskild röstlängd anges också detta på adresskortet.

Fartygsröstning infördes 1962 (prop. 1962:53, KU 9, rskr 137). Bestämmelserna om förfarandet hade då i huvudsak samma innehåll som nu gällande rätt. Röstningen fick emellertid inte börja tidigare än den 30:e dagen före valdagen och kunde pågå längst t. o. m. valdagen. Röstningen skulle dock avslutas i så god tid att försändelserna med valkuvert kunde beräknas vara överståthållarämbetet till handa senast den fjärde dagen efter valdagen. Väljaren var skyldig att förete antingen röstkort eller sjöfartsbok för att få avge sin röst.

År 1969 ändrades perioden för fartygsröstning (prop. 1969:148, KU 50, rskr 411). Röstningen fick börja tidigast den 45:e dagen före valdagen och skulle avslutas i sådan tid att valförsändelserna kunde beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast kl. 12 dagen före valdagen. Utsträckningen av tiden för röstning motiverades med att röstningsperioden enligt gällande lag började så sent att det i flera fall visat sig omöjligt att genomföra röstningen i sådan tid att rösterna kom fram till sammanräkningsmyndig-

heten i tid.

Vid samma tillfälle vidgades också kretsen av fartyg där röstning fick äga rum. Från att tidigare ha gällt fartyg som kunde beräknas befinna sig utom riket under hela den period då röstning fick ske, kunde röstning nu, efter beslut av centrala valmyndigheten, anordnas på samtliga fartyg i utrikes fart. Därmed avsågs fartyg som någon gång under röstningsperioden lämnade svenskt territorialvatten under en inte alltför kort tid.

I samband med att kretsen av röstberättigade utlandssvenskar vidgades (prop. 1975/76:111, KU 73, rskr 175) fick väljare ombord på fartyg rätt att avge sin röst också mot uppvisande av giltigt svenskt pass, som alternativ till röstkort eller sjöfartsbok.

9.2 Fartygsröstningens genomförande och omfattning

Förberedelsearbetet inför fartygsröstningen inleds regelmässigt med att RSV kontaktar organisationerna för redare och ombordanställda i syfte att klarlägga vilka fartyg som under röstningsperioden kommer att gå i utrikes fart. Sedan parterna beretts tillfälle att yttra sig beslutar RSV på vilka fartyg röstning skall äga rum. En förteckning över dessa fartyg trycks och sänds tillsammans med valkuvert, valsedelsblanketter och övrig valmateriel till fartygen. Vid valen 1976 skedde detta i början av juli månad. Som regel svarar resp. rederi för att valmaterialet översänds till fartygen. I enstaka fall har den dock, efter överenskommelse mellan RSV och redaren, genom RSV:s försorg skickats direkt till fartyget.

Vid 1973 års val anordnades röstning på 306 fartyg tillhörande 66 rederier. Motsvarande antal vid 1976 års val var 297 resp. 36. Vid 1973 års val avgavs 3 628 röster på svenska fartyg. Vid 1976 års val sjönk antalet fartygsröster till 3 053.

Som bakgrund till de ovan redovisade uppgifterna kan nämnas att antalet här i landet kyrkobokförda svenska medborgare som vid årsskiftet 1977/78 var anställda i fjärrfart uppgick till drygt 12 000. För här i landet kyrkobokförda utländska medborgare var motsvarande antal något över 800. Många av dessa utländska sjömän hade dock inte varit kyrkobokförda här i landet så länge att de var röstberättigade vid nämnda tillfälle. Det kan tilläggas att antalet svenska fartyg minskat kraftigt under senare år. År 1960 fanns i svenska handelsflottan 604 fartyg om minst 500 ton brutto. Motsvarande antal vid 1977 års utgång var 340.

9.3 Erfarenheter av fartygsröstningen och framförda förslag till ändringar

Det framgår av direktiven att Svenska sjöfolksförbundet framställt önskemål om översyn av reglerna om röstning på fartyg. Kommittén har berett förbundet tillfälle att närmare ange vilka ändringar i ValL som förbundet anser påkallade. Även de organisationer som företräder övriga kategorier av ombordanställda och redarna har beretts tillfälle att framföra sina synpunkter. Endast Svenska sjöfolksförbundet har hört av sig. I sin skrivelse till

kommittén tar förbundet upp frågor rörande bl. a. redares skyldighet att medverka vid utsändning av valmateriel, tidpunkten för utsändning av valmateriel, röstningsperiodens längd samt möjligheterna för här i riket kyrkobokförda utländska sjömän att delta i de kommunala valen.

Förbundet anser det vara en självklarhet att redaren åtar sig att medverka vid översändandet av valmateriel till hans fartyg. Man känner heller inte till något fall där redare vägrat sådan medverkan. Ändock menar förbundet att uttrycklig föreskrift bör ges om redares skyldigheter i detta avseende.

Förbundet föreslår vidare att valmaterielen skall skickas ut till fartygen tidigare än som hittills skett och att perioden för röstning på fartyg skall förlängas. Förbundet anför bl. a. följande.

En resa från hamn i norra Europa till Arabiska viken och åter till Europa med tankfartyg tar sju-åtta veckor. Under denna tid kan man ta emot och avlämna post endast på destinationsorterna och ev. vid Kapstaden då fartyget passerar där. Under sådana förhållanden är risken stor att besättningen får avstå från att delta i valet, särskilt som hamntiden är så kort att man inte hinner förrätta valet medan man är kvar på den plats där valmaterielen förts ombord. Efter de senaste tre valtillfällena har förbundet mottagit påpekanden från medlemmar om att man inte kunnat delta i valet eller att valmaterielen kommit fartyget till handa så sent att det uppstått tvivel om försändelsen skulle nå centrala valmyndigheten inom föreskriven tid. Efter 1973 års val gjorde förbundet en förfrågan hos två rederier med tillsammans drygt 40 fartyg. På ett av de fartyg från vilka svar inkom hade röstning inte kunnat genomföras på grund av att utsänt valmateriel inte anlänt till fartyget före valdagen. Händelsen upprepades i samma rederi vid valen 1976, den gången beroende på synnerligen dålig postgång i vissa afrikanska stater.

För att säkerställa att valmaterielen är fartygen till handa under röstningsperioden föreslår Svenska sjöfolksförbundet vissa ändringar i rutinerna för utsändning av valmateriel. Förbundet menar att en uppsättning av sådan valmateriel som är densamma från val till val, såsom valkuvert, blanka valsedlar, adresskort, protokoll m. m., ständigt kunde förvaras ombord eller åtminstone sändas ut till fartygen i mycket god tid, förslagsvis sex månader, före valen. Om utsändningen skedde så tidigt skulle möjlighet finnas att skicka ut ytterligare en försändelse om den först utsända inte kommit ombord inom viss tid. Övrig valmateriel, som trycks senare, kunde lämpligen skickas till fartygen med flygpost.

Förbundet föreslår vidare att RSV skall utarbeta anvisningar för de tjänstemän på rederierna som medverkar vid distribution av valmateriel. Förbundet menar att dessa anvisningar bl. a. bör innehålla att fartyg skall underrättas per telegram eller telex när valmateriel skickats ut och även åläggas att vid en viss "kritisk" tidpunkt kontakta rederiet om försändelsen inte kommit fram, så att en ny sändning kan skickas ut i dessa fall.

Förbundet framhåller också att de långa resorna innebär att man på en del fartyg får mycket små tidsmarginaler för röstning om man skall hinna att i tid vidarebefordra avgivna valsedlar till RSV. Förbundet har därför tagit upp frågan om förlängning av den nuvarande röstningsperioden. Man hänvisar till att de norska sjömännen har mycket längre röstningsperiod, upp till fyra månader, än som medges enligt svensk rätt. Man framhåller dock att en så lång röstningsperiod inte är tänkbar i svenska val, med hänsyn till RF:s regler

om extra val. Förbundet föreslår att den nuvarande röstningsperioden, som börjar den 45:e dagen före valet, förlängs med sju–tio dagar. Med en sådan förlängning, i förening med tidigare utsändning av valmaterielen, skulle enligt förbundets uppfattning endast mycket extrema förhållanden, t. ex. flera omdestineringar till annan hamn under pågående resa, kunna medföra att de ombordvarande inte hann avge sina röster i tid. Så ogynnsamma omständigheter har, såvitt förbundet känner till, hittills inte i något fall förelegat.

Avslutningsvis erinrar Svenska sjöfolksförbundet om att utländsk sjöman med rösträtt i de kommunala valen ofta inte har möjlighet att delta i röstning på fartyget, eftersom det många gånger visat sig svårt för sjömännen att få röstkortet sig tillsända i tid. Utländsk sjöman har självfallet inte svenskt pass och han har heller inte sjöfartsbok, eftersom denna bok är en sådan handling som avses i ILO-konventionen nr 108 av år 1958 om nationella identitetshandlingar för sjömän.¹ Förbundet säger sig inte ha något förslag till hur denna fråga skall lösas för de, uppskattningsvis omkring 100, sjömän det här är fråga om. Trots att det är ett mycket begränsat antal personer som berörs har man ändå, av rättvise- och likvärdighetsskäl, velat peka på problemet. Förbundet erinrar om att sjömansförmedlingen, enligt kungörelsen (1974:262) om anställningstillstånd på fartyg, utfärdar ett särskilt registreringsbevis för dessa sjömän. Denna handling innehåller emellertid inga uppgifter om bostadsort, som kan vara till ledning för upprättande av adresskort för väljare.

Även RSV har, i PM 1977-10-18, tagit upp frågan om utländska sjömans deltagande i röstning ombord på svenska fartyg. RSV anför bl. a. följande.

Vid röstning på fartyg kan man få rösta om man visar upp ett giltigt svenskt pass eller sjöfartsbok. En stor del av de ombordanställda är utländska medborgare som har kommunal rösträtt. Deras speciella arbetsförhållanden gör att de sällan nås av röstkort. De har inte heller sjöfartsbok och kan alltså inte rösta ombord på fartyget eller hos utlandsmyndighet. Denna grupp är alltså i realiteten berövad sin rösträtt. Statens invandrarverk har föreslagit att utländska medborgare skall få rösta hos utlandsmyndighet eller på fartyg om de kan förete giltigt pass med gällande permanent uppehållstillstånd för vistelse i Sverige. – Den största delen av dessa invandrare består dock av nordiska medborgare och för dessa krävs ej uppehållstillstånd för vistelse i Sverige. Det är alltså en liten del av denna kategori väljare som skulle bli hjälpta av invandrarverkets förslag. Frågan bör dock utredas vidare.

9.4 Bestämmelser i andra nordiska länder om röstning på fartyg

Liksom i Sverige innehåller valförfattningarna i våra nordiska grannländer bestämmelser som gör det möjligt för sjömän på fartyg i utrikes fart att delta i val genom att avlämna sina valsedlar vid förtidsröstning. Förfarandena vid röstning ombord är i sina huvuddrag desamma som på svenska fartyg. Vissa skiljaktigheter, vilka kan vara av intresse för de frågor kommittén behandlar, redovisas i det följande. Det gäller främst röstningsperiodens längd och den röstandes skyldighet att förete röstkort eller legitimationshandling.

På danska fartyg som befinner sig utrikes kan röstning börja tre månader

¹ ILO-konventionen är intagen i prop. 1959:78 och ratificerades av Sverige år 1970.

före valdagen. Innan röstavlämning sker skall väljaren legitimera sig med personnummerbevis, körkort, skattekort eller liknande handling.

På finska fartyg som befinner sig utomlands kan röstning äga rum fr. o. m. den tjugonde t. o. m. den åttonde dagen före valen. För att få avge sin röst skall väljare förete tillräcklig utredning om sin identitet. Vanligen får väljare visa upp identitetsbevis eller annan med fotografi försedd handling, som anger hans identitet. Enligt anvisningarna skall väljare dock inte ovillkorligen åläggas att visa upp sådan handling, om hans identitet med säkerhet kan konstateras på annat sätt.

I norska val kan sjöman rösta antingen innan han lämnar hemlandet eller ombord på fartyget när det befinner sig utrikes. Förhandsröstning kan ske tidigast den 1 juli valåret. Valet äger rum i september. Innan rösten avges skall väljaren legitimera sig om inte röstmottagaren känner honom. Som legitimationshandling godtas bl. a. pass, sjöfartsbok, postens legitimationskort och körkort. Väljare kan också legitimera sig genom att annan närvarande, trovärdig person intygar att väljaren är den han utger sig för att vara.

9.5 Kommitténs överväganden och förslag

Av vad ovan redovisats framgår att nu gällande bestämmelser för röstning på fartyg, med ett fåtal undantag, gett sjömän på svenska fartyg tillfredsställande möjligheter att delta i allmänna val. Ett mindre antal ombordanställda har dock inte haft möjlighet att påverka valutgången beroende på att fartyg inte erhållit valmateriel i tid eller att försändelserna med valsedlar från fartygen inkommit till RSV för sent. Även om det är ett mycket litet antal sjömän som av dessa skäl utestängts från valdeltagande, är det angeläget att garantier såvitt möjligt skapas för att samtliga ombordanställda med rösträtt skall kunna delta i val. Med de förutsättningar som gäller för sjömannens valdeltagande lär det dock inte gå att åstadkomma en reglering som under alla förhållanden säkerställer deras möjligheter att utöva rösträtten. Kommittén har emellertid övervägt de förslag till ändringar som Svenska sjöfolksförbundet framfört. Både tidigare utsändning av valmateriel och förlängning av röstningsperioden bör främja möjligheterna till valdeltagande. Sådana ändringar får i och för sig också anses motiverade mot bakgrund av de uppgifter som förbundet redovisat angående sjöresornas varaktighet och möjligheterna till postförbindelser under dessa resor.

Förbundet har bl. a. föreslagit att en del "tyngre" valmateriel ständigt skulle kunna förvaras ombord på fartyg i utrikes fart. Valkuvert, valsedlar och annan sådan valmateriel ändras emellertid då och då vad gäller format, färg, text m. m. Om valmateriel förvaras ombord från val till val kan det befaras att äldre materiel i några fall kommer till användning även när förändringar skett. Detta skulle kunna leda till att valsedlar kasserades. Kommittén är därför inte beredd att förorda en sådan lösning. Däremot har kommittén, efter samråd med RSV, funnit att valmaterialet kan skickas ut till båtarna betydligt tidigare än som skedde vid senaste valet. RSV har uppgivit att kuvert, partimarkerade valsedlar, valsedelsblanketter, adresskort, väljarförteckning och anvisningar för röstmottagare kan skickas ut vid månadsskiftet april-maj. Redan med denna materiel tillgänglig ombord är det möjligt att

genomföra röstning. Övrig valmateriel, kandidatförteckningen, vallagarna och anvisningarna för väljare, bör skickas ut till fartygen med flygpost så snart den färdigställts. Om utsändningen av valmateriel sker som här beskrivits skapas rimliga garantier för att materielen kommer fram till fartygen i så god tid före valen att röstningen kan genomföras.

Som ovan redovisats skedde år 1969 en viss förlängning av perioden för röstning på fartyg. Viss ytterligare förlängning bör kunna ske utan att man överskrider den tidsmarginal som kan förväntas för röstningens genomförande vid ev. extra val. Kommittén har därför, av de skäl Svenska sjöfolksförbundet anfört, funnit lämpligt föreslå viss förlängning av röstningsperioden. Enligt förslaget skall röstning på fartyg kunna börja tidigast den 55:e dagen före valdagen. Förslaget föranleder ändring i 10 kap. 13 § och 11 kap. 1 § ValL.

Svenska sjöfolksförbundet har vidare föreslagit att redarna uttryckligen skall åläggas att medverka vid utsändningen av valmateriel och att RSV skall utfärda anvisningar med visst innehåll angående rederiernas handläggning av valärenden. Det har emellertid vitsordats både av förbundet och av RSV att rederierna inte i något fall vägrat att medverka vid utsändning av materiel som skett i samband med tidigare val. Kommittén utgår från att de svenska rederierna även i framtiden kommer att erbjuda sådan medverkan. Kommittén har därför inte funnit skäl att nu föreslå särskilda föreskrifter i detta avseende. Däremot skulle det kunna vara till god hjälp för de rederijänstemän som handhar valärenden om RSV gav vissa råd angående förfarandet. Sådana råd bör lämpligen innehålla bl. a. vad Svenska sjöfolksförbundet anfört om telegrafisk bekräftelse angående tidpunkten för utsändning av valmateriel. RSV har vid kontakter med kommittén förklarat att man inför 1979 års val har för avsikt att utfärda sådana rekommendationer beträffande förfarandet som här avses. Vid sådant förhållande finner kommittén ej heller i denna fråga skäl att framlägga särskilt förslag.

För att få rösta ombord skall väljaren förete röstkort, giltigt svenskt pass eller sjöfartsbok. Eftersom de ombordanställda ofta inte nås av röstkort har utländska sjömän med kommunal rösträtt i Sverige i en del fall inte haft möjlighet att rösta på svenskt fartyg. Av skäl som Svenska sjöfolksförbundet anfört bör i görligaste mån även dessa invandrade sjömans möjligheter att utöva sin rösträtt tryggas.

Det väsentliga vid röstmottagning på fartyg är, som kommittén ser saken, att den röstandes identitet klarläggs. Huruvida han har rösträtt kontrolleras mot röstlängden vid den preliminära sammanräkningen. Att fastställa de ombordanställdas identitet bör normalt inte bereda några svårigheter. Utländskt pass, postens legitimationskort, körkort eller liknande handling bör kunna godtas som legitimation. Alla utländska sjömän som är kyrkobokförda här i riket har svenskt personnummer. Uppgift om detta finns som regel ombord och sjömannen har själv erhållit underrättelse från sjömansregistret om personnumret. Vad gäller senaste kyrkobokföringsort bör den röstandes muntliga uppgift därom kunna godtas. Det kan vara lämpligt att i samband med uppgiftslämnandet underrätta honom om att felaktig uppgift kan medföra att rösten kasseras. Av nu anförda skäl föreslår kommittén att kravet på särskilda identitetshandlingar, svenskt pass eller sjöfartsbok, slopas vid röstning på fartyg. Förslaget föranleder ändringar i 8 kap. 3 § och 10 kap. 14 § ValL.

10 Frågor angående valbesvär

10.1 Bakgrund och gällande bestämmelser

Vid de allmänna valen år 1973 hände i några fall att parti vid beställning av valsedlar uppgav personnumret för annan person med samma namn som den kandidat partiet avsåg. Dessa misstag upptäcktes inte vid länsstyrelsernas kontroller. Till följd av förväxlingarna kom, såvitt känt i sex fall, fel personer att förordnas som ledamöter i kommun- eller kyrkofullmäktige.

Enligt bestämmelserna om valsedels utseende, innehåll m. m. i 6 kap. ValL, gäller bl. a. följande.

På valsedel skall finnas partibeteckning. Dessutom bör valsedel innehålla namn på en eller flera kandidater, beteckning som visar för vilken valkrets sedeln är avsedd (valkrets-beteckning) samt uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbeteckning). Centrala valmyndigheten får vidare förse valsedlar med särskild siffer- eller bokstavs-beteckning (listtypbeteckning). Kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Det rekommenderas därför att personnummer eller annan identifieringsuppgift sätts ut vid kandidatnamn.

Till de ovan redovisade reglerna om valsedels innehåll anknyter bestämmelser i 14 kap. ValL om när valsedel är ogiltig och när namn på valsedel skall anses obefintligt. Enligt 14 kap. 5 § första stycket 1. gäller bl. a. att namn på valsedel skall anses obefintligt om det inte klart framgår vem som avses.

Partierna har, vid överläggningar med RSV inför 1973 års val, förklarat att de föredrar uppgift om yrke och hemvist framför personnummer som identifieringsuppgift vid kandidatnamn på valsedlarna. Enligt föreskrift i den av RSV utgivna valhandboken skall dock personnummer uppges vid anmälan av kandidater och vid beställning av valsedlar. Detta för att underlätta identifiering, valbarhetskontroll och röstsammanräkning hos länsstyrelsen.

10.2 JO:s framställning till regeringen

Uppgifter i pressen om personförväxlingarna föranledde JO att granska myndigheternas handläggning av dessa ärenden. Därvid framkom att misstagen i tre fall rättats till genom resningsförfarande. Regeringsrätten hade bifallit ansökningarna om resning samt undanröjt länsstyrelsernas beslut och förordnat de av resp. parti avsedda kandidaterna för valda. I ett annat fall åstadkoms rättelse genom att regeringsrätten, efter besvär i ordinär

väg, ändrade länsstyrelsens beslut. Vidare framkom, i samband med att JO inspekterade en länsstyrelse, att man där, i ett liknande fall, på eget initiativ själv rättat ett sådant beslut med tillämpning av 19 § förvaltningslagen (FL).

Enligt 14 kap. 12 § ValL avslutas riksdagsvalet med att RSV, genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar, tillkännager hur mandaten fördelats mellan partierna och vilka personer som utsetts till ledamöter och ersättare i riksdagen. Val till landsting och kommunfullmäktige avslutas med uppläsning av protokollet från den förrättning där länsstyrelsen fördelat platser samt utsett ledamöter och suppleanter i landstinget och fullmäktige i kommunerna inom valkretsen. För dem som blivit valda till ledamöter eller ersättare utfärdar RSV resp. länsstyrelsen särskilda bevis. Talan mot beslut som här avses förs hos valprovsningsnämnden genom besvär. Enligt 15 kap. 4 § ValL skall besvärshandlingen ges in till beslutsmyndigheten och vara myndigheten till handa, i fråga om riksdagsval, inom tio dagar och, i fråga om landstings- eller kommunfullmäktigval, inom sju dagar efter det att valet avslutats.

I några av de yttranden som avgavs av länsstyrelser till JO tog man upp frågan om länsstyrelse lagligen har möjlighet att själv rätta fel av det slag som här avses.

Vad som förekommit i de här aktuella ärendena kunde enligt JO:s mening inte läggas någon tjänsteman till last som försummelse. JO såg förklaringen till länsstyrelsernas olika bedömning i det faktum att frågan inte är reglerad i ValL och att man kan vara tveksam huruvida 19 § FL lämnar stöd för rättelse av val. Det inträffade ledde emellertid till att JO i en framställning 1975-02-12 till regeringen tog upp frågan om ändringar i ValL i syfte bl. a. att ge valprovsningsnämnden möjlighet att i särskilda fall pröva besvär som anförts för sent. I sin framställning till regeringen anförde JO följande.

De fel som det här är fråga om kan vara helt uppenbara. För att anknyta till de nyss berörda fallen kan man tänka sig det exemplet att den av väljarna åsyftade kandidaten är en förut känd, aktiv politiker och att valseدلarna upptager uppgifter om yrke och bostadsort, vilka utan varje tvekan skiljer honom från annan person med samma namn, som felaktigt förklarats utsedd. Felet förutsätts vidare ha uppkommit därigenom att länsstyrelsen vid den automatiska databehandlingen under sammanräkningen använt sig av en oriktig personnummeruppgift, vilken dock ej funnits på valseدلarna och därför juridiskt sett varit "ovidkommande". En tillämpning av 19 § i förvaltningslagen ter sig i en sådan situation ganska naturlig. – I andra fall kan det vara diskutabelt vem väljarna åsyftat. Den av partiet nominerade personen kanske kandiderar för första gången och varken han eller den vars personnummer angivits är känd i en vidare krets. Yrke och adress som angetts på valsedeln ger kanske ingen egentlig vägledning. Det kan knappast vara riktigt att i ett sådant fall rätta beslutet med tillämpning av 19 § förvaltningslagen. Under alla förhållanden skulle det härvid ligga närmare till hands att förklara namnet på valsedeln obefintligt än att anse annan person vald (jfr 14 kap. 5 § vallagen). Förklaras namnet obefintligt, får detta emellertid konsekvenser för efterföljande namn på valsedeln. – Mellan de nu skisserade, helt olikartade situationerna kan man naturligtvis tänka sig en serie mellanfall. – Till det anförda kan läggas den allmänna synpunkten att det visserligen kan förefalla praktiskt och bra att ett val kan rättas utan omgång men att, å andra sidan, stora principiella betänkligheter möter mot att låta en länsstyrelse eller annan sammanräkningsmyndighet ändra resultatet av ett lagakraftvunnet val. Under en tid av politisk oro skulle

åtgärden kunna få vittgående konsekvenser. I värsta fall skulle en sådan ordning kunna äventyra demokratins bestånd. – Vad som förevarit vid valen hösten 1973 blottar en brist i vårt regelsystem. Det kan inte vara lämpligt att en så viktig fråga som den om länsstyrelses möjlighet att rätta utfallet av allmänt val skall få stå öppen. – I tre av de ovan berörda fallen löstes problemet genom att regeringsrätten beviljade resning och själv rättade besluten. Efter ikraftträdandet av den nya regeringsformen och därmed sammanhängande lagändringar är regeringsrätten inte längre besvärinstans i frågor om allmänna val. Besvär skall i stället prövas av en särskild nämnd, valprövningsnämnden. Det torde med hänsyn härtill kunna antagas att regeringsrätten framdeles, i händelse av bifall till en resningsansökan, inte själv skulle döma i saken utan visa målet åter till sammanräkningsmyndigheten. Det kan ändå synas mindre följdriktigt, att sedan statsmakterna uppdragit besvärspövningen åt en nämnd, vari förutsätts ingå särskild expertis, den praktiskt mest betydelsefulla vägen till rättelse skall vara att låta regeringsrätten pröva saken i extraordinär ordning. Man får räkna med möjligheten att felen, som sammanhänger med användningen av datorer, kan bli vanliga. De är vidare av den art att de ofta inte hinner bli upptäckta och påtalade inom den korta besvärstiden. – Det perspektiv som öppnar sig för framtiden synes under alla förhållanden olustigt. Rättelse skulle – om man accepterar tanken att sammanräkningsmyndighet åtminstone i viss utsträckning skulle kunna ändra sitt beslut med tillämpning av 19 § förvaltningslagen – kunna sökas hos vitt skilda myndigheter, nämligen länsstyrelsen, i vissa fall riksskatteverket, valprövningsnämnden och regeringsrätten. – Ett sätt att i praktiken överbygga dessa svårigheter skulle vara att ge valprövningsnämnden möjlighet att i särskilda fall pröva besvär över allmänt val trots att besvären ej anförts inom stadgad tid. Behovet av att låta sammanräkningsmyndighet själv rätta sitt beslut skulle därmed bortfalla eller i vart fall bli avsevärt reducerat eftersom rättelse relativt lätt skulle kunna vinnas genom besvär. Vidare skulle metoden göra det onödigt att söka rättelse genom resning. – Jag ifrågasätter därför om icke i vallagen (1972:620) borde införas en bestämmelse som inskränker eller ännu hellre helt utesluter själv rättelse från sammanräkningsmyndighetens sida men i stället ger valprövningsnämnden möjlighet att i särskilda fall pröva besvär som anförts för sent. Denna särskilda prövningsmöjlighet synes mig böra ta sikte på fall där felet är uppenbart och av enkel beskaffenhet eller av teknisk art. Motsvarande tillägg synes böra göras i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval. – I sammanhanget kan också övervägas om inte sammanräkningsmyndighet bör själv kunna anhängiggöra talan om sådan omprövning som här avses. Jag vill här erinra om den särskilda rättelseväg som på sin tid infördes beträffande fel i röstlängd (jfr numera 4 kap. 8 § vallagen) – sedan tanken på resning aktualiserats men förkastats av regeringsrätten, RÅ 1964 not. I 128, 129 – och som gav jämväl lokala skattemyndigheten rätt att göra framställning om rättelse (jfr prop. 1966:71 s. 18 f.). Ytterligare kan anföras att de politiska partierna som sådana enligt fast rättspraxis inte har besvär rätt och att fel kan upptäckas hos t. ex. länsstyrelsen utan att för den skull uppmärksammas av någon besvärberättigad väljare. Det synes då riktigt att myndigheten själv kan anhängiggöra frågan hos den behöriga instansen, valprövningsnämnden.

10.3 Remissinstansernas synpunkter

JO:s framställning har remissbehandlats. Regeringsrätten, valprövningsnämnden, RSV och ett antal länsstyrelser har avgivit yttranden.

Regeringsrätten anför bl. a. följande.

Med hänsyn till de korta besvärstider som gäller för överklagande av val får det antas att sådana fel som det här gäller i flertalet fall inte hinner upptäckas i sådan tid att de kan

angripas med ordinärt rättsmedel. – Otvivelaktigt möter stora betänkligheter mot att låta länsstyrelse eller annan sammanräkningsmyndighet ändra resultatet av ett lagakraftvunnet val. Att i 19 § förvaltningslagen finna stöd för en ordning som ger sammanräkningsmyndigheten möjlighet att, låt vara endast i uppenbara fall av personförväxling, företaga rättelse anser regeringsrätten inte möjligt. – De alternativ som står till buds, om besvär inte anförs inom stadgad tid, är följande. Valprövningsnämnden kan ges möjlighet att utan hinder av att besvärstiden utgått pröva för sent anförda besvär. Möjligheten att stadga en förlängd besvärstid för det fall att besvären avser rättelse av förväxlingsfel kan övervägas. Man kan också bibehålla nuvarande ordning och låta resning utgöra förutsättning för talans prövning även i förväxlingsfallen. – Alternativet att låta valprövningsnämnden pröva även för sent anförda besvär innebär en form av resningsmöjlighet. Resningsinstitutet är enligt 11 kap. 11 § regeringsformen nu förbehållet högsta domstolen och regeringsrätten. En uppdelning på flera instanser möter betänkligheter och kan ej förordas. – Huruvida man bör överväga att föreskriva längre besvärstid för besvär som grundar sig på att personförväxling skett beror på om besvär av detta slag kan antas bli så vanliga att det finns anledning att bygga upp en särskild besvärsordning för dessa fall. Antalet felaktigheter kan förmodas minska när allmänheten vant sig vid att i olika sammanhang bruka personnummer. Därför kan behovet av en särskild besvärsordning antas bli ringa. Om en särskild besvärstid skall införas för en speciell grupp av valbesvär, bör man ha en allmän överblick över olika typer av valbesvär som kan ifrågakomma i detta sammanhang. Valbesvär kan ju gälla vissa förberedelser till val, själva valförrättningen och sammanräkningsförfarandet. Det synes regeringsrätten olämpligt att utbryta en viss grupp av klagomål till särbehandling utan att lagstiftaren först skaffat sig överblick över de olika slag av klagomål som kan bli aktuella. För andra grupper av valbesvär kan finnas lika goda grunder för en särbehandling som för den typ av ärenden som här är aktuella. Därför bör frågan om en differentiering av besvärstiden anstå tills man vunnit större erfarenhet av det nuvarande välsättet.

Avslutningsvis erinrar regeringsrätten om att det finns möjlighet att efter resning rätta till de felaktiga beslut som man, på grund av gällande korta besvärstid, inte hinner överklaga i ordinär väg. Regeringsrätten finner denna möjlighet tillfyllest i avbidan på ytterligare erfarenhet av vilka reformbehov som kan visa sig föreligga såvitt gäller valbesvär. Skulle lagändring, i enlighet med JO:s framställning, likväl beslutas, har regeringsrätten ingen erinran mot att sammanräkningsmyndigheten själv får ta initiativ till omprövning av beslut som blivit felaktigt genom personförväxling.

En minoritet i regeringsrätten (fem ledamöter) instämmer i JO:s framställning om lagändring och anför bl. a. följande.

Det kan inte uteslutas att den omfattande användningen av maskinella hjälpmedel av olika slag i det tekniska valarbetet kan ge anledning till misstag och felaktigheter också av annan art än det här aktuella. – Att i sådana fall åvågabringa rättelse genom resningsinstitutet synes vara en alltför stor omgång, därest misstagen och felaktigheterna kan antagas uppkomma med någon frekvens. Lämpligare synes då vara att utvidga besvärsmöjligheterna. Så har skett inom andra rättsområden, t. ex. i taxeringslagen (1956:623), som medger väsentligt förlängd besvärstid vid fall av oriktighet på grund av bl. a. felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende. – Det synes lämpligast att för här avsedda fall föreskriva en viss, längre besvärstid än den i allmänhet gällande. Besvärstiden bör tillmätas så, att den täcker åtminstone någon månad av de valda personernas mandatperiod. Utan att principen om valets orubblighet i väsentlig mån eftersättes, blir det härigenom möjligt att skapa garanti för att förelupna misstag blir upptäckta och rättade.

Valprövningsnämnden anför i sitt yttrande bl. a. följande.

Den omständigheten att prövningen av valbesvär flyttats från regeringsrätten till valprövningsnämnden är inte tillräckligt skäl för att införa möjlighet att anföra besvär hos nämnden i särskild ordning efter det att den vanliga besvärstiden löpt ut. Att regeringsrätten först beviljar resning och sedan överlämnar ärendet för prövning hos valmyndigheten behöver inte vara mycket mera tidsödande än om valprövningsnämnden avgör ärendet efter besvär i särskild ordning. – Myndighets befogenhet att enligt 19 § förvaltningslagen rätta s. k. förbiseendefel får anses gälla även för valmyndigheterna. Den måste emellertid tillämpas med stor försiktighet när det gäller att ändra beslut om fastställande av valresultat, som har vunnit laga kraft. Förbiseendefel, som får rättas, kan inte anses föreligga i andra fall än när länsstyrelsen eller riksskatteverket visserligen fattat ett i sak riktigt beslut men av misstag nedtecknat beslutet på ett uppenbart oriktigt sätt genom t. ex. felaktiga ord eller siffror. Sammanrättningsmyndigheterna bör inte fräntas denna begränsade rättelsebefogenhet. – Risken för förväxling av kandidater kan kanske aldrig helt undanröjas men den kan inte anses vara så betydande att den motiverar att en särskild besvärssordning införs utöver de vanliga valbesvärerna. Extraordinär besvärsrätt i valärenden får bl. a. till följd, att perioden av osäkerhet om det slutliga valresultatet kommer att förlängas. Sådan osäkerhet väcker inga allvarigare betänkligheter i fall som angår enskild person och där bara denne har besvärsrätt (t. ex. besvärsrätt enligt 100 § taxeringslagen). Läget är ett annat i valärenden där alla som har rösträtt också har besvärsrätt. – Den av JO föreslagna extraordinära besvärsrätten i valärenden kan inte medföra någon ändring i fråga om regeringsrättens grundlagsbestämda befogenhet att bevilja resning. Om möjlighet införs att i särskild ordning anföra besvär hos valprövningsnämnden, måste uppenbarligen denna möjlighet på något sätt tidsbegränsas. När fristen för anförande av besvär hos valprövningsnämnden har gått ut och kanske även dessförinnan, kan regeringsrätten pröva en ansökan om resning i ärendet. Behovet av resning kan kanske minska, men det blir också utrymme för kollisioner. – Det är naturligtvis angeläget att så långt det är möjligt minska utrymmet för ovisshet om riksdagens, landstingens och kommunfullmäktiges sammansättning, sedan mandatperioderna börjat efter valet. Det kan ifrågasättas, om tiden för anförande av besvär i särskild ordning kan sättas längre än till mandatperiodens början. Detta skulle utesluta extraordinär besvärsrätt vid val till riksdagen, som samlas redan på 15:e dagen efter valdagen. Det är svårt att klart ange de fall där felet är sådant att det bör finnas en möjlighet att vinna rättelse efter den vanliga besvärstidens utgång, dvs. att dra upp gränsen mellan sådana fel och dem som endast får angripas med vanliga besvär. Det kan också diskuteras, om den extraordinära besvärsrätten bör stå öppen inte endast i fråga om beslut om fastställande av valutgången utan även i andra valärenden, t. ex. bestämmande av valkretsindelningen i kommun. – Valprövningsnämnden är inte övertygad om att det är motiverat att rubba den nyligen reformerade ordningen för prövning av valbesvär. – De av JO åberopade skälen för att införa extraordinär besvärsrätt i valärenden är enligt valprövningsnämndens mening inte tillräckliga. I varje fall bör en sådan ändring inte genomföras utan en grundlig utredning och inte förrän man fått erfarenheter av den nya besvärssordningens tillämpning vid 1976 års val. – Valprövningsnämnden har inget att invända mot tanken att riksskatteverket och länsstyrelserna bör kunna väcka talan om rättelse av uppenbara fel i beslut om fastställande av valutgången. Möjligheten att ge dessa myndigheter rätt att ansöka om resning hos regeringsrätten förtjänar att övervägas.

RSV erinrar i sitt yttrande inledningsvis om att man i sitt förslag till ändringar i valförfarandet, som avgivits till justitiedepartementet 1975-01-17, tagit upp frågan om åtgärder för att förebygga fel av den art som här är i fråga. Detta förslag går ut på att valbarhetskontrollen, som sker genom en jämförelse mellan de registrerade kandidaterna och röstlängdsbandet, även skall omfatta

kontroll av bostadsadressen för kandidaten, sådan den uppgivits vid beställning av valsedelstryck, gentemot adressen i röstlängdsbandet. Denna form av valbarhetskontroll skedde också i samband med 1976 års val. Med denna utvidgade form av kontroll förmodar RSV att de förväxlingar som skedde i samband med 1973 års val inte skulle ha skett. Likväl kan, enligt RSV:s mening, möjligheten av personförväxling inte helt uteslutas. I likhet med JO finner RSV det vara synnerligen tveksamt om möjlighet finns att i sådana fall rätta besluten med tillämpning av 19 § förvaltningslagen.

I övrigt anför RSV följande synpunkter på JO:s förslag.

RSV finner att acceptabla möjligheter står till buds, låt vara med ett tungrott administrativt förfarande, att rätta eventuellt fel av personförväxling med gällande lagstiftning. RSV delar emellertid JO:s uppfattning om lämpligheten att åstadkomma en förenkling genom att i fall av besvär över att fel person på grund av förväxling blivit utsedd någon besvärstid inte skall vara föreskriven. Däremot finner inte RSV att tillräckliga skäl finns för att tillägga sammanräkningsmyndigheten möjlighet att anhängiggöra ärende om rättelse hos valprovsningsnämnden. Fall av personförväxling kan såsom nämnts inte helt uteslutas men kan antagas bli ytterligt sällsynta. Någon risk för att de berörda personerna ej skulle vara verksamma för att åstadkomma rättelse synes knappast föreligga.

De fyra länsstyrelser som yttrade sig över JO:s framställning anslöt sig till JO:s förslag.

10.4 Kommitténs överväganden

Som valprovsningsnämnden anført får den allmänna princip om myndighets befogenhet att rätta s. k. förbiseendefel, vilken indirekt kommit till uttryck i 19 § FL, anses tillämplig även i fråga om handläggningen hos valmyndigheter. Också kommittén vill emellertid understryka vikten av att denna möjlighet att ändra lagakraftvunna beslut om fastställande av valresultat tillämpas restriktivt.

Enligt kommitténs mening var de fall som avses i JO:s skrivelse inte av den beskaffenheten att de kunde rättas med tillämpning av 19 § FL. Den möjlighet som då står till buds enligt gällande rätt är att ansöka om resning hos regeringsrätten. Någon bestämd frist för sådan ansökan finns inte. Resningsmål handläggs med förtur av regeringsrätten.

En extraordinär besvärsordning av den typ som JO skisserat i skrivelse till regeringen bör enligt kommitténs mening inte införas utan att starka skäl talar för en sådan lösning.

Inför valen 1976 tog RSV i sina anvisningar in en föreskrift om att adressen på valsedelsmanus skall kontrolleras mot adressen i röstlängdsbandet. Vid bristande överensstämmelse rekommenderas länsstyrelsen att kontrollera att det verkligen är fråga om samma person. I samband med 1976 års val skedde heller inga förväxlingar av den typ som redovisas i JO:s skrivelse. Mot denna bakgrund och med tanke på att partiorganisationerna nu särskilt uppmärksammas på vikten av att ange rätt personnummer vid anmälan av kandidater kan man, enligt kommitténs mening, utgå ifrån att antalet fel av den här aktuella typen i framtiden kommer att bli mycket litet. Emellertid tas tekniska hjälpmedel i ökad utsträckning i anspråk för olika uppgifter i

samband med val. Det kan inte uteslutas att man därvid kommer att tillämpa förfaranden där fel av vissa typer uppkommer så ofta att en extraordinär besvärsordning kan bli erforderlig. Med de rutiner som f. n. tillämpas föreligger dock, enligt kommitténs mening, inte tillräckliga skäl för att införa en sådan besvärsordning. Kommittén har därför inte funnit skäl att föreslå någon ändring i ValL i anledning av JO:s framställning.

11 Övriga frågor

11.1 Partiernas rätt till kostnadsfria valsedlar

Gällande bestämmelser

Bestämmelser angående kostnader för valsedlar återfinns i 6 kap. 4–8 §§ ValL. Där stadgas bl. a. följande.

För parti som deltar i riksdagsval och som vid senaste riksdagsvalet fått eller vid det förestående valet får mer än 2,5 procent av rösterna i hela landet, svarar statsverket för kostnaden för valsedlar till ett antal som motsvarar fem gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Detsamma gäller parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

Vid val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige svarar statsverket för kostnaden för valsedlar till ett antal som motsvarar fem gånger antalet röstberättigade i valet för parti som är eller genom valet blir representerat i den församling valet gäller.

Valsedelsbeställningar och kostnader för valsedlar vid 1976 års val

RSV har lämnat följande uppgifter angående inköp av valsedelspapper och tryckning av valsedlar inför valet 1976.

Upphandlingen av valsedelspapper för 1976 års val skedde under hösten 1975. På grund av osäkerheten om storleken av kommande valsedelsbeställningar, ev. omtryckning av en del valsedelsupplagor och viss beredskap inför extra val måste beställning av valsedelspapper göras så stor att säkerhetsmarginal erhålles. Kvantiteten inköpt valsedelspapper framgår av tabell 11.1.

Tabell 11.1 Inköpt valsedelspapper inför valet 1976

Valsedelspapper för	Inköpt i ton	Rest 1/3-78 i ton
Riksdagsval (gult)	446	84
Landstingsval (blått)	372	40
Kommunfullmäktigval (vitt)	445	40

Tabell 11.2 Antalet tryckta valsedlar inför 1976 års val

Partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter för valnämndernas och postverkets behov, bekostade av statsverket	35 400 000
Valsedlar för partierna, bekostade av statsverket	497 600 000
Valsedlar, bekostade av partierna	57 000 000
Summa	590 000 000

Resterande valsedelspapper lagras tillsammans med vissa kvantiteter valkuvert, omslagskuvert och blanketter. Den årliga lagringskostnaden uppgår till 90 000 kr.

Till 1976 års val trycktes omkring 590 milj. valsedlar fördelade på ca 4 600 olika listtyper. Fördelningen mellan olika kategorier framgår av tabell 11.2.

Valsedlarna trycktes på ett tjugotal tryckerier. Den genomsnittliga kostnaden för valsedlarna har beräknats till 8:25 kr/1 000 stycken. Statsverkets kostnader för valsedlar vid valet 1976 uppgick således till nära 4,4 miljoner kr.

Riksdagspartiernas beställning av valsedlar för riksdags- och landstingsvalen år 1976 framgår av tabell 11.3.

Förslag till ändringar

I motionen 1976/77:1005 har föreslagits en begränsning av antalet kostnadsfria valsedlar för partierna. Motionären anför bl. a. följande.

Det måste betecknas som slöseri med statsmedel att trycka så många valsedlar att blott ca tre procent kommer till användning. Enligt min uppfattning borde det räcka att statsverket bekostade valsedlar motsvarande tre gånger antalet röstberättigade; en tredjedel att sända ut till hushållen, en tredjedel att dela ut vid vallokalerna och en tredjedel i reserv. – För parti som ställer upp med mer än en lista i valet borde i gengäld de kostnadsfria valsedlarna gälla tre gånger antalet röstberättigade för varje lista.

För att belysa verkningarna av förslaget redovisar kommittén i tabell 11.4 hur många listor riksdagspartierna hade i riksdagsvalet 1976.

Också i motionen 1976/77:73 tar man upp frågan om en begränsning av den kostnadsfria valsedelskvoten. Utgående från sitt i avsnitt 11.4 redovisade förslag om förbud mot utdelning av valsedlar i omedelbar anslutning till

Tabell 11.3 Riksdagspartiernas valsedelsbeställningar inför 1976 års riksdags- och landstingsval

	Antal ^a kostnadsfria valsedlar	Antal ^a beställda valsedlar/Därav överskjutande frikvoten				
		M	S	Fp	C	Vpk
Riksdagsval	29 726	35 379/6 251	34 595/4 868	33 274/4 495	34 255/5 164	26 413/378
Landstingsval	27 892	28 076/1 518	30 615/2 926	27 971/1 871	31 814/4 448	23 137/371

^a Antalet anges i närmast lägre hela tusental.

Tabell 11.4 Antal listtyper, grupperade på partier och valkretsar

Parti	Antal listtyper				
	1	2	3	4	>4
M	12	12	3	1	–
S	26	1	1	–	–
Fp	14	12	1	–	1
C	5	16	6	1	–
Vpk	26	2	–	–	–

vallokalerna hävdar motionärerna att antalet valsedlar borde kunna reduceras betydligt, något som skulle innebära avsevärda samhällseliga besparingar och bättre hushållning med papper.

Historik

Sedan man vid 1962 års riksdag (SU 1962:57) diskuterat huruvida kostnaderna för tryckta valsedlar vid allmänna val borde överföras på staten och kommunerna fick 1955 års valutredning i uppdrag att närmare utreda frågan. Utredningen erinrade om att det allmänna redan svarade för kostnaderna för sådana spaltade och ospaltade valsedlar som enligt då gällande regler skulle tillhandahållas i vallokalerna. Det förslag utredningen lade fram utmynnade i att det allmänna skulle svara för kostnaderna också för övriga valsedlar. Enligt förslaget var dock rätten till kostnadsfria valsedlar i flera avseenden begränsad. Förmånen gällde endast för partier som var representerade i riksdagen och avsåg valsedlar för andrakammarval, landstingsmannaval och val av stadsfullmäktige i städer som ej deltog i landsting. Vidare skulle den kostnadsfria kvoten av valsedlar vara begränsad till sex gånger antalet röstberättigade (SOU 1963:54 s. 52–54).

Riksdagen anslöt sig i huvudsak till utredningens förslag. Dock begränsades antalet kostnadsfria valsedlar till fem gånger antalet röstberättigade (prop. 1964:59 s. 26 f. KU 11, rskr 188).

Åren 1968 och 1969 skedde vissa förändringar. Man övergick till olidfärgade valsedlar i samband med att gemensam valdag infördes. Vidare övergick man till valkuvert och valsedlar som var enhetliga till typ och format. I samband därmed åtog sig statsverket att kostnadsfritt tillhandahålla valsegeldspapper och förse det med tryck. Några överväganden att ändra den kostnadsfria kvoten av valsedlar förekom dock inte vid dessa tillfällen.

VTU förordade ett system som innebar att partierna skulle ha rätt till en viss kvot valsedlar kostnadsfritt men ha möjlighet att beställa ett mindre antal och då i stället få skillnaden i kontanter (SOU 1971:72 s. 35 ff.).

VTU:s förslag avvisades emellertid vid departementsbehandlingen under hänvisning bl. a. till att det byggde på ett förfarande med valsedlar av hålkortstyp. Däremot tog departementschefen upp VTU:s förslag att statsverket skulle framställa och i lokal där röstning skedde tillhandahålla väljarna partimarkerade valsedlar för partier som var representerade i riksdagen. Som en följd därav, menade departementschefen, kunde partiernas kostnadsfria

kvot av valsedlar sänkas från fem till fyra gånger antalet röstberättigade. I övrigt föreslogs inga ändringar. Departementschefen förutskickade dock att rätten till kostnadsfria valsedlar borde anknyta till de regler som gällde för partistöd. Om partistödsutredningen vann gehör för sitt förslag, fick man därför tänka sig att kostnadsfria valsedlar skulle utgå även till partier som inte blivit företrädare i riksdagen men vars röstandel var större än 2,5 procent av rösterna i hela landet (prop. 1972:105 s. 93 f.).

När vallagspropositionen behandlades i riksdagen framställdes i två motioner (1972:1740 och 1741) yrkande om att kvoten av kostnadsfria valsedlar skulle bibehållas vid fem gånger antalet röstberättigade. Motionärerna framhöll att partiernas behov av valsedlar med kandidatnamn inte minskade genom att statsverket vid 1973 års val kom att tillhandahålla väljarna valsedlar som innehöll parti- och valbeteckning i tryck men som i övrigt var blanka.

KU anslöt sig enhälligt till motionärernas yrkande och föreslog även den av departementschefen förutskickade ändringen, som innebar en anpassning till föreslagna regler om partistöd (KU 1972:49 s. 26 f.). Riksdagen följde KU (rskr 269).

Utredningens överväganden

Som framgått av redovisningen ovan har riksdagen så sent som vid ValL:s antagande år 1972 förelagts förslag som innebar viss begränsning av partiernas rätt till kostnadsfria valsedlar. Detta föranledde emellertid motionsyrkanden om att den tidigare kvoten, uppgående till fem gånger antalet röstberättigade, skulle bibehållas. Ett enhälligt utskott anslöt sig till motionärerna.

Det ligger i sakens natur att partierna anser sig böra ha stora marginaler vad gäller tillgången på valsedlar under valrörelsen. De undersökningar kommittén gjort av partiernas valedelsbeställningar vid valet 1976 visar att de flesta partierna, i flertalet valkretsar, beställt valsedlar för riksdagsvalet utöver den kostnadsfria kvoten. I fråga om valsedlar för landstings- och kommunfullmäktigval var det mindre vanligt att denna kvot överskreds. Undersökningarna visar också att partierna i många fall beställde färre valsedlar än det antal som motsvarade den kostnadsfria kvoten.

Mot bakgrund av de förhållanden som här redovisats anser sig kommittén med fog kunna anta att partierna inte beställer fler valsedlar än de anser sig ha behov av i valrörelsen. En minskning av den kostnadsfria kvoten skulle alltså, med denna utgångspunkt, innebära begränsning av det ekonomiska stödet åt partierna. Detta skulle dock inte gälla partier som går fram med flera listor. Enligt förslaget skulle dessa partier vara berättigade till ett större antal kostnadsfria valsedlar, totalt sett, än gällande bestämmelser medger.

Erfarenheterna från de val då ValL tillämpats tyder alltså på att en begränsning av den kostnadsfria kvoten av valsedlar inte kan genomföras utan att partierna åsamkas betydande ökningar av kostnaderna för valmateriel. Kommittén har därför inte funnit skäl att föreslå begränsning av den kostnadsfria kvoten av valsedlar.

11.2 Handikappanpassade vallokaler

Gällande bestämmelser

Enligt 9 kap. 6 § ValL skall kommunen tillhandahålla lämpliga vallokaler. Någon annan föreskrift angående vallokalernas byggnadstekniska utformning finns inte i ValL.

År 1966 infördes en bestämmelse i byggnadsstadgan (1959:612), 42 a §, om att de utrymmen i byggnad till vilka allmänheten ägde tillträde i skäligen omfattning skulle utformas så att de blev tillgängliga för och kunde utnyttjas av personer vilkas rörelseförmåga var nedsatt till följd av ålder, invaliditet eller sjukdom. Den möjlighet till skälighetsprövning som ursprungligen fanns har sedermera upphört genom en ändring i stadgan, (SFS 1976:678), som trädde i kraft den 1 juli 1977. De nu redovisade bestämmelserna gäller emellertid endast vid ny- och ombyggnad av sådan byggnad till vilken allmänheten äger tillträde.

Förslag angående handikappanpassade vallokaler

I motionen 1976/77:564 hemställas att riksdagen beslutar om följande tillägg till 9 kap. 6 § ValL: "Lokalerna skall vara lätt tillgängliga för personer vilkas rörelseförmåga och orienteringsförmåga är nedsatt till följd av ålder, handikapp eller sjukdom."

Som grund för sin hemställan anför motionären bl. a. följande.

Visserligen finns det numera stora möjligheter att rösta genom bud eller på posten, men det allt övervägande flertalet röstar fortfarande i vallokalen på valdagen. För många är det nämligen något av en högtid att på valdagen personligen infinna sig i vallokalen och själv lämna sin valsedel. Det är därför angeläget att väljarna inte bara har möjlighet att komma till vallokalerna utan också att de utan svårighet kan komma in i lokalen. – Ofta används skolor som vallokaler, men fortfarande tycks det finnas skolor med höga entrétrappor. Samtidigt torde det i alla landets kommuner finnas offentliga byggnader som är inrättade med tanke på att rörelsehindrade personer skall kunna komma in. Det bör därför inte vara svårt för någon kommun att tillhandahålla sådana utrymmen som vallokaler; det är tydligen enbart en erinran om vikten av handikappvänlig vallokal som behövs.

Yttrande av statens handikappråd

Kommittén har berett statens handikappråd tillfälle dels att redovisa vilka åtgärder rådet vidtagit för att förbättra de handikappades möjligheter att delta i allmänna val, dels att ange sina synpunkter på förslaget som framförs i den ovan redovisade motionen. Handikapprådet har i skrivelse 1978-05-17 till kommittén anfört bl. a. följande:

Statens handikappråd har såväl vid 1973 som vid 1976 års val skrivit till landets samtliga kommuner och påpekat behovet av handikappvänliga vallokaler. Med handikappvänliga vallokaler har vi menat lokaler som är tillgängliga för personer vilkas rörelseförmåga och orienteringsförmåga är nedsatt till följd av ålder, handikapp eller sjukdom. Utöver rörelsehindrades och synskadades behov har vi också nämnt bl. a. problem som kan uppstå för vissa personer med allergi om t. ex. djur tillåts att införas i vallokaler. – De åtgärder statens handikappråd vidtagit för att underlätta handikappades deltagande

vid allmänna val överensstämmer med motionärens hemställan om handikappvänliga vallokaler. – I 9 kap. 6 § ValL stadgas att kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. Rådet anser att med lämpliga vallokaler måste avses lokaler som är tillgängliga även för handikappade. Syftet i motionen kan uppnås utan att ändra ValL om det i motivtexten till lagen och i senare utarbetade tillämpningsföreskrifter klart och entydigt framgår att såväl vallokalen som den yttre miljön i anslutning till vallokalen skall vara tillgängliga för personer vilkas rörelseförmåga är nedsatt till följd av ålder, handikapp eller sjukdom. Uppfylles dessa förutsättningar behövs enligt vår mening inte den av motionären föreslagna ändringen av ValL.

RSV:s anvisningar och valnämndernas synpunkter

I RSV:s valhandbok framhålls särskilt, i anvisningarna för valnämnderna, att vallokal om möjligt skall förläggas till byggnad som är så utformad att handikappade personers möjligheter att rösta underlättas.

Flera valnämnder har i sina yttranden till kommittén berört den här aktuella frågan. Av dessa yttranden framgår att valnämnderna strävar efter att få vallokalerna handikappanpassade och att man, just i detta syfte, i många fall flyttat vallokaler till byggnader som är lätt tillgängliga för handikappade. Man framhåller emellertid också att detta är en strävan på lång sikt och att man bl. a. av kostnadsskäl är hänvisad till att som vallokaler använda befintliga skolbyggnader. Dessa är, på sina håll, endast i begränsad omfattning utformade så att de motsvarar dagens krav på handikappanpassade offentliga byggnader.

Kommitténs överväganden och förslag

De bestämmelser i byggnadsstadgan som ovan redovisats är uttryck för samhällets allmänna strävan att skapa sådan miljö att medborgare med olika fysiska och psykiska förutsättningar skall kunna fungera i samhället på likartade villkor. Dessa strävanden måste självfallet också beaktas när valnämnderna väljer lokaler för röstmottagning. Mot denna bakgrund är det naturligt att tolka det i ValL använda uttrycket "lämpliga vallokaler" så att dessa om möjligt skall vara handikappanpassade. Ett sådant krav kommer f. ö. till direkt uttryck i RSV:s anvisningar för valnämnderna. De valnämnder som berört frågan i sina skrivelser till kommittén har uppenbarligen också denna uppfattning.

Det är således ytterst angeläget att vallokalerna är handikappanpassade. Emellertid är kommittén medveten om att det inte inom alla valdistrikt finns lämpliga sådana lokaler att tillgå. F. n. finns det heller inte förutsättningar att genomföra sådana byggnadsmässiga förändringar av lokalerna att de nämnda kraven kan vara uppfyllda t. ex. inför nästa val.

Av ovan angivna skäl finner kommittén ej möjligt att i ValL införa en allmän regel om att de byggnader som nyttjas som vallokaler skall vara handikappanpassade. Kommittén är emellertid angelägen att framhålla vikten av att valnämnderna bemödar sig om att i varje valdistrikt finna handikappanpassade vallokaler eller, om lämpliga sådana lokaler inte finns att tillgå, vallokaler som är så lättillgängliga som möjligt för handikappade väljare. Enligt kommitténs mening är det värdefullt om valnämnden, i samband med planeringen av valen, tar kontakt med handikappråd i

kommunen, där sådant finns, eller lokala handikapporganisationer och inhämtar deras synpunkter på frågan om valet av lämpliga vallokaler. I den mån handikappanpassade vallokaler inte finns att tillgå bör man särskilt undersöka möjligheterna att, med tekniska hjälpmedel eller på annat sätt, ändå göra vallokalerna tillgängliga för handikappade.

11.3 Röstmottagning utanför vallokal

Förslag angående "transportabel valurna"

Kommunfullmäktige i Stockholm har 1978-06-19 beslutat att till kommittén översända en i fullmäktige väckt motion angående underlättande av röstning för handikappade vid allmänna val.

Motionärerna framhåller att många vallokaler i Stockholm har visat sig vara mycket svårtillgängliga för handikappade och hemställer att man skall låta utreda förutsättningarna för att använda "transportabel valurna" vid allmänna val, huvudsakligen i överensstämmelse med det förfarande som tillämpas i Danmark.

Röstmottagning utanför danska vallokaler

Enligt de danska valförfattningarna och kompletterande cirkulär gäller bl. a. följande angående "transportabel valurna".

Väljare som på grund av nedsatt rörlighet eller liknande orsak inte kan förflytta sig in i vallokalen får avge sin röst omedelbart utanför lokalen. Rösten bör därvid tas emot av två valförrättare och de avgivna röstsedlarna bör läggas i en transportabel valurna. Det understryks särskilt att röstmottagningen skall ske på ett sådant sätt att väljaren inte utsätts för påverkan hur han skall rösta samt att ingen skall ha möjlighet att ta reda på hur väljaren har röstat.

Kommitténs överväganden

När förfarandet med "transportabel valurna" infördes i Danmark hade väljare, som är sjuk eller eljest ofärdig, inte den möjlighet han nu har att i hemmet få lämna sin röst till av valnämnden särskilt utsedda röstmottagare. Någon motsvarighet till den röstning genom bud som kan ske här i landet finns heller inte i Danmark. När man i Danmark gav rörelsehindrade väljare möjlighet att avge sin röst omedelbart utanför vallokalen innebar detta följaktligen en väsentlig vidgning av de handikappades möjligheter att delta i allmänna val.

Intresset av att bereda också sjuka och handikappade möjligheter att delta i val har i flera avseenden beaktats i de svenska valförfattningarna. Valsedel kan lämnas genom bud. På vårdinrättningar och vårdanstalter inrättas tillfälliga postanstalter, där de intagna kan rösta. I en del fall har också handikappad, som inte kan ta sig in i vallokalen, möjlighet att komma in på postanstalt och där avge sin röst. Med de möjligheter som således finns för sjuka och handikappade att delta i val får det antas, att det knappast alls skulle ha någon betydelse för att öka valdeltagandet bland dem, om man här i landet

införde ett system med "transportabel valurna". Däremot skulle väl de handikappades möjligheter att avge sin röst vid vallokal öka något. Utvecklingen går emellertid mot att allt fler av de offentliga byggnader som vanligen används som vallokaler blir handikappanpassade. Kommittén har också i avsnitt 11.2 framhållit vikten av att valnämnderna om möjligt försöker göra även övriga vallokaler tillgängliga för handikappade. Vid bedömningen av förslaget bör vidare beaktas att det är förhållandevis personalkrävande om man även i fortsättningen vill upprätthålla kravet på att minst tre valförrättare under hela röstmottagningen skall finnas inne i vallokalen. Redan nu föreligger på sina håll väsentliga svårigheter att få tag på tillräckligt antal valförrättare. Det bör också beaktas att ett förfarande med "transportabel valurna" är förenat med vissa problem när det gäller att skydda valhemligheten och säkerheten i övrigt i samband med valet.

Mot bakgrund av vad ovan anförts har kommittén inte funnit skäl att föreslå sådan ändring i ValL att vissa väljare ges möjlighet att avlämna sina valsedlar omedelbart utanför vallokalen.

11.4 Utdelning av valsedlar utanför vallokal

Förslag om begränsning av valsedelsutdelningen

I motionen 1976/77:73 har föreslagits att rätten att utdela valsedlar i omedelbar anslutning till vallokalerna skall avskaffas. Motionärerna anför bl. a. följande.

I Sverige är det på många platser sedvänja att partierna ställer upp med valsedelsutdelare framför vallokalerna. Det finns många som tycker att detta är en trevlig tradition. Men under och efter de senaste valen har å andra sidan allt fler väljare uttalat sitt missnöje med förekomsten av valsedelsutdelare. Vid 1976 års val har även många invandrare sällat sig till denna grupp missnöjda. Dessa människor känner sig trakasserade och irriterade av att bli, som de säger, "överfallna av ett stort antal valsedelsutdelare när de är på väg in i vallokalen". – Det är ju också så, att i många andra länder, detta har främst invandrarna framhållit, är det förbjudet för partifunktionärer att uppehålla sig utanför vallokalerna. I dessa länder föreskrives t. o. m. att polisen är skyldig övervaka att inga partifunktionärer uppehåller sig i närheten av vallokalerna.

Enligt motionärerna talar mycket för att väljaren på valdagen skall vara suverän att själv genomföra valproceduren utan en icke önskad medverkan av valsedelsutdelande partifunktionärer. Man menar också att den alltmer tilltagande poströstningen begränsar behovet av valsedelsutdelare. Vidare hävdas att partifunktionärerna ofta kunde utnyttjas på ett bättre sätt än för valsedelsutdelning. Motionärerna finner det lämpligt t. ex. att samtliga partier är representerade bland valförrättarna i vallokalen, till undvikande av alla misstankar om partiskhet från valfunktionärernas sida.

Om valsedelsutdelning utanför vallokalerna avskaffas, föreslår motionärerna att valnämnden åläggs att hålla valsedlar för samtliga partier tillgängliga vid eller i anslutning till vallokalen. Detta under förutsättning att resp. parti avlämnat erforderligt antal valsedlar till valnämnden vid föreskriven tidpunkt. Genom ett sådant förfarande skulle man, enligt motionärernas mening, också kunna reducera antalet valsedlar betydligt.

Gällande bestämmelser

Frågor om ordningen i röstningslokal och därtill anslutande utrymmen behandlas i 8 kap. 11 § ValL. Allmänt gäller att den som uppehåller sig i röstningslokalen eller i utrymme därintill är skyldig att rätta sig efter de föreskrifter som valförrättare eller röstmottagare meddelar för att trygga röstningens genomförande. Vidare finns det särskilda bestämmelser som syftar till att skydda väljarna mot påverkan under själva valakten. Det föreskrivs sålunda att tal inte får hållas i röstningslokal eller anslutande utrymme. Inte heller får tryckta eller skrivna upprop sättas upp eller delas ut till väljarna på sådan plats.

Vad gäller tillgången på valsedlar i vallokal finns bestämmelser i 9 kap. 6 § ValL. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som deltar i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall tillse att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarke-
rade valsedlar för parti som vid senaste riksdagsvalet fått mer än 2,5 % av rösterna i hela landet.

Valnämndernas synpunkter

Flera valnämnder har i sina svar på kommitténs rundfråga redovisat synpunkter på motionärernas framställning. Meningarna är delade bland valnämnderna.

Valnämnden i Jönköping menar att ett förbud i enlighet med motionärernas yrkande kan underlätta röstningsproceduren för väljarna. Ofta förser de sig med ett flertal valsedlar för att skydda valhemligheten. Detta medför risk för förväxling när väljaren skall lägga valsedlar i valkuverten. Denna risk ökas av att det är omöjligt att hålla de avskärmade platserna rena från valsedlar som inte utnyttjats. Flertalet väljare är enligt valnämndens uppfattning på förhand försedda med de valsedlar som de avser att använda. Att sortera valsedlar som mottagits utanför vallokalen medför endast onödigt tidsåtgång.

Representativt för de valnämnder som avstyrker motionärernas förslag synes vara vad valnämnden i Malmö anför.

Nämnden anser att valsedelsutdelningen i anslutning till vallokal utgör ett livfullt och färggrant inslag i valen och att den också bl. a. har fördelen att den underlättar för ovana väljare att hitta vägen till vallokalen. Om valnämnden skall hålla valsedlar tillgängliga måste åtskilliga arrangemang vidtas för att underlätta utdelningen och trygga valhemligheten. Bl. a. måste förmodligen någon form av bevakning anordnas.

Kommitténs överväganden

Kommittén utgår ifrån att varje inskränkning i rätten att fritt meddela ett politiskt budskap måste uppbäras av synnerligen starka skäl. Att väljaren under själva valhandlingen i röstningslokalen måste få vara ostörd och skyddad för påverkan i varje form synes oundgängligen nödvändigt för att trygga genomförandet av fria och hemliga val. Detta motiverar förbuden mot att hålla tal och att dela ut tryckta eller skrivna upprop i röstningslokal och i

anslutande utrymme. Skälen för att förbjuda politisk aktivitet i form av valsedelsutdelning utanför den byggnad där röstningslokalen är inrymd är inte tillnärmelsevis av samma styrka. Det kan väl hända att vissa väljare finner valsedelsutdelningen utanför vallokalerna vara en något påträngande form för politisk propaganda eller en form av service från partiernas sida som skulle kunna undvaras. Säkert ter sig detta inslag i de svenska valen också främmande för många invandrare. Valsedelsutdelningen utanför vallokaler har emellertid gammal hävd här i landet och ett förbud skulle, som påpekats av vissa valnämnder, kunna medföra vissa problem ifråga om tillhandahållandet av valsedlar inne i vallokalen. Vid bedömningen av förslaget kan man heller inte bortse från att ett förbud av den typ som motionärerna skisserar skulle vara svårt att tillämpa och kontrollera. Gränsdragningsproblemen är uppenbara. Ett förbud skulle också kunna leda till en icke önskvärd utvidgning av kontrollapparaten i samband med genomförande av allmänna val.

Vad ovan redovisats utgör enligt kommitténs mening inte tillräckligt starka skäl för att föreslå ett sådant förbud mot utdelning av valsedlar utanför vallokal som avses i motionen.

11.5 Invandrades röstning hos svensk utlandsmyndighet

Framställning av statens invandrarverk (SIV)

SIV har i framställning 1977-01-18 till RSV tagit upp frågan om invandrades möjlighet att rösta på svensk utlandsmyndighet. SIV anför följande.

Vid 1976 års val hade invandrare för första gången rösträtt i de kommunala och kyrkliga valen. För invandrare gäller särskilda regler avseende villkor för rösträtt. SIV vill emellertid ifrågasätta om 10 kap. 8 § vallagen i sin nuvarande lydelse inte onödigtvis försvårar för invandrare att utöva sin rösträtt. Paragrafen behandlar röstning vid utlandsmyndighet. Som den nu är utformad får inte en invandrare rösta vid konsulat eller beskickning utomlands om inte röstkortet kan avlämnas. För en svensk medborgare är det däremot tillräckligt att visa upp ett gällande svenskt pass. Med ledning av passet och muntlig information upprättas ett adresskort, i stället för röstkortet, som styr rösten till rätt kommun och valdistrikt. En motsvarande regel för invandrare bör kunna införas. En invandrare som kan visa upp ett giltigt pass med gällande permanent uppehållstillstånd för vistelse i Sverige borde tillåtas rösta, även om röstkortet ej är med. Eventuella försök till missbruk kan undanröjas med nuvarande regler i vallagen. Troligen kommer antalet röster av denna typ att bli ganska få, men många invandrare semestrar i sina hemländer under augusti/september varför rösterna på sikt kan förväntas öka. Öppnandet av även denna möjlighet att få rösta står väl i överensstämmelse med det jämlikhetsmål för invandrare som statsmakterna fastlagt genom antagandet av prop. 1975:26. – SIV hemställer att riksskatteverket beaktar ovannämnda synpunkter i det utredningsarbete som RSV för närvarande bedriver som en uppföljning av 1976 års val.

RSV:s synpunkter

RSV har tagit upp SIV:s framställning i PM 1977-10-18. RSV framhåller att de flesta invandrare är medborgare i något annat nordiskt land. Dessa invandrare behöver inget uppehållstillstånd. Därför är det ett litet antal av denna

kategori av väljare som blir hjälpta av SIV:s förslag.

För att få en ungefärlig uppfattning om hur många invandrare som vid senaste valet röstade hos svensk utlandsmyndighet har RSV gått igenom de väljarförteckningar som upprättades vid röstmottagande myndigheter i Finland, Grekland, Jugoslavien och Turkiet. Vid myndigheterna i Finland hade sammanlagt 129 röster mottagits. Av dessa hade 29 avgivits av väljare med finska namn. Motsvarande siffror var för Grekland 146 resp. 8 och för Jugoslavien 86 resp. 9. Bland de nio väljare som röstade i Turkiet fanns ingen med turkiskt namn.

Kommitténs överväganden

Som också RSV framhållit kan den ovan refererade undersökningen inte tjäna som grund för någon säker bedömning av hur många utländska medborgare, med rösträtt i kommunala val här i landet, som röstat hos svensk utlandsmyndighet. Huruvida väljarna av denna kategori skulle varit flera om de kunnat rösta utan att förete röstkort är också vanskligt att bedöma.

I sammanhanget bör nämnas att valförfattningarna i våra nordiska grannländer inte innehåller några krav på att särskilda handlingar skall företes vid röstning på dessa länders representationer i utlandet. Det är tillräckligt att den röstande företar identitetsbevis eller annan tillräcklig utredning om sin identitet för röstmottagaren.

Flertalet av de invandrare som avses i SIV:s framställning torde vara på kortare besök i sitt hemland eller på annan utrikes ort. Senast 30 dagar före valdagen skickas röstkorten ut till de röstberättigade. Vidare finns det, enligt 7 kap. 3 § tredje stycket ValL, möjlighet att få ett duplettröstkort redan i slutet av juli månad. Även om det sistnämnda alternativet är föga känt bland dessa väljare, bör de ändå, eftersom röstkorten skickas ut i så god tid före valen, kunna medföra röstkorten eller ordna med eftersändning till uppehållsorten i utlandet. Gällande bestämmelser i ValL synes därför i praktiken inte utgöra något hinder för invandraren att utöva sin rösträtt vid svensk utlandsmyndighet. Det bör också beaktas att röstningen på postanstalt börjar den 24:e dagen före valdagen. Många av de invandrare som är i sina hemländer på valdagen måste därför antas kunna poströsta innan de avreser från Sverige.

Mot bakgrund av de överväganden som redovisats ovan har kommittén inte funnit skäl att föreslå någon ändring i ValL i anledning av SIV:s framställning.

11.6 Försegling av valförsändelser och valurnor

Gällande bestämmelser och historik

Enligt valförfattningarna skall i flera fall försegling ske under sigill. Avbryts röstning i vallokal skall valurna förseglas under minst två olika sigill (8 kap. 11 § 2 st. ValL). Sedan den preliminära rösträkningen i vallokalen slutförts skall de särskilda kuverten och omslagen förseglas med minst två olika sigill. Sigillen skall avtryckas i protokollet (13 kap. 6 § 5 p. ValL). Samma

bestämmelser gäller vid den preliminära rösträkningen hos valnämnden (13 kap. 9 § 2 st. ValL). Sedan länsstyrelsen verkställt slutlig sammanräkning och mandatfördelning skall valsedlarna läggas in i omslag. Omslagen skall förseglas under minst två olika sigill (14 kap. 8 § 1 st. och 20 § 1 st. ValL). Valsedlarna förvaras till utgången av den tid valet gäller.

För kyrkofullmäktigval gäller motsvarande bestämmelser (18 §, 41 § 2 st. och 48 § 1 st. KfvL).

Föreskrifter om försegling av valmateriel under sigill har funnits sedan början av 1900-talet. Reglerna var ursprungligen ovillkorliga. Åsidosattes de i något avseende ledde det till att valsedlarna kasserades och, om detta invercade på valutgången, att valet upphävdes. Reglerna ledde till uppmärksammade olägenheter i tillämpningen på grund av den masskassering av valsedlar som vid flera tillfällen följde då bestämmelserna inte i detalj iakttagits. Detta förde med sig att föreskrifterna i början av 1960-talet mjukades upp och fick en innebörd motsvarande vad som nu gäller. Enligt 14 kap. 2 § andra stycket ValL skall avgivna valsedlar, som ej förvarats på föreskrivet sätt, förklaras ogiltiga, om det inte kan antas att obehörig åtgärd icke vidtagits med dem.

Praktiska erfarenheter av försegling med lacksigill

Vid de kontakter RSV haft med länsstyrelser och valnämnder efter 1973 och 1976 års val, har från flera håll framförts önskemål om att valförrättarna skall slippa förseglingen med lacksigill.

RSV tog efter båda de nämnda valen upp frågan i sina framställningar till regeringen. RSV anförde bl. a. följande.

Försegling med lacksigill är en konst som inte många människor i dag behärskar. Personliga sigill är inte heller någon vardagsföreteelse. I valdistrikt är det inte ovanligt att ett sextiotal förseglingar med sigill skall göras efter det att röstmottagningen avslutats och den preliminära rösträkningen skett. Lackningen anses allmänt tidskrävande. Troligen kan man räkna med att minst 45 minuter tas i anspråk för förseglingen. Lacksigillen har också nackdelen att de lätt skadas under transporten från vallokalerna till valnämnden. Enligt RSV:s mening är förseglingen med lacksigill ett tungrovt och otidsenligt förfarande som starkt fördröjer avslutandet av valförrättningen. Motivet för att lacksigill fortfarande används är att man måste ställa utomordentligt höga krav på säkerhet så att inga misstankar om valfusk uppstår.

Belysande är också följande synpunkter, som framfördes av valnämnden i Stockholms kommun i en sammanställning av erfarenheterna från valet 1976.

Förseglingen av kuverten är dock den allt överskuggande stötestenen. Sättet att tillverka lacksigill behandlades omsorgsfullt i årets utbildning. Trots detta har sigilleringen förorsakat många problem. I Stockholm anbringades mer än 26 000 lacksigill på valhandlingarna. Alla dessa sigill granskades av länsstyrelsens representanter under valnatten. Att tillverka korrekta lacksigill tar tid. Tiden är pressad under valnatten och detta leder stundom till att resultatet inte blir så gott som det borde. Därtill kommer svårigheterna att transportera alla valhandlingar i plastpåsar på ett sätt som säkerställer att de sköra sigillen inte får någon skada. Den nuvarande förseglingsmetoden måste därför allvarligt övervägas inför nästa val. Det för nutidens valförrättare främmande i metoden och den tidspress som råder gör att ny typ av förslutning bör få införas.

I PM 1977-10-18 erinrar RSV om att postverket f. n. bedriver försöksverksamhet med en ny typ av förseglingsremsa, som får ersätta lack på assurerade försändelser. Enligt RSV synes denna förseglingsmetod ge väl så god säkerhet som lacksigill och föranleda lägre kostnader och mindre besvär vid användningen än lacksigill. Av dessa skäl föreslår RSV att vallagen ändras så att centrala valmyndigheten får utfärda anvisningar om hur förseglingen skall ske.

I detta sammanhang kan även erinras om ett förslag av valnämnden i Luleå om att i ValL bör införas bestämmelser om hur valförrättarna skall förfara med röstlängden vid avbrott i röstningen.

Försöksverksamhet med tejpförsegling av assurerade försändelser

Postverket har länge försökt finna en enklare förseglingsmetod för assurerade försändelser än vad försegling med lacksigill utgör. Bl. a. har flera typer av tejp provats, men de har inte motsvarat säkerhetskraven. Postverket har också provat papperssigill av en typ som posten i Norge använder för värdeförsändelser, men inte heller denna förseglingsmetod ansågs motsvara postverkets säkerhetskrav. För några år sedan utvecklade emellertid en tillverkare s. k. "evidence tape" särskilt avsedd för att säkra värdeförsändelser.

Under hösten 1976 inleddes försöksverksamhet med den nämnda tejp. Det skedde i den formen att vissa av postverkets kunder fick tillstånd att använda tejp i stället för lack vid försegling av assurerade försändelser. Försöksverksamheten inleddes hos riksgäldskontoret, som i samband med distributionen av obligationer har ett mycket stort antal assurerade försändelser. Efter hand har försöksverksamheten vidgats till allt fler av postverkets kunder. Den 30 juni 1978 hade bl. a. riksgäldskontoret, myntverket, rikspolisstyrelsen, RSV, statens provningsanstalt, statens invandrarverk och flertalet banker tillstånd att använda tejp.

Försöksverksamheten har nu pågått i drygt ett år vid flertalet av de nämnda myndigheterna. I en rundfråga till användarna har postverket förhört sig om deras uppfattning om tejp. Av svaren framgår att erfarenheterna hittills är enbart goda. Säkerhetsmässigt anses tejp lik bra eller bättre än lack. Materialkostnaden för tejp förmodas vara något högre. Flera av användarna framhåller emellertid att avsevärda besparingar kan göras genom att tejp är så mycket enklare att hantera än lack.

Statens kriminaltekniska laboratorium har på uppdrag av kommittén genomfört prov med tejp och lacksigill. Efter att ha redogjort för försökens genomförande uttalar laboratoriet sammanfattningsvis att förseglingen med tejp är möjlig att forcera liksom det är möjligt att forcera lacksigill av konventionell typ. Enligt laboratoriets uppfattning är det inte möjligt att generellt förorda det ena förseglingssättet framför det andra. Samma bedömning har gjorts av rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning och statens provningsanstalt som år 1976 provade tejp på uppdrag av tillverkaren.

Kommittén har också låtit undersöka olika metoder för försegling av valurna. Statens provningsanstalt och statens kriminaltekniska laboratorium fick i uppdrag att prova dels en metallplomb, som används av engelska postverket för värdeförsändelser, dels en plastplomb, avsedd för liknande

ändamål. Provningsanstalten fick även i uppdrag att om möjligt utarbeta en säker metod för försegling av valurnor med användning av tejp.

Prov med plomberna visade att de på kort tid gick att öppna och åter försluta utan att några spår av åverkan kunde upptäckas vid sådan granskning som normalt kan ske i vallokal.

Vad gäller användning av tejp vid försegling av valurna har statens provningsanstalt, efter att ha provat ett flertal tillvägagångssätt, anvisat följande.

Ett snöre knyts med dubbelknut kring förseglingsöglan på valurnan. Ett papper, ca 40 x 120 mm, viks på mitten så att måtten 40 x 60 mm erhålles. Ca 2 mm från den vikta kanten görs ett hål i papperet, t. ex. med hålslag. De två snörändarna förs nu in, en från vardera sidan, genom hålen i papperet och knyts på nytt med dubbelknut. Snörändarna låses inne i det vikta papperet med tejp. Det vikta papperets kanter förseglas med tejp. Dessförinnan skall papperet ha försetts med namnteckning under tejpen. Någon enkel metod att forcera sådan försegling har statens provningsanstalt ej kunnat finna.

Kommitténs överväganden och förslag

De erfarenheter av försegling med lacksigill som RSV enligt ovan redovisat har bekräftats vid kontakter kommittén haft med företrädare för länsstyrelser och valnämnder.

När man i vallokalerna skall försegla valmaterialet har valförrättarna, med kortare avbrott, arbetat med röstmottagning kl. 8–21 och därefter, vanligen 3–5 timmar, varit sysselsatta med granskning och sammanräkning av röster. Vid angivna förhållanden är det enligt kommitténs mening särskilt angeläget, av hänsyn till både valförrättarna och säkerheten vid valet, att den avslutande förseglingen av valmaterialet sker genom ett enkelt och tillförlitligt förfarande. Att försegla med lacksigill bereder uppenbarligen flertalet av valförrättarna avsevärt besvär numera. Kommittén har därför ansett det önskvärt att försöka finna ett enklare förfarande för försegling av valförsändelser och valurnor än det som nu tillämpas. Utgångspunkten har därvid varit att en ny förseglingsmetod måste erbjuda åtminstone samma grad av säkerhet som förseglingen med lacksigill för att kunna komma ifråga.

De praktiska erfarenheterna av användningen av "evidence tape" och de särskilt anordnade proven med denna tejp visar, enligt kommitténs mening, att den från säkerhetssynpunkt får anses jämbördig med lacksigill vid försegling. Vidare är tejpen uppenbarligen väsentligt mycket lättare att hantera än lack vid försegling av kuvert, omslag, paket o. d. Att använda tejp vid försegling av valurna är däremot, med det tillvägagångssätt statens provningsanstalt anvisat, inte lika enkelt. De genom kommitténs försorg provade förseglingsplomberna kan emellertid, i sitt nuvarande utförande, inte anses uppfylla erforderliga säkerhetskrav. Önskvärt är också att samma medel används för försegling av både valförsändelser och valurnor. Försegling av valurna med tejp skulle kunna underlättas betydligt t. ex. genom att de pappersstycken som skall användas vid förseglingen (förseglingsskapslar) ställs i ordning på förhand och förses med tryckta anvisningar om tillvägagångssättet vid försegling av valurna. Det bör också beaktas att avbrott i röstningen endast görs i ett litet antal valdistrikt vid valen till riksdag,

landsting och kommunfullmäktige. Däremot är det i regel sådana avbrott vid val till kyrkofullmäktige.

Kommittén har funnit att det skulle innebära en väsentlig förenkling, framförallt för valförrättarna, om lacksigill ersattes med tejp vid försegling. Förenklingar i förfarandet främjar också säkerheten vid val. Av nu anförda skäl föreslår kommittén att den här beskrivna tejpén skall användas vid försegling av valförsändelser och valurnor. Närmare föreskrifter hur försegling skall ske bör inte tas in i ValL utan meddelas i form av anvisningar av RSV. Kommittén vill dock ange följande allmänna synpunkter som bör övervägas vid utarbetandet av anvisningarna.

Av praktiska skäl torde det vara nödvändigt att upphandling av tejp sker genom RSV:s försorg. Från säkerhetssynpunkt är det av vikt att tejpén distribueras och förvaras så att den inte åtkommes av obehöriga. Tejpén bör förses med tryck som anger dess användningsområde och ev. även valår. Vid försegling bör två av valförrättarna skriva sina namnteckningar under tejpén på valförsändelse och förseglingskapsel.

Kommittén utgår från att RSV kommer att tillhandahålla valnämnderna förseglingskapslar med anvisningar om förfarandet, att använda vid försegling av valurna. Av säkerhetsskäl kan det vara lämpligt att förseglingskapslarna är något större till formatet än de som kom till användning vid försöken hos statens provningsanstalt. Vidare synes det vara en fördel om de framställs av en styvare papperskvalitet samt att hålen för snörändarna förses med metallbeslag.

I syfte att förhindra att obehörig person under avbrott i röstning kommer åt valurna och avgivna röster föreskrivs i 8 kap. 11 § andra stycket ValL att valurna vid sådant avbrott skall förseglas och om möjligt ställas i säkert förvar. Enligt kommitténs mening är det angeläget att också röstlängden skyddas på samma sätt vid avbrott i röstningen. Kommittén föreslår därför att bestämmelserna om försegling och förvaring av valurna skall gälla även beträffande röstlängd.

Beräknade kostnader för tejp m. m. redovisas i avsnitt 12.

Kommitténs förslag föranleder ändringar i 8 kap. 11 §, 12 kap. 1 §, 13 kap. 3, 5, 6 och 10 §§ samt 14 kap. 8 och 20 §§ ValL.

11.7 Återstående frågor

11.7.1 *Förfarandet vid anmälan av kandidater*

För att registrerad partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall partiet, enligt 5 kap. 8 § ValL, hos RSV anmäla ett visst antal kandidater. För val till riksdagen skall minst fyra och högst femton personer anmälas och för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige minst fyra och högst tjugo personer. Det ankommer på RSV att kontrollera att de personer som anmälts är valbara samt att de givit partiet tillstånd att anmäla dem som kandidater. Efter denna kontroll upprättar RSV för varje slag av val och för varje riksdagsvalkrets, landstingskommun och kommun listor över de kandidater partierna anmält. Listorna skall finnas tillgängliga i vallokal och på postkontor där röstning sker och om möjligt även hos utlandsmyndighet och på

fartyg där röstmottagning är anordnad. Antalet anmälda kandidater inför 1976 års val uppgick till omkring 20 000.

RSV har i PM 1977-10-18 anfört följande.

Kontroll och komplettering av personuppgifterna i samband med anmälan av kandidater är mycket tidsödande. I vissa fall skulle kontrollen lättare kunna ske hos resp. länsstyrelse. Enligt RSV:s mening skulle det vara lämpligt med en bestämmelse i ValL som gav RSV rätt att erhålla biträde av länsstyrelse i anmälningsärende.

Kommittén instämmer i de synpunkter RSV framfört och föreslår att 5 kap. 11 § ValL tillförs en bestämmelse om att RSV skall ha rätt att erhålla biträde av länsstyrelse i anmälningsärende.

Om ValL ändras enligt ovan bör, enligt kommitténs mening, RSV ges möjlighet att i sina anvisningar föreskriva att anmälan skall inges till länsstyrelsen. På så sätt kan, till fördel för partierna, anmälningsförfarandet samordnas med beställningen av valsedlar. I de fall länsstyrelse biträder RSV i anmälningsärende bör länsstyrelsen kunna underrätta anmälaren om behov av kompletteringar och andra brister vad gäller anmälningshandlingarna. Förslagen i detta stycke föranleder ändringar i 5 kap. 8 och 9 §§ ValL.

11.7.2 *Värdepostnummer på ytterkuvert*

Vid röstning på postanstalt, hos utlandsmyndighet och på fartyg lägger röstmottagaren i väljarens närvaro innerkuvert eller valsedelsförsändelse samt röstkort eller adresskort i ett ytterkuvert som därefter tillsluts. Sedan skall röstmottagaren, på en särskild förteckning, anteckna väljarens namn, den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas och det värdepostnummer som finns på kuvertet (10 kap. 4 och 8 §§ samt 11 kap. 8 § ValL).

RSV anför i PM 1977-10-18 följande.

I 10 kap. 4 och 8 §§ ValL regleras hur röstmottagaren behandlar mottagna röster och "noterar det värdepostnummer som finns på kuvertet". I realiteten har förfarandet varit omvänt dvs. kuvertet har försetts med värdepostnummer. Lagtexten bör bringas i överensstämmelse härmed.

Väljarförteckningen är ett av RSV fastställt formulär. På varje blankett finns plats att förteckna tio väljare. Värdepostnummer är förtryckta på två ställen på blanketten. Den ena delen avskils och klistras på ytterkuvertet. Anledningen till att lagrummet fått den nuvarande lydelsen torde vara att det ursprungliga förslaget innebar att ytterkuverten redan vid tryckningen skulle förses med nummer för rekommenderad försändelse (prop. 1972:105 s. 147).

Av skäl som RSV framfört föreslår kommittén ändring av 10 kap. 4 och 8 §§ samt 11 kap. 8 § ValL och 32 § KfvL.

11.7.3 *Tid för översändande av ytterkuvert från valnämnd till valförrättare i valdistrikt*

Enligt 12 kap. 1 § första stycket ValL skall ytterkuvert som före valdagen kommer in till valnämnden från röstmottagare på postanstalt eller från

centrala valmyndigheten, sorteras på valdistrikt och därefter skickas ut till valförrättarna i valdistriktet. Vidare föreskrivs att översändandet bör ske i sådan tid att ytterkuverten är valförrättarna till handa i vallokalen när röstningen där börjar. Syftet med bestämmelsen är att så många som möjligt av förtidsrösterna skall komma med i den preliminära rösträkningen i vallokalen.

RSV anför i PM 1977-10-18 följande.

Föreskriften i 12 kap. 1 § ValL om tid för översändande av ytterkuvert från valnämnd till valförrättare överensstämmer ej med vad som är praktiskt möjligt. I stället för gällande lydelse bör stå att översändandet bör ske snarast möjligt i början av valdagen.

Uppenbarligen förhåller det sig på det sättet att vissa valnämnder inte har praktiska möjligheter att genomföra utsändningen av ytterkuvert till valdistriktet så att ytterkuverten är valförrättarna i samtliga distrikt till handa när vallokalerna öppnas. Enligt kommitténs mening är innebörden av det aktuella stadgandet heller inget mer än en rekommendation att översändandet om möjligt skall ske så tidigt att valförrättarna har mottagit ytterkuverten när röstmottagningen börjar. Vanligt är f. ö. att valförsändelser som anländer till valnämnden under valdagen skickas till vallokalerna i en andra utsändning senare under dagen. Av nu anförda skäl har kommittén ej funnit anledning att föreslå ändring av 12 kap. 1 § ValL i enlighet med RSV:s förslag.

11.7.4 Röstkort, valkuvert och omslag

Framförda synpunkter

Postverket har framhållit att röstkorten för val till riksdag m. m. resp. val till kyrkofullmäktige är alltför lika, vilket ofta leder till förväxlingar. Samma synpunkter har framförts av vissa valnämnder. Det har också påpekats att många väljare inte lägger märke till uppgiften om valdistrikt på röstkortet. Man menar därför att denna anvisning bör tryckas med mera iögonfallande text.

Av bl. a. postverket har framhållits att både valkuverten och innerkuverten, som används för röstning med valsedelsförsändelse, är så trånga att många väljare har stora svårigheter när de skall lägga ner valsedeln i kuverten.

Sedan man i valdistrikten granskat och räknat valsedlarna läggs de in i olika typer av omslagskuvert (B, C, D, G och H), som därefter förseglas. På omslagen är angivet, genom hänvisning till lagrum i ValL, vilka slag av valsedlar resp. omslag skall innehålla. Från valnämndshåll har uttryckts önskemål om att det i klartext skall anges på resp. omslag vad det skall innehålla.

Kommitténs synpunkter

RSV har uppgivit att man inför 1979 års val kommer att göra vissa ändringar vad gäller trycket på röstkorten. Därigenom bör de önskemål om ändringar som redovisats ovan bli tillgodosedda.

Vad gäller valkuvert och innerkuvert har tillverkare redan, på uppdrag av RSV, framställt provexemplar av olika typer i syfte att få fram kuvert som är lättare att hantera både för väljarna och för valförrättarna vid sammanräkningen. RSV räknar med att en ny typ av valkuvert och innerkuvert skall kunna tas i bruk vid valen 1982.

För omslagen har RSV utarbetat de texter som enligt ovan efterfrågats av valnämnderna. Texterna kommer att finnas på omslagen vid 1979 års val.

Med hänsyn till vad ovan anförts föranleder förslagen angående röstkort, kuvert och omslag inte någon vidare åtgärd från kommitténs sida.

11.7.5 Tid för preliminär rösträkning hos valnämnden

Gällande bestämmelser och deras tillämpning

Enligt 13 kap. 9 § ValL skall valnämnden granska de ytterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där vid en offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske, dock tidigast tisdagen efter valdagen.

Enligt RSV:s anvisningar har postverket utfäst att samtliga poströster skall vara valnämnden tillhanda senast tisdagen efter valdagen. För att ev. felsändning skall kunna rättas till föreskrivs emellertid att sammanräkningen skall påbörjas först på onsdagens förmiddag. Har annan valnämnd meddelat att tidigare felsänd poströst sänts som rekommenderat expressbrev, får enligt anvisningarna sammanräkningen inte påbörjas förrän brevet mottagits.

Både RSV och postverket har uppgivit att vissa valnämnder inte beaktat RSV:s anvisningar utan påbörjat granskningen redan på tisdagen, i något fall under hänvisning till att ValL:s stadgande i 13 kap. 9 § tog över RSV:s anvisningar. Det förekom också att dessa för tidigt inledda granskningar ledde till att vissa röster, som skulle ha kommit i tid om sammanräkningen inletts först på onsdagen, fick kasseras.

Kommitténs överväganden och förslag

Enligt kommitténs uppfattning bör det finnas sådan tid för korrigerings av ev. felsändningar som RSV:s senast gällande anvisningar gav utrymme för. Det lär inte kunna förväntas att snabbheten i postens behandling av valförsändelserna, till rimliga kostnader, kan öka så att man med motsvarande marginal kan inleda granskningen redan på tisdagen.

Mot den här angivna bakgrunden är det angeläget att klargöra att granskningen får inledas först på onsdagen. Även om anvisningarna synes klara nog i denna punkt, har kommittén bedömt det lämpligt, för att skapa ytterligare garantier för att poströster inte i onödan kasseras, att föreslå sådan ändring i 13 kap. 9 § ValL att onsdagen efter valdagen blir tidigaste dag för den preliminära rösträkningen hos valnämnden.

12 Kostnader

Kommittén har i avsnitt 8 föreslagit viss förstärkning av personalen på de tillfälliga postanstalterna på vårdinrättningar och vårdanstalter. För att denna personal skall kunna fullgöra de uppgifter kommittén angivit behövs, enligt postverkets bedömning, förstärkning vid omkring 100 av de ca 2 000 tillfälliga postanstalterna. Även vid andra tillfälliga postanstalter på institutioner kan man finna det lämpligt att postverkets röstmottagare biträds av valförrättare, utsedda av valnämnden. Det kan inte nu närmare bedömas i vilken omfattning sådana valförrättare kommer att biträda vid de tillfälliga postanstalterna.

Kommittén beräknar de sammanlagda kostnaderna för förslagen i avsnitt 8 till 50 000–100 000 kr.

Enligt en preliminär offert kan kostnaderna för sådan tejp, som enligt kommitténs förslag i avsnitt 11.7 skall användas för försegling, beräknas enligt följande.

Tejp	133 000 kr
Tryckning av text på tejp	70 000 kr
Tejphållare	126 000 kr
	329 000 kr

För den händelse man inte av säkerhetsskäl anser det nödvändigt att i tryck ange valåret på tejp, kan överbliven tejp lagras och användas vid följande val. Det bör vidare framhållas att kostnaden för tejphållare är av engångskaraktär.

Någon mera noggrann kostnadsjämförelse med lack har inte kunnat göras eftersom kommunernas upphandling sker på varierande villkor. De erfarenheter man hittills har av användning av tejp för försegling tyder dock på att kostnaderna för lack och tejp är ungefär desamma.

13 Genomförande

Mot slutet av detta år inleder RSV och postverket upphandlingen av valmateriel inför 1979 års val. Samtidigt börjar man lägga upp utbildningsprogram för bl. a. valförrättare och röstmottagare. För att RSV och postverket skall få skäligt rådrum för detta arbete krävs, enligt kommitténs bedömning, att förslag till ändringar, som skall tillämpas vid 1979 års val och som måste beaktas vid utbildning av personal och vid upphandling, redan under hösten 1978 föreläggs riksdagen.

Flera av de förslag som kommittén lagt fram har varit föremål för omfattande diskussioner i samband med RSV:s uppföljning av valen 1973 och 1976. Detta gäller bl. a. frågorna om öppethållande av vallokal, röstning på fartyg och försegling av valförsändelser. Flera av ändringarna i övrigt är av formell, valteknisk natur och av begränsad räckvidd. De nämnda förhållandena bör kunna begränsa behovet av remissbehandling.

Av skäl som nu anförts menar kommittén att riksdagen bör kunna ta ställning till flertalet av de förslag som lagts fram i delbetänkandet i sådan tid att ändringar i ValL skall kunna tillämpas vid 1979 års val.

Skulle delar av förslaget, på grund av remissbehandlingens omfattning eller av andra skäl, inte kunna föreläggas riksdagen inom ovan angiven tid, bör den vidare behandlingen av dessa delar kunna anstå tills kommittén lagt fram sitt slutbetänkande. Detta beräknas enligt arbetsplanen ske under år 1980.

14 Specialmotivering

14.1 Lag om ändring i vallagen (1972:620)

Ingressen

I samband med den pågående omorganisationen av postverket har beslutats att benämningen postanstalt skall ersättas med postkontor. Organisationsändringarna kommer att vara genomförda i hela postverket den 1 januari 1979.

3 kap. 4 §

Enligt det föreslagna tredje stycket skall valnämnden, när postverket så begär, utse erforderligt antal personer att biträda postverkets röstmottagare på sådant tillfälligt postkontor som inrättas på vårdinrättning eller vårdanstalt. Hur många personer som skall utses och var de skall tjänstgöra klarläggs lämpligen vid det samråd mellan företrädare för postverket och valnämnden som enligt kommitténs förslag, 10 kap. 2 § tredje stycket, skall föregå planeringen av institutionsröstningen.

Motiveringen i övrigt har redovisats i avsnitt 8.7.

5 kap. 8, 9 och 11 §§

Enligt kommitténs förslag skall RSV ha rätt att erhålla biträde av länsstyrelse i ärende angående anmälan av kandidater. Föreskrift därom har fogats till 11 §. För att RSV i sina anvisningar skall kunna föreskriva att anmälan av kandidater skall inges till länsstyrelserna har vissa ändringar gjorts i 8 §. Vidare föreslår kommittén ändring i 9 § för att ge länsstyrelsen möjlighet att begära in komplettering i anmälningsärende.

Motiveringen i övrigt har redovisats i avsnitt 11.7.1.

6 kap. 7 §

Enligt paragrafens gällande lydelse skall RSV utan särskild ersättning förse valsedelsblanketterna med partibeteckning, kandidatnamn samt valkrets- och valbeteckningar. Ersättning utgår heller inte för de identifieringsuppgifter, vanligen om yrke och hemort, som trycks vid kandidatnamnen. Kommittén föreslår att stadgandet ändras i överensstämmelse härmed.

8 kap. 3 § och 10 kap. 14 §

Ändringarna är föranledda av att väljare, enligt kommitténs förslag, skall kunna rösta ombord på fartyg även om han inte kan avlämna röstkort eller förete giltigt svenskt pass eller sjöfartsbok. En förutsättning för att väljaren skall få avlämna sin röst är dock att han är känd av röstmottagaren eller på annat sätt kan styrka sin identitet. Detta framgår av 10 kap. 14 § första stycket jämfört med 8 § fjärde stycket.

Första stycket i 8 kap. 3 § har ändrats till en allmän rekommendation för väljare att vid röstningen medföra röstkort.

Anvisningen i 8 kap. 3 § andra stycket till röstmottagare att upprätta adresskort för väljare som ej avlämnar röstkort har ansetts kunna utgå, eftersom den upprepas i 10 kap. 8 § tredje stycket och 14 § andra stycket.

Motiveringen i övrigt har redovisats i avsnitt 9.5.

8 kap. 11 §, 12 kap. 1 och 5 §§, 13 kap. 3, 5–7, 10 och 11 §§ samt 14 kap. 8 och 20 §§

Kommittén har föreslagit att lacksigillen skall ersättas med tejp vid försegling av omslag och valurna. Det har inte ansetts erforderligt att i ValL ta in närmare föreskrifter om hur försegling skall ske. Enligt den föreslagna lydelsen ankommer det på centrala valmyndigheten att meddela anvisningar i detta avseende. Motsvarande ändring föreslås i de lagrum som i sin nuvarande lydelse inte innehåller några föreskrifter om hur där avsedd försegling skall ske.

De bestämmelser som gäller om försegling och förvaring av valurna under avbrott i röstningen skall, enligt kommitténs förslag, gälla också beträffande röstlängd. Försegling av röstlängd bör lämpligen gå till så att den läggs in i ett omslag som sedan förseglas enligt de anvisningar som centrala valmyndigheten utfärdar.

I 12 kap. 5 § har gjorts en ändring i syfte att klarlägga hur valförrättaren skall förfara då väljare som förtidsröstat också röstar i vallokal på valdagen. Om förtidsrösten, avprickad eller ej, finns tillgänglig hos valförrättarna bör väljaren, enligt kommitténs mening, ha rätt att återfå den. Fungerar den som avlämnar rösten i vallokalen som bud för annan väljare, skall förtidsrösten före återlämnandet, i överensstämmelse med vad som gäller enligt 11 kap. 9 § ValL, läggas in i omslag E, som tillsluts. Om väljare inte begär att återfå förtidsröst som ännu inte prickats av då röstning i vallokal sker, bör förtidsrösten läggas in i omslag H. Detsamma bör gälla beträffande förtidsröst som ankommer till valförrättarna efter det att väljaren röstat i vallokal.

Omslagskuvert B, C, D, G och H samt returkuvert E är exempel på benämningar som används på omslag som valförrättare lägger in valsedlar och annan valmateriel i innan den översänds till valnämnden eller, t. ex. enligt 11 kap. 9 § ValL, återlämnas till väljare. I ValL är benämningen kuvert eller omslag. För att förenkla använder kommittén genomgående termen omslag. Därigenom kan omslagen också lättare särskiljas från olika typer av kuvert som väljarna använder. Vissa smärre ändringar har gjorts i de paragrafer som här avses för att anpassa lagtexten till den föreslagna terminologin.

I ValL finns ingen uttrycklig bestämmelse om hur valförrättarna skall förfara med de valsedlar m. m. som lagts in i omslag H. Det kan dock antas att valförrättarna, utan undantag, överlämnar omslag H till valnämnden tillsammans med övrig valmateriel, som enligt 13 kap. 7 § andra stycket skall överlämnas till nämnden. Uttrycklig föreskrift om ett sådant förfarande bör tas in i ValL.

Att valförrättarnas omslag H efter den preliminära rösträkningen hos valnämnden skall överlämnas till länsstyrelsen får anses följa av 13 kap. 11 § i gällande lydelse även om dessa omslag inte iordningställts hos valnämnden.

Motiveringen i övrigt har redovisats i avsnitt 11.6.

9 kap. 1 §

Ändringen följer av kommitténs förslag att vallokalerna skall stängas kl. 20 i stället för kl. 21.

Kommitténs överväganden har redovisats i avsnitt 7.6.

10 kap. 2 §

Enligt kommitténs förslag skall planeringen av röstmottagning på tillfälliga postkontor på vårdinrättningar och vårdanstalter föregås av samråd mellan företrädare för postverket och valnämnden i den kommun där institutionen är belägen. Liksom tidigare skall också samråd ske med ledningen för den berörda institutionen.

Motiveringen i övrigt har redovisats i avsnitt 8.7.

10 kap. 3 §

Kommittén har föreslagit att den eller de posttjänstemän som tjänstgör som röstmottagare på tillfälligt postkontor på vårdinrättning eller vårdanstalt skall kunna biträdas, inte endast som hittills av befattningshavare på institutionen, utan också av valförrättare, utsedda av valnämnden.

Den personalförstärkning som kommittén förordat för vissa tillfälliga postkontor kan också ske genom att posttjänstemännens antal ökas. Uppenbarligen behöver en sådan förstärkning i de flesta fall inte bestå av posttjänstemän som fått den särskilda utbildning som krävs för röstmottagare.

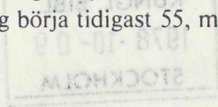
Motiveringen i övrigt har redovisats i avsnitt 8.7.

10 kap. 4 och 8 §§ samt 11 kap. 8 §.

Ändringarna innebär en anpassning av lagtexten till det förfarande som tillämpas i praktiken. Bakgrunden har redovisats i avsnitt 11.7.2.

10 kap. 13 § samt 11 kap. 1 §

Kommittén har föreslagit förlängning av perioden för röstning på fartyg. Enligt förslaget kan sådan röstning börja tidigast 55, mot tidigare 45, dagar

före valdagen.

Motiveringen har redovisats i avsnitt 9.5.

13 kap. 9 §

Enligt kommitténs förslag skall den preliminära rösträkningen hos valnämnden få inledas tidigast onsdagen efter valdagen.

Motiveringen har redovisats i avsnitt 11.7.5.

14.2 Lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval

Ingressen

Kommittén hänvisar till vad som anförts under motsvarande rubrik i avsnitt 14.1.

23 §

Ändringarna är föranledda av kommitténs förslag om stängning av vallokaler kl. 20 i stället för kl. 21.

Kommitténs överväganden har redovisats i avsnitt 7.6.

30 och 31 §§

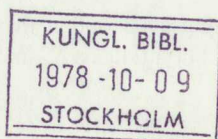
Kommittén hänvisar till vad som anförts under 10 kap. 2 och 3 §§ ValL i avsnitt 14.1.

32 §

Ändringen i tredje stycket innebär en anpassning av lagtexten till det förfarande som tillämpas i praktiken. Motsvarande ändringar har föreslagits beträffande 10 kap. 4 och 8 §§ samt 11 kap. 8 § ValL. Bakgrunden har redovisats i avsnitt 11.7.2.

42 §

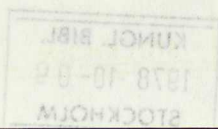
Kommittén hänvisar till vad som anförts under rubriken 8 kap. 11 § osv. i avsnitt 14.1.

Statens offentliga utredningar 1978

Kronologisk förteckning

1. Stat-kyrka. Ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan. Kn.
2. Stat-kyrka. Bilaga 1. Kyrkans framtida organisation. Kn.
3. Stat-kyrka. Bilaga 2-12. Utredningar i delfrågor. Kn.
4. Skolplanering och skolstorlek. Faktaredovisning och bedömningsunderlag. U.
5. Föräldrautbildning. S.
6. Ny skogspolitik. Jo.
7. Skog för framtid. Jo.
8. Hyresrätt 2. Lokalhyra. Ju.
9. Ny konkurrensbegränsningslag. H.
10. Barnets rätt. 1. Om förbud mot aga. Ju.
11. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. E.
12. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 1. E.
13. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 2-4. E.
14. Arbete åt handikappade. A.
15. Praktikfrågor-åtgärder i ett kort perspektiv. U.
16. Regional konsumentpolitisk verksamhet. H.
17. Energi. I.
18. Öresundsförbindelser. K.
19. Öresundsförbindelser. Bilaga A. Ritningar. K.
20. Öresundsförbindelser. Bilaga B. Konsekvenser för företag och hushåll. K.
21. Bemanning av fartyg. K.
22. Energi, strukturomvandling och sysselsättning. A.
23. Växtförädling. Jo.
24. Ny renhållningslagstiftning. Jo.
25. Etablering av miljöstörande industri. Bo.
26. Hälso- och sjukvårdspersonalen. S.
27. Fortsatt körkortreform. K.
28. Kvinnors förvärvsarbete och förvärvshinder. A.
29. Arbete i jordbruk och trädgård. A.
30. Brand inomhus. Bo.
31. Trafikpolitik-kostnadsansvar och avgifter. K.
32. Ny indelningslag för kommuner, landstingskommuner och församlingar. Kn.
33. Ordningsvakter. Ju.
34. Förstärkt skydd för fri- och rättigheter. Ju.
35. Regional utvecklingsplanering, länsplanering, vidgad länsdemokrati. Kn.
36. Arrenderätt 1. Ju.
37. Hotell- och restaurangbranschen. H.
38. Jämställdhet i arbetslivet. A.
39. Föräldraförsäkring. S.
40. Tvistlösning på konsumentområdet. H.
41. Statlig personalutbildning. B.
42. Kommunernas medverkan i sysselsättningsplanering. A.
43. Miljökostnader. Jo.
44. Kommunalt hälsoskydd. S.
45. Allmän arbetslöshetsförsäkring. A.
46. Att främja regional utveckling. I.
47. Att främja regional utveckling. Bilagedel. I.
48. Konkurrens på lika villkor. B.
49. Energi. Hälso-miljö- och säkerhetsrisker. I.
50. Ny vårdutbildning. U.
51. Svensk trädgårdsnäring. Jo.
52. Lagg besluten närmare människorna! Kn.
53. Förbud mot investeringar i Sydafrika. H.
54. Personregister-Datorer-Integritet. Ju.
55. Att sambo och gifta sig. Ju.
56. Kultur och information över gränserna. Ud.
57. Resor till arbetet. A.
58. Organisatoriska frågor inom länsstyrelsen. Kn.
59. JK-ämbetet. Ju.
60. Arbetsmarknadspolitik i förändring. A.
61. Biståndets organisation. Ud.
62. Regionalpolitiska stödformer och styrmedel. A.
63. Riksdagens insyn i statliga företag. I.
64. Översyn av vallagen 1. Ju.

Statens offentliga utredningar 1978

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Hysesrätt 2. Lokalha. [8]
Barnets rätt. 1. Om förbud mot aga. [10]
Ordningsvakter. [33]
Förstärkt skydd för fri- och rättigheter. [34]
Arrenderätt 1. [36]
Personregister-Datorer-Integritet. [54]
Att sambo och gifta sig. [55]
JK-ämbetet. [59]
Översyn av vallagen 1. [64]

Utrikesdepartementet

Kultur och information över gränserna. [56]
Biståndets organisation. [61]

Socialdepartementet

Föräldrautbildning. [5]
Hälsa- och sjukvårdspersonalen. [26]
Föräldraförsäkring. [39]
Kommunalt hälsoskydd. [44]

Kommunikationsdepartementet

1975 års danska och svenska öresundsdelegationer. 1. Öresunds-förbindelser. [18] 2. Öresundsförbindelser. Bilaga A. Ritningar. [19]
3. Öresundsförbindelser Bilaga B. Konsekvenser för företag och hushåll. [20]
Bemannning av fartyg. [21]
Fortsatt körkortsreform. [27]
Trafikpolitik-kostnadsansvar och avgifter. [31]

Ekonomidepartementet

Kapitalmarknadsutredningen. 1. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. [11] 2. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 1. [12] 3. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 2-4. [13].

Budgetdepartementet

Statlig personalutbildning. [41].
Konkurrens på lika villkor. [48].

Utbildningsdepartementet

Skolplanering och skolstorlek. Faktaredovisning och bedömningsunderlag. [4]
Utredningen om vissa vårdutbildningar inom högskolan. 1. Praktik-frågor-åtgärder i ett kort perspektiv. [15] 2. Ny vårdutbildning. [50]

Jordbruksdepartementet

1973 års skogsutredning. 1. Ny skogspolitik. [6] 2. Skog för framtid. [7]
Växtförädlning. [23]
Ny renhållningslagstiftning. [24]
Miljökostnader. [43]
Svensk trädgårdsnäring. [51]

Handelsdepartementet

Ny konkurrensbegränsningslag. [9]
Regional konsumentpolitisk verksamhet. [16]
Hotell- och restaurangbranschen. [37]
Tvistlösning på konsumentområdet. [40]
Förbud mot investeringar i Sydafrika. [53]

Arbetsmarknadsdepartementet

Sysselsättningsutredningen. 1. Arbete åt handikappade. [14] 2. Energi, strukturomvandling och sysselsättning. [22] 3. Kvinnors förvärvsarbete och förvärvshinder. [28] 4. Kommunernas medverkan i sysselsättningsplanering. [42] 5. Resor till arbetet. [57] 6. Regionalpolitiska stödformer och styrmedel. [62]
Arbete i jordbruk och trädgård. [29]
Jämställdhet i arbetslivet. [38]
Allmän arbetslöshetsförsäkring. [45]
Arbetsmarknadspolitik i förändring. [60]

Bostadsdepartementet

Etablering av miljöförändrande industri. [25]
Brand inomhus. [30].

Industridepartementet

Energikommissionen. 1. Energi. [17] 2. Energi. Hälso-miljö- och säkerhetsrisker. [49]
Expertgruppen för regional utredningsverksamhet. 1. Att främja regional utveckling. [46] 2. Att främja regional utveckling. Bilagedel. [47]
Riksdagens insyn i statliga företag. [63]

Kommundepartementet

Kyrkoministerns stat-kyrka grupp. 1. Stat-kyrka. Ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan. [1] 2. Stat-kyrka. Bilaga 1. Kyrkans framtida organisation. [2] 3. Stat-kyrka. Bilaga 2-12. Utredningar i delrapporter. [3]
Ny indelningslag för kommuner, landstingskommuner och församlingar. [32]
Regional utvecklingsplanering, länsplanering, vidgad länsdemokrati. [35]
Lägg besluten närmare människorna! [52]
Organisatoriska frågor inom länsstyrelserna. [58]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-04430-9
ISSN 0375-250X